

MAN BURDE BYGGE ET MINDESMÆRKE FOR PUTIN I BRUXELLES

OG 14 ANDRE ARTIKLER
FRA RÆSON

RÆSON

“Man burde bygge et mindesmærke for Putin i Bruxelles” og 14 andre artikler fra RÆSON

Globale Perspektiver #1
RÆSON MEDIER 7. NOVEMBER 2014

REDIGERET AF KRISTIAN BASBALLE, TROELS BOLDT RØMER, LUKAS A.
LAUSEN, SARAH BORGER OG CLEMENT BEHRENDT KJERSGAARD
(UDGIVER)

Indhold

Jørgen Ørstrøm Møller: Verdens vindere og tabere (maj 2014)	4
Mikkel Vedby Rasmussen: Robotternes krig (marts 2014)	11
Nils Wang: Hvad er der på spil i Arktis? (marts 2014)	17
Peter Nedergaard: Den tyske model (juni 2013)	22
Jens Nordvig: Europa risikerer at gentage Japans nedtur (december 2013)	29
Jesper Rangvid: Hvorfor skuffer økonomien i Europa, når den overrasker positivt i Storbritannien og USA? (oktober 2014)	32
Anthony Giddens: Et EU i to hastigheder har ingen fremtid (maj 2014)	37
Maria Mellander og Hans Mouritzen: Putin er rationel og forudsigelig (maj 2014)	43
Ulrich Beck: Man burde bygge et mindesmærke for Putin i Bruxelles... (oktober 2014)	46
Jonas Fruensgaard: Brasilien vil skabe en ny verdensorden (maj 2014)	52
Razeen Sally: Drop rundkredsen – de stærkeste lande skal styre global handel (maj 2014)	58
Chua Beng Huat: Der er faktisk væsentlige modsætninger mellem demokrati og liberalisme (september 2014)	66
Asger Røjle Christensen: Er du rig hvis du ejer en mobiltelefon? (oktober 2014)	70
Enayatt Safi: Afghanistan. Først nu begynder vesten at se virkeligheden i øjnene (oktober 2014)	72
Jimmy Maymann: Mediernes demokratisering (oktober 2014)	75

Begyndelsen af dette århundrede viser en række trends, som forrykker magtbalancen. Endnu mere interessant er, at begrebet magt undergår en fundamental og gennemgribende ændring – til det bedre, hvis det håndteres rigtigt. Tilsammen tegner der sig et nyt verdensbillede, som kan være en realitet hen imod midten af århundredet. Europa kan bidrage – positivt – til denne udvikling, som sætter rammen for dets rolle under nye omstændigheder. Danmarks problem består af en fortsat marginalisering i Europa og dermed indsnævring af de økonomiske og politiske muligheder for at skabe det samfund, de fleste danskere ønsker at leve i.

Jørgen Ørstrøm Møller: Verdens vindere og tabere (maj 2014)

Der har aldrig eksisteret et egentligt globalt system svarende til, hvorledes en nationalstat styres. Lige siden verden begyndte at blive en helhed – politisk og økonomisk – har ”systemet” været formet af, brugt af og indrettet til at projicere magt for den stærkeste stat. Det har båret globaliseringen, som historisk set følger styrken af den ledende supermagt – Storbritannien i årene umiddelbart forud for Første Verdenskrig og i de seneste tiår under den amerikanske paraply. Organisationerne, dvs. Den Internationale Valutafond (IMF), Verdensbanken og Den Internationale Handelsorganisation (WTO), kanaliserede først Storbritanniens og dernæst USA’s magt. Begge stormagter foretrak denne fremgangsmåde frem for selv at skulle spille med musklerne. De farlige perioder opstod, når stormagten begyndte at tabe pusten, som det skete for Storbritannien i mellemkrigsperioden og nu skimtes for USA. Det institutionelle og møjsommeligt opbyggede system – institutionerne – knager i fugerne, netop fordi de ikke er selvbærende, men skabt til at projicere magt for den ledende nation. Handlingslammelse sætter ind. Det skete for Folkeforbundet i 1930’erne og ses nu for FN samt de tre ovennævnte organisationer.

Skal et system være velfungerende, må flere betingelser være opfyldt. For det første skal der være overensstemmelse mellem stormagtens magt og opfattelsen blandt andre heraf. Det kan udtrykkes mere brutalt med eksemplet USA, der i det store og hele i perioden siden 1945 kunne gøre, som det ønskede, mens ingen andre kunne gøre noget, som USA var imod. For det andet må stormagten – in casu: USA – anses for en efterstræbellesværdig model, dvs. en model, som andre ikke fik tvunget ned over hovedet, men selv fandt attråværdig og ønskede at efterligne. Danmark blev medlem af NATO for at forsvare en fælles samfundsopfattelse – nemlig den model, USA stod for, og som Danmark tilsluttede sig. For det tredje skal et flertal blandt stormagtens indbyggere være rede til at påtage sig byrden ved at ”lede” – dvs. affinde sig med internationale forhandlingsløsninger, som i dette tilfælde USA ”betaler” for ved at acceptere et mindre fordelagtigt resultat for USA selv. Et udtryk for stormagtens storsind, i ekko af den britiske forfatter Kiplings ord om ”den hvide mands byrde”. For det fjerde skal der være overensstemmelse mellem stormagtens strategiske globale forpligtelser og dens militære, økonomiske og politiske evne til at indfri forpligtelserne. Endelig og måske i strategisk henseende de to mest vigtige:

1) En global opfattelse af, at stormagten er så almægtig og kan gennemtrumfe sin vilje gennem magtanvendelse, at dette ikke bliver nødvendigt. En stormagt

forbliver en stormagt, så længe opfattelsen af dens styrke er så overbevisende, at den ikke har behov for at bruge magt.

2) I dette tilfælde skulle USA spille rollen som den magt, ingen andre kunne klare sig uden – en magt, der var uundværlig for andre enten direkte som allieret eller i det mindste ikke som fjende.

Allerede i dag er ingen af disse forudsætninger længere fuldt opfyldt. Rusland viste omkring Krim, som Iran og Nordkorea har gjort det i spørgsmålet om atomvåben, at USA's vilje kan udfordres med held. Den globale finanskrisen frtog USA rollen som uantastet model og satte spørgsmålstegn ved USA's økonomiske globale lederskab. Den amerikanske befolkning tager i stigende grad afstand fra internationale byrder. Den amerikanske økonomi er klart verdens største, men svækkes af underskud på de offentlige budgetter og betalingsbalancen. Det udmarver dels evnen til at betale for en global udenrigspolitik, og dels øger det det hjemlige pres for at bruge penge på det amerikanske samfund i stedet for andre steder i verden. "Nation building?" En god idé, svarer mange amerikanere, men hvorfor i Irak og Afghanistan og ikke her?

USA forbliver den stærkeste magt inden for de næste ti år; men muligheden for enerådende magtudfoldelse, evnen og viljen til at udøve magt udgående fra troen på egen samfundsmodel til retfærdiggørelse heraf fortoner sig gradvist.

En traditionel analyse af de vigtigste parametre peger på, at hen imod midten af det 21. århundrede vil Kina være økonomisk sammenkoblet med Sydøstasien og derigennem have skabt et globalt økonomisk kraftcenter. Europa vil gradvist blive omformet til eurozonen – med Storbritannien udenfor og i færd med at skabe en form for tilknytning til USA. Central- og Østeuropa – inklusive Ukraine – vil med et par undtagelser næppe indgå i eurozonen, men dog være deltagere i en tæt økonomisk integration – i et ændret og mere løst EU. Eurozonen vil overraske positivt som global værdiskaber, men fortsat lide under Europas afstandtagen til brug af hård magt – dvs. militære midler. Afrika bliver den største positive politiske overraskelse, omend der fortsat er store risici. USA indfrier derimod ikke sine egne forventninger og tvinges i knæ af sine store gældsforpligtelser og de synlige tendenser til, at det amerikanske samfund rives fra hinanden. Latinamerika vil ej heller i de kommende ti år være i stand til at omforme sit store potentiale til reel vækst. Japans faldende befolkningstal og en forældet økonomisk struktur fjerner landet fra radarskærmen. De store tabere bliver Rusland og Mellemøsten. Sydasien – dvs. Indien, Pakistan og Bangladesh – frembyder den største risiko for voldsomme ændringer; det er ikke for meget sagt, at der her anes en social revolution, muligvis voldelig, som et opgør mod et politisk system, der varetager egne interesser og efterlader en overvældende del af befolkningen i taberrollen.

Den vigtigste underliggende faktor er USA's manglende evne til fortsat at føre udenrigs- og sikkerhedspolitik via pengepungen – dvs. via finansiell støtte til allierede. Under perioden med høj økonomisk vækst gældsatte USA sig dybt. Beregninger udført af Bank for International Settlements (BIS) viser, at en statsfinansiell bærbar balance i 2040 kræver en fiskal stramning på 16,1 pct. af bruttonationalproduktet (BNP). Kun Japan ligger højere med 19,6 pct. De tre største eurozonelande er alle under 6 pct. (Storbritannien 14 pct.). Kina og Indien er i en rimelig komfortabel situation med 5-6 pct. Kongressens budgetkontor – anerkendt som en uvildig og kompetent instans – har beregnet, at rentebyrden af statsgælden i øjeblikket beløber sig til ca. 1,4 pct. af BNP, men med indbygning af realistiske forventninger om nye udgiftskrævende tiltag

stiger den til omkring 3,4 pct. inden for det næste årti. Det er urovækkende, at forudsætningen for disse beregninger er en gennemsnitlig økonomisk vækst på ca. 3,5 pct. For dét er væsentlig højere end vurderinger foretaget af anerkendte økonomiske institutter, der regner med en årlig trendvækst på 2,1 pct.

Det er svært at komme uden om den konklusion, at USA står over for en situation, der presser landet ind i en form for statsfinansiell bankerot forstået som: manglende evne til at indfri forpligtelser om tilbagebetaling af gæld og renteydelser.

Den globale demografiske udvikling underbygger denne analyse. Frem til år 2050 vokser arbejdsstyrken i Sydøsten og navnlig Afrika; næsten uundgåeligt fører det til, at rollen som verdens værksted flyttes hertil, som det skete for Kina fra 1979 til omkring 2010. Kinas arbejdsstyrke begynder at falde i 2015. Et stærkt fald indtræffer for Europa og i endnu højere grad for Rusland, mens den amerikanske arbejdsstyrke vil være svagt stigende. Alle steder skal befolkningen i den arbejdsdygtige alder (15-64 år) bære denne voksende forsørgerbyrde. Sættes antallet over 65 år i forhold til den arbejdsdygtige befolkning frem til 2050, fås et dramatisk tal for Japan med 74 pct. efterfulgt af Rusland – og derpå EU med 48 pct. Kina kommer op på 39 pct., og USA på 34 pct. Frem til omkring 2035 er den kinesiske balance pænere end USA's, hvorefter demografien vender til ugunst for Kina. De store vindere bliver Indien med en andel på 21 pct. og især Afrika med blot 11 pct.

For at udnytte deres demografiske dividende skal Afrika og Indien anlægge en økonomisk politik med tilhørende infrastruktur. Det lykkedes for Kina, men det kan ikke anses for givet, at det samme vil være tilfældet andre steder. Det beror på det politiske systems effektivitet. Europa, Kina og USA befinder sig mellem disse yderpunkter (de unge i Indien og Afrika, de gamle i Japan og Rusland), men Europa er mere udsat end Kina og USA. Europa har imidlertid den fordel, at et relativt veludbygget socialt sikkerhedsnet kombineret med større samhørighed inden for befolkningen gør det muligt at påvirke arbejdsstyrkens og forsørgerbyrdens størrelse gennem ændring af fx pensionsalder samt – ikke mindst for de sydeuropæiske lande – andelen af kvinder på arbejdsmarkedet.

Den amerikanske kommentator Thomas Friedman skrev for en del år siden, at "Verden er flad" – at teknologien og globaliseringen ville betyde, at geografiske afstande mistede deres betydning. Det er forkert. Verden er spids. Den altovervejende del af økonomisk og teknologisk aktivitet findes inden for et begrænset antal megabyer og megaregioner. Den vigtigste drivkraft for økonomisk vækst i de kommende ti år bliver urbanisering med tyngdepunkt i Kina. Ifølge kinesiske planer skal urbaniseringsgraden være 60 pct. i år 2020, hvilket kræver flytning af mere end hundrede millioner mennesker fra land til by. Investeringer i boliger, infrastruktur mv. vil holde den økonomiske vækst i Kina oppe.

I adskillige årtier har Asien og navnlig Kina stået for verdens opsparing. Det vil fortsat være tilfældet. Aktuelt tales meget om en såkaldt rebalancering – forstået som fjernelse af overskuddet på Kinas betalingsbalance og USA's underskud. Selvom der kan iagttages en vis tendens i den retning, er det usandsynligt, at det fører til en ændring af det globale opsparingsmønster. Derimod sker der en kraftig ændring af det globale investeringsmønster. Indtil finanskrisen i 2007/2008 deponerede Kina sin opsparing hos de vestlige finanshuse – ud fra formodningen om, at man her fandt ekspertisen til at opnå den højeste rentabilitet. Da boblen bristede, faldt også denne formodning. Siden har Kina satset på gradvis opbygning af egen ekspertise – bl.a. ved at

købe sig ind i de vestlige finanshuse for at skaffe sig indblik i globale finanstransaktioner.

Efterhånden som Kinas oversøiske investeringer vokser, styrkes landets rolle som international investor. De aktuelle tal siger, at Kina modtager ca. 100 milliarder US\$ i indadgående investeringer og investerer ca. 80 milliarder US\$ i udlandet. Med den tendens varer det ikke længe, før der bliver ligevægt mellem indad- og udadgående investeringer og dernæst overskud på investeringsbalancen. Og de globale investeringer sker i stigende grad ud fra kinesiske interesser i stedet for vestlige interesser.

Innovation er en af nøglerne til fremtiden. En undersøgelse af Cornell University, WIPO og INSEAD fortæller – ikke overraskende – at størsteparten af al innovation finder sted i lande inden for den vestlige kreds. Mere interessant er analysen af *effektive* innovatorer – målt på, hvor meget man får ud af hver krone, der investeres i forskning og udvikling. Det eneste vestlige land, som kommer ind blandt de 25 bedst placerede, er Schweiz, som globalt set er det mest innovative land, men kun nummer 12 i rækken af effektive innovatorer. USA er nummer 5, men falder til nummer 86 i effektivitet. Japan nummer 22 hhv. 112. Kina er verdens nummer 35 som innovativt land, men nummer 14 med hensyn til effektivitet. Indien nummer 66 hhv. nummer 11. Indonesien nummer 85 hhv. 6. Man kan have sin tvivl om nøjagtigheden og brugbarheden af sådanne sammenlignende undersøgelser; men få vil bestride, at de angiver en retning. Den store usikkerhed drejer sig navnlig om, hvorledes de fremstormende lande vil klare sig, når de er kommet over “indhentningstærsklen” og skal vise vej i stedet for at hente inspiration og idéer fra Vesten.

USA som energieksporør

Energi forbliver en faktor i magtbilledet. Skifergas og -olie ændrer billedet, givetvis – spørgsmålet er blot hvor meget. Denne energikilde findes inden for alle de store økonomiske centre – dvs. Europa, USA, Kina og Indien plus Brasilien. Sikkert er det, at den globale transport fra olieproducerende lande i Mellemøsten aftager. Geopolitisk er konsekvensen en mindre amerikansk afhængighed af importeret energi – og udsigt til USA som eksportør af energi. Det giver større manøvrerum for USA i landets geopolitiske placering; det samme gælder Kina og Europa, men nok mindre og senere. USA vinder på kort sigt midlertidige økonomiske konkurrencemæssige fordele, men på længere sigt åbner eksport af gas for et globalt gasmarked med nivellering af prisniveauet.

USA's afkobling fra Mellemøsten er permanent. Imens vil det stigende europæiske ubehag ved afhængighed af Rusland føre til en europæisk energipolitik, der med eller uden skifergas og -olie formindsker afhængigheden. På det samlede geopolitiske og økonomiske regnebræt bliver Rusland og Mellemøsten tabere med USA, Europa og Kina i en mere komfortabel position, hvor gevinsten først viser sig i USA og på længere sigt andre steder – beroende på rentabilitet og villighed til udvikling af skifergas og -olie samt bæredygtig energi – muligvis med en renæssance for atomenergi. Japan placeres, som det altid er tilfældet med energi, i en taberolle.

Over de seneste ti år har USA og Saudi-Arabien været i stand til at kontrollere olieprisen og i store træk fundet frem til et niveau, som begge parter kunne leve med. Nu har USA i det mindste en kortvarig fordel ved en høj oliepris – fordi det giver rentabilitet for skifergas og -olie – og en lavere energipris med konkurrencemæssige fordele. Saudi-Arabien ser med betænkelighed på situationen – eftersom den høje oliepris opmuntrer andre

lande til skiferudvinding med negative konsekvenser på længere sigt for olieproducenterne i Golfen. Et skisma mellem USA og Saudi-Arabien omkring olieprisen – forstærket af USA's vaklen over for konflikten mellem sunnier og shiitter, som nærmer sig noget i retning af en religiøs borgerkrig – kan skimtes. Det vil have uforudsigelige konsekvenser for stabiliteten i Mellemøsten.

Middelklassens oprør

Omfordelingen af økonomisk evne til at varetage nationale interesser falder sammen med endnu en af de store historiske bølger: middelklassens rolle. Også her anes et skisma. Den efterhånden nærmest dramatiske ulighed i USA og Storbritannien – ikke så slemt, i hvert fald ikke endnu, i Kontinentaleuropa – indebærer, at middelklassen i disse lande er ved at blive udslettet. Resultatet heraf kan med ret stor sikkerhed siges at blive i første omgang politisk slingrevals og derefter polarisering – den stabilisering, som middelklassen normalt antages at bidrage med, forsvinder. I Asien er der også stor økonomisk ulighed, men som følge af den høje økonomiske vækst kan dette endnu kombineres med en voksende middelklasse.

Når middelklassen er blevet tilstrækkelig stor og stærk, gør den oprør mod den politiske elites privilegier. Det skete under Den Franske Revolution i 1789. I Storbritannien kom opgøret efter Napoleonskrigene, hvor hæren blev sat ind og rent faktisk skød på befolkningen – før den herskende klasse gav efter med The Reform Act i 1832. I USA signalerede anti-trust-lovgivningen i begyndelsen af det 20. århundrede samme skift. Den Russiske Revolution i 1917 og Sovjetunionens fald og opbrud i 1990-91 kan med lidt god vilje indpasses i modellen. Kina og Indien nærmer sig nu begge det punkt, hvor middelklassen begynder at røre på sig. Den er ikke længere tilfreds med at blive sat udenfor og omfatter efterhånden en så stor del af befolkningen, at den har magt – politisk magt – og viser det. Derfor konfronteres Kina og Indien med den udfordring at skulle finde et svar. Kina erkender det, hvilket tydeligt fremgår af talrige udtalelser fra den politiske ledelse. Indien gør det ikke; men fremgangen for Narendra Modi forud for valget maj 2014 er et tegn på, at ikke alle er tonedøve.

Om Kina og Indien klarer denne udfordring – og i givet fald hvordan – kommer til at bestemme verdens fremtid. Lykkes det, er sandsynligheden for fortsat globalisering og måske endda bevægelse hen imod en stærkere global politisk styring rimelig stor. Lykkes det ikke, er det vanskeligt at komme til anden konklusion, end at den nuværende økonomiske model falder fra hinanden med globaliseringen som offer.

En ny magt

Stalin tilskrives den hånlige bemærkning ”Hvor mange divisioner har paven?”. I dag er svaret: Utallige. Og deres slagkraft er større end de panserdivisioner, Rusland råder over. For militær magt i traditionel forstand mister sin evne til at løse konflikter og konfrontationer. I stedet ser vi et skift til økonomisk og kulturel magt. Udviklingen i Ukraine siden efteråret 2013 viser tydeligt dette. Militær magt har vel ikke været fraværende; men udviklingen er styret af økonomisk og kulturel magt, som er i stand til at ”opfange” menneskers behov for derefter at tilfredsstille dem, mens militær magtanvendelse oftest skaber modsætningsforhold.

Magtbegrebet kan udvides til at omfatte menneskelig sikkerhed, social sikkerhed, tilfredshed med livsvilkår (miljø, sundhed), bæredygtighed og politisk modenhed. Ingen ”normal” stat kan udøve magt over for sine egne borgere eller over for andre lande, hvis disse elementer negligeres. Måske inden for en kort tidshorisont, men ikke på længere sigt. Når den kinesiske ledelse

erklærer krig, er det mod forureningen – ja, ordet “krig” benyttes – og korrupsion defineres som den største trussel. Begge dele skyldes pres fra befolkningen. De nye medier giver mulighed for folkeligt engagement – og det sker, skarpt. Derfor ser vi en ny magtparameter til supplerende af økonomi og kultur, som yderligere undergraver den militære magtparameter: evnen til at skabe og påvirke opfattelsessfæren. Det sker med lynets fart og en utrolig slagkraft. Den etablerede politiske elite magter ikke at følge med og står over for det næsten uløselige problem, at dagsordenen sættes af andre. Eliten tvinges til at reagere i stedet for at agere; denne rolle er i længden uforenelig med billedet af “ledelse” i befolkningens øjne. Hvordan skal befolkningen kunne se op til den politiske ledelse, hvis denne uafbrudt reagerer på den dagsorden, andre sætter, i stedet for selv at sætte en.

For Europa er dette en velkommen udvikling. EU’s udvidelse med de central- og østeuropæiske lande efterfulgt af spillet omkring partnerskabsaftaler med lande i Europas nærområde – herunder Ukraine – har demonstreret, hvordan Europa, eller måske snarere den europæiske samfundsmodel, udøver en stærk tiltrækningskraft. Vi, der lever inden for EU, er optaget af at kritisere dette i historisk henseende enestående samarbejde. De, der står udenfor, misunder os det og ønsker at komme til at leve under vilkår svarende til vores.

Se på Rusland. I Ukraine forsøger Putin at blokere for bevægelse hen imod et velfungerende vestligt politisk system og økonomisk fremgang – af frygt for hvordan dette vil påvirke opfattelsessfæren i Rusland og dermed skabe en trussel mod hans eget politiske system.

Der er grund til optimisme – begrænset – omkring Europas fremtid i det globale magtpolitiske billede. Problemet er den fortsatte tilstedeværelse af regimer, som formår at holde fast i den gammeldags tænkemåde; men i vores nærområde falder de ét for ét – Serbien og Milošević samt Ukraine og Janukovitj og måske Libyen og Gaddafi.

Putin søgte at presse Ukraine væk fra tilnærmelse til en vestlig samfundsmodel. Desværre har Europa ikke defineret svaret på, hvad man gør i stræben efter en gentlemanaftale, hvis modparten ikke er en gentleman. Vi kan ikke droppe den militære magtparameter, fordi der er lande, også i vores nærområde, hvor udøvelse af blød magt kun er mulig, forudsat at den kan følges op med hård magt – og dén kamel er svær at sluge for europæerne, med vores grad af politisk modenhed.

Danmark har vanskeligt ved at erkende skiftet i magtparametre og det fokus, der nu sættes på Europas samfundsmodel. Ønsker vi sammen med ligesindede europæiske lande at forsvare vores model? Er vi rede til at imødekomme befolkningsgrupper i lande, som står udenfor, men ønsker et skifte? Mennesker, der modarbejdes af deres herskende klasse af frygt for tab af privilegier? Endnu sværere bliver det for danskerne, når det står klart, at Danmarks medvirken kræver et helhjertet medlemskab af EU som det eneste svinghjul med styrke til at befordre en sådan forandring. Det er tankevækkende – og ikke opmuntrende – at sideløbende med det store spil om Ukraine fokuserede den europolitiske debat i Danmark på optjeningskriterier for børnechecks.

Jørgen Ørstrøm Møller (f. 1944) er visiting senior research fellow, Institute of Southeast Asian Studies, Singapore, og adjungeret professor ved såvel Singapore Management University som Copenhagen Business School plus æresalumne ved Københavns Universitet. Han har skrevet 39 bøger og en række artikler i RÆSON.

Mikkel Vedby Rasmussen: Robotternes krig (marts 2014)

Vagtposten fra Folkets Befrielseshærs Andet Artillerikorps slog sig igen på halsen i endnu et forgæves forsøg på at slå fluen. Der var godt nok mange af dem for tiden, bandede han til sin kammerat, der bemandede maskingeværet bag sandsækkene ved siden af ham. Ved siden af dem sørgede hegn og pigtråd for at holde nysgerrige væk fra de korttrækkende ballistiske missiler og deres kørertøjer, som holdt klar på basen – blandt andet DF21-D-missilet, som var designet til at ramme skibe på op til 1.400 kilometers afstand. Soldaterne havde været på vagt i forhøjet beredskab, siden konflikten med USA var spidset til. Men DF21'eren skulle nok holde de amerikanske hangarskibe langt ude i Stillehavet, tænkte vagten og klaskede modløst efter fluen.

Det var nu ikke så underligt, at den kinesiske soldat ikke kunne ramme fluen. For det var ikke en flue. Ikke længere. Dele af fluens genetiske materiale var kombineret med nanoteknologi, og resultatet var en miniatureobservationsplatform, som sammen med tusind andre sendte information tilbage til de amerikanske styrker. Deres information blev kombineret med lyd og video fra soldaternes smartphones, trafikkameraer på vejene og computere på basens kontorer. NSA's supercomputer omdannede denne mosaik af informationer til et samlet billede, som de droner, der nu fløj ind i kinesisk lufterum, havde umiddelbar adgang til. Dronerne kom med supersonisk fart – så hurtigt, at deres ammunition knap behøvede en sprængladning for at ødelægge missilerne og deres fremføringsmidler. Nogle droner affyrede mikrobølger, mens andre brugte laser. Netop som den indledende bølge af droner havde affyret deres første våben og konsulterede computeren i USA for et opdateret sæt mål, brød de bemandede kampfly lydmuren og tog kampen op med de kinesiske Chengdu J-20-jagere, der nu var i luften. Mens luftkampen begyndte, aktiverede USA de tusinder af nanoplatforme, som man tålmodigt havde spredt i og omkring de underjordiske missilaffyringsbunkere i det centrale Kina, hvor det Andet Artillerikorps opbevarede Folkerepublikkens atomslagstyrke. De bittesmå platforme strømmede ind ad ventilationsskakte, revner i betonen og alle andre sprækker, som de kunne finde. Indenfor begyndte de at nedbryde elektriske systemer, samlede sig i små bomber og satte på andre måder missilsystemerne ud af kraft. ”Den anden kinesiske mur”, som man kaldte Kinas atomslagstyrke, blev gnavet væk af robottermitter.

Efterhånden som missilbase efter missilbase langs den kinesiske kyst faldt, bevægede hangarskibet USS Gerald R. Ford sig ind i Det Sydkinesiske Hav. D21'erne kunne ikke længere nå hverken det eller dets følgeskibe, der fortsatte med at sende droner og F-35-fly mod det kinesiske fastland. USS New York transporterende marinekorpsets bidrag til operationen. Fra dækket lettede nu tre automatiserede Osprey-fly, der landsatte marineinfanterister på en lille gruppe øer. Det var stridighederne om denne øgruppe, der havde startet hele konflikten tre uger før. De amerikanske marinesoldater havde følgeskab af en gruppe japanske marineinfanterister, der skulle gøre deres lands krav gældende. De japanske soldater havde trænet med deres amerikanske kolleger inden operationen, primært for at lære at bruge den amerikanske software, der gav dem direkte adgang til informationerne fra fluer og fly såvel som muligheden for at se kamppladsen gennem de kameraer, deres kolleger havde i hjelmen. Al denne information blev samlet på en skærm, der sad som et visir på deres

hjelms. Imidlertid kæmpede soldaterne ikke alene. De første, som gik ud af Ospreyen, var robotter på fire ben – udstyret med kraftige maskingeværer foran og soldaternes opbakning på et lad bagpå.

For at marineinfanteristerne skulle kunne styre både robotterne og kommunikere med deres japanske kolleger, skulle kommunikationsnetværket fungere optimalt. Men noget gik galt. Bagefter prøvede både en amerikansk og en japansk undersøgelseskommission at klarlægge, hvad der gik galt. Måske blev det bedst beskrevet af den amerikanske journalist Mark Bowden i den sidste bog, han skrev før sin pension: Hver enkelt soldat – uanset om han var en maskine eller af kød og blod – gjorde, hvad han skulle, men informationssystemet var sårbart. De kinesiske hackere havde fundet en åben bagdør. I løbet af en time var robotterne begyndt at skyde vildt omkring sig, soldaterne havde mistet kontakten med omverdenen, og ved at påvirke deres hjelmskærme havde kineserne skabt epilepsilignende anfald hos en del af soldaterne. Selv Ospreyerne kastede sig i havet, da hackerne nåede frem til dem via en kaptajns uplink.

HVORDAN SLAGET ENDTE, vil jeg lade være op til læserens fantasi og apokalyptiske tilbøjeligheder. For det er ikke dette imaginære slag i selv, som er spændende, men forestillingen om, at det kan lade sig gøre. I 1871 beskrev den engelske officer Georg Tomkyns Chesney, hvordan en tysk hær besejrede den engelske ved den i øvrigt ikke for andet berømte by Dorking syd for London. Siden har forestillingen om fremtidens forsvar spillet en central rolle for, hvilke penge politikerne bevilgede, hvilke våbensystemer forsvarsministerierne købte, og hvilke operationer generalerne trænede. Chesney lod kejserens hær besejre den britiske hær på samme måde, som den netop havde besejret den franske, fordi han i fiktionen ønskede at forebygge et reelt nederlag i en kommende krig mod Tyskland. Og nederlaget ville være konsekvensen, hvis ikke den britiske hær blev reformeret. Chesney tjente gode penge på den historie, fordi den både var fundamentalt underholdende og politisk betydningsfuld. Det var også et udtryk for, at krig, med H.G. Wells' ord, var blevet en del af "de eksakte videnskaber". Den teknologiske udvikling betød, at man skulle investere i maskiner for at kunne vinde den næste krig. Maskiner tager det tid at producere – og det tager tid at træne soldaterne i at bruge dem. Derfor er det for sent at opfinde sejrens maskiner, når krigen kommer. Konsekvensen var, med militærhistorikeren Martin van Crevelds ord, at "krig blev en øvelse i at styre fremtiden".

I dag har det amerikanske militær et problem, som Chesney ville kunne genkende. Den britiske hær i 1870'erne havde koncentreret sig om at kæmpe i kolonierne og havde ikke mødt en ligeværdig modstander siden Waterloo, hvor de besejrede Napoleon i 1815. De britiske soldater var de bedste i verden til at undertrykke et oprør og den britiske flåde 'ruled the waves', men hvad nyttede det over for en moderne europæisk stormagt som Tyskland? På samme måde har det amerikanske militær siden afslutningen af Den Kolde Krig udkæmpet mindre krige – og i Irak og Afghanistan koncentreret sig om oprørsbekæmpelse. Men er den klar til at tage en rigtig udfordring op? Det mente flåden og flyvevåbnet ikke, da de lancerede konceptet for AirSea Battle. Siden 2001 havde det amerikanske fokus været på at bekæmpe al-Qaeda, Taleban og oprørere i Irak. COIN – counter-insurgency, dvs. oprørsbekæmpelse – var blevet forsvarets mantra. Karrierer blev skabt ved at tale med ældsterådet i landsbyen og landsætte specialstyrker til at henrette Osama bin Laden. Mens hæren og marinekorpset havde brugt forsvarets penge

på den slags, påpegede flåden og flyvevåbnet nu, at Kina havde investeret i missiler, radar, antisatellitvåben og andre systemer, som tilsammen ville kunne forhindre amerikanske styrker adgang til Det Sydkinesiske Hav. Kineserne ville forhindre amerikanerne i at kunne blande sig i en kinesisk konflikt med Taiwan eller i en strid om rettigheder i Det Sydkinesiske Hav. Ja, selv operationer mod Nordkorea ville kun kunne ske med kinesisk billigelse, når først ethvert hangarskib, som sejlede inden for 1.400 km, ville kunne blive ramt af et missil.

Flåden og flyvevåbnet forestillede sig således et nederlag i Det Sydkinesiske Hav, ligesom Chesney havde advaret mod den tyske sejr ved Dorking. For Chesney var Tyskland den nye dynamiske magt, som var gået fra landbrugssamfund til industrisamfund på en generation, fra at være et fragmenteret land mest optaget af interne stridigheder til en stormagt, der ønskede sig sin 'plads i solen'. På samme vis havde Kina høstet frugten af globaliseringen og brugt sin rolle som billigt produktionsland og gigantisk marked til at opnå økonomiske vækstrater uden sidestykke. Dét samlede landet om et økonomisk udviklingsprojekt og gav penge i statskassen, der kunne finansiere missiler og andet isenkram til Folkets Befrielseshær.

USA's militære strategi havde siden 1970'erne været at bruge selve forsvarsbudgettets størrelse til at udkonkurrere potentielle modstandere. Sovjetunionen havde måttet opgive Den Kolde Krig, da det stod klart, at USA kunne udvikle en ny generation af våben, som Sovjet hverken kunne producere eller betale. Siden havde USA regnet med, at et forsvarsbudget større end summen af det, de ti nærmeste lande tilsammen kunne præstere, gjorde selve idéen om at udfordre amerikansk magt så omkostningsfyldt, at ingen ville forsøge. Men med vækstrater som de kinesiske kunne Beijing pludselig investere i højteknologi og nye platforme, mens USA med møje og besvær skulle udskifte fly og skibe købt ind i 1960'erne, der ved årtusindskiftet var ved at blive udslidte.

At købe ny teknologi er lige dyrt for Kina og USA. Spørgsmålet er, hvem der køber det rigtige. Kina testede i efteråret 2013 en hypersonisk platform, der ville kunne angribe på samme måde som dronerne beskrevet ovenfor. Det udløste en mediestorm i USA, da man så kineserne teste materiel samtidig med amerikanerne. "På linje med andre lande forsker kineserne i hypersoniske teknologier," bemærkede admiral Samuel Locklear (chefen for de amerikanske styrker i Stillehavsområdet). "Det er blot et af mange meget komplicerede militære systemer, der, uanset om det er kineserne, os eller europæerne, som udvikler dem, vil gøre det sikkerhedspolitiske miljø endnu mere kompliceret." AirSea Battle er en metode til at tage hånd om frygten for, at kinesere vil producere nye teknologier, der gør USA's militære overlegenhed til skamme. Det er således ikke så meget en militær strategi som en indkøbsliste over nye, højteknologiske militære dimser, som kunne fastholde USA's overlegenhed over for Kina og give USA's væbnede styrker muligheden for at tiltvinge sig adgang dér, hvor Kina med missiler og andet ville forhindre dem i det.

Baggrunden for disse perspektiver i militærteknologien er en generel teknologisk udvikling. I 2003 beskrev en rapport fra National Science Foundation, hvordan NBIC-teknologier grundlæggende ville forandre vores måde at leve på. NBIC står for nanoteknologi, bioteknologi, informationsteknologi og computerteknologi. Hver for sig sker der kæmpe fremskridt på disse områder. Men ifølge National Science Foundation var det for intet at regne mod, hvad der sker, når udviklingen på disse områder kombineres. Resultatet vil være robotter, miniatureteknologier i alt fra makeup til vejbelægninger, fra operationer på et sygehus til militære operationer. Den

pointe fattede det amerikanske militær, som har stået for op til 80 procent af investeringerne i forskning inden for kunstig intelligens. Det amerikanske militær har ligeledes drevet forskning og udvikling inden for robotteknologi. I 2003 bestilte DARPA (Defense Advanced Research Projects Agency, som står for forskning og udvikling på forsvarsområdet) en rapport om militære robotter. Rapporten konkluderede, at ”robotter, der ikke ligner jordiske organismer, vil have særlig militær værdi. Fx vil en kentaur lignende robot med en firbenet nedre krop og en menneskelignende torso med arme, effektorer og et hoved være meget brugbar for militære opgaver”. Rapporten forventede, at robotter ville kunne sendes i kamp omkring 2015 og fra 2035 være så pålidelige som menneskelige soldater. Siden minimumsdefinitionen af robotter i rapporten fra 2003 ikke er så forskellig fra en Predator-drone, er året 2015 i en vis forstand korrekt. Og der bliver investeret milliarder af dollars på at realisere muligheden for at sende autonome systemer i kamp.

Det AirSea Battle, som amerikanerne forestiller sig at kæmpe mod Kina, vil således være baseret på NBIC-teknologier. Problemet for USA er, at det vil kræve investeringer i forskning og udvikling, som simpelthen ikke er på forsvarsbudgettet.

Dertil kommer, at mange af de amerikanske koldkrigsplatforme, som skal udskiftes i disse år – kampfly, bombefly, lufttankning, hangarskibe – bliver udskiftet med teknologier, som NBIC vil overflødiggøre. USA skal således betale en kæmpe regning for F-35, samtidig med at man forsøger på livet løs i autonome, hypersoniske fly. Det amerikanske forsvar søgte at spare penge på at udskifte en hel generation af forskellige kampfly med ét, nemlig F-35, der skulle være en Joint Strike Fighter for både flåden, flyvevåbnet og marinekorpsen. Men fordi F-35 samtidig skulle opdatere den amerikanske flyflåde på et tidspunkt, hvor computere, stealth, kompositmateriale og andre avancerede teknologier skulle introduceres, blev F-35 så teknologisk avanceret, og produktionen så kompleks, at prisen pr. enhed er steget med en tredjedel, siden projektet begyndte. Denne øgede udgift må nødvendigvis gå fra investeringen i NBIC-teknologier. Selvom F-35 er en langt mere avanceret platform end en F-16 eller F-15, så udfører den fundamentalt de samme missioner. Imidlertid koster det så meget at udvikle en ny platform til at gøre det samme, at udgifterne hertil fortrænger midlerne til at forfølge reelt nye og banebrydende teknologier. Alene af den grund vil fremtidens slag blive kæmpet med ’robotter’ og mennesker, der samarbejder og supplerer hinanden, snarere end som en automatiseret armé. Det amerikanske forsvar kunne have valgt at bruge udviklingsbudgettet på NBIC-teknologier og købt nogle flere F-16 og F-15; nu vil man i stedet have en mellem generation, som vil udskyde den egentlige teknologiske revolution og være i brug 30-40 år frem.

På lang sigt er det dog NBIC-krigen, militæret planlægger efter. For måske kan den banebrydende teknologi mindske omkostningerne ved at indkøbe militært materiel. Projekter som F-35 er snarere argumenter for at lukke flyvevåbnet end for at give det flere penge, og derfor har fortalere for den teknologiske revolution et behov for at bevise, at indførelsen af nye teknologier vil spare ressourcer. Det kan de kun, hvis de kan reducere den afgørende post på militære budgetter, nemlig beredskab. Militære styrker er dyre, fordi de sjældent bliver brugt. Hvis der var krig hele tiden, ville stykprisen på fly og kampvogne være mindre, og denne kontinuerlige krig ville give klar viden om, hvilke våbensystemer der var behov for. Derfor behøvede man ikke at købe mange forskellige stykker isenkram, men kunne få stordriftseffekter af at købe det, man havde brug for.

Automatiserede systemer kan på langsigst løse dette problem. Hvis man ikke skal træne soldater til en krig, der ikke kommer, men blot have robotter på lager, er militærets 'business case' fundamentalt forandret. Så kan man bruge midlerne til daglig drift på at jage terrorister og pirater samt bombe Libyen og Syrien efter behov, mens de største investeringer ligger i forskning og udvikling af platforme, der blot skal rebootes en gang imellem og have lidt olie.

Der er således dybe økonomiske og strategiske grunde til at forske og udvikle i militære robotter og andre autonome systemer. Og derfor er det ikke det mindste sandsynligt, at der vil blive indført et forbud mod droner og 'dræberrobotter'. Det er givet, at USA's modstandere vil gøre deres bedste for at få etableret sådan et forbud – eller i hvert fald diskussionen om, at der burde være ét – fordi det ville begrænse amerikanernes muligheder for at fastholde deres militære overlegenhed. Men hverken USA, landets allierede eller Kina har interesse i at binde sig folkeretligt til at afstå fra at udvikle NBIC-teknologierne militært.

Formentlig vil effekten af udviklingen være i endnu højere grad at nedbryde skellet mellem 'krig' og 'fred'. Det vil betyde, at folkerettens formelle regler for krig såvel som normerne for krigsførelse bliver en endnu dårligere guide til at forstå og regulere væbnet konflikt. Konflikter, der foregår med hypersonisk hastighed, og hvor de afgørende slag står i cyberspace, vil foregå i et andet tempo end folkeretten.

At den militærteknologiske udvikling også går hurtigere end moralske begreber, kommer tydeligt til udtryk ved, at både soldater og menneskerettighedsaktivister er dybt betænkelige ved udsigten til 'dræberrobotter'. Soldaten frygter et identitetstab, når han eller hun ikke længere står ansigt til ansigt med døden, og aktivisterne frygter tilsvarende, at ansvaret forsvinder, når krigen ikke er personlig eller nærværende. Begge bekymringer har været centrale for de moralske diskussioner om moderne krig fra giftgas i Første Verdenskrig over Anden Verdenskrigs strategiske bombninger til diskussionerne om atombomben. I USA, og måske i Kina, vil disse diskussioner blive vigtige for, hvordan man definerer strategier, og hvordan forsvarrets HR-politikker om disse våben vil udvikle sig, men det vil ingen effekt have på, om våbnene bliver udviklet eller ej. I Europa kan det meget vel forholde sig anderledes. Siden dette er et våbenkapløb mellem kinesere og amerikanere, og europæerne ikke har den store lyst til at investere i våben, vil den moralske debat fylde mere i Europa. På den ene side vil europæerne måske foretrække at udvikle robotter til velfærdsydelser (rengøring for de stadig flere ældre i Europa, fx) snarere end til militære formål. På den anden side er de europæiske forsvarsbudgetter endnu mere udfordrede end det amerikanske – dét kan presse europæiske regeringer til også at investere i NBIC-krig.

I 1914 blev de slag, som bl.a. Chesney havde frygtet og beskrevet, til virkelighed. De arsenaler, der var blevet opbygget i forventningen om fremtidens krig, blev tømt. De planer, som var lavet i forventning om, hvad maskingeværer, jernbaner og moderne artilleri kunne muliggøre på kamppladsen, blev sat i værk. 100 år senere er det værd at tænke på, at de moderne militærteknologier i vidt omfang levede op til forventningerne. Den tyske, franske, britiske og russiske hær realiserede deres planer og kæmpede i sensommeren 1914 slag af en størrelse, som verden aldrig før havde set.

Så stor var denne moderne krig – og så mange de ressourcer, som den trak på – at det i sig selv stod i vejen for, at krigen kunne afgøres på slagmarken. De slag, der blev udkæmpet omkring Marnefloden i august-september 1914,

forhindrede Tyskland i at vinde – men også i at tabe. For kejserriget havde både mænd og ressourcer til at kæmpe videre. I fraværet af en politisk model, der kunne bruge den moderne krig til en moderne fred, fortsatte krigen i fire år, før Tyskland kollapsede både politisk og økonomisk.

Den nye krig, som Kinas militære investeringer leder amerikanerne til at forberede sig på, er på sin vis en tilsvarende 'erstatning for en politik'. Den skal muliggøre en fremtidig amerikansk overlegenhed, som for USA har en strategisk værdi i sig selv – en værdi, der dermed sætter en pris på en fremtidig militær konfrontation med Kina – uden at sætte den i sammenhæng med omkostningen ved at afgøre det 21. århundredes internationale orden med våbenmagt.

Mikkel Vedby Rasmussen (f. 1973) er professor MSO, Institut for Statskundskab. Han er ved at lægge sidste hånd på en bog med titlen 'The Military's Business: Why the Military Business Model is Failing and How to Design Military Power for the Future'.

Nils Wang:

Hvad er der på spil i Arktis? (marts 2014)

Indtil for nylig har Arktis bogstavelig talt befundet sig i det, man kan kalde en nedfrosset, stabil tilstand. Den sikkerhedspolitiske dynamik, der er opstået i dag, er først og fremmest drevet af, at polarisen bliver stadig mindre udbredt. Dermed opstår der nye muligheder for at besejle området, hvilket betyder, at hidtil indefrosne ressourcer i form af olie, gas og mineraler nu kan hentes ud. Og allerede i dag kan vi se konturerne af helt nye polare sejlruiter, der på sigt kan medføre ændrede maritime trafikmønstre.

Kombinationen af eftertragtede strategiske ressourcer, uafklarede søterritoriale grænselinjer og udsigten til helt nye strategiske stræder og 'choke points' ['afskæringspunkter', hvor fx en flåde kan forhindres i at manøvrere som ønsket, red.] er historisk set en af recepterne på konflikt og ufred. Det er derfor ikke mærkeligt, at journalister og andre iagttagere ofte kredser omkring konfliktpotentialer i Arktis. Alt tyder imidlertid på, at Arktis – på trods af dette potentiale – efter al sandsynlighed vil udvikle sig fredeligt. Med underskrivelsen af den såkaldte Ilulissatdeklaration i 2008, som blev til på dansk initiativ, cementerede de fem arktiske kyststater – USA, Rusland, Canada, Norge og Kongeriget Danmark – at de påtager sig de forpligtelser og det ansvar, som følger med, når man er kyststat i en miljømæssigt sårbar region. Alle fem nationer gjorde det samtidig klart, at de påberåber sig de søterritoriale rettigheder, som FN's Havretskonvention fra 1982 giver dem. Det betyder bl.a., at de fem kyststater har retten til de naturressourcer i form af fx fisk og energi, som befinder sig i de respektive eksklusive økonomiske zoner.

Det synes måske ikke umiddelbart af noget særligt, men denne deklaration er en dansk diplomatisk genistreg, der kan vise sig at være en af de vigtigste internationale aftaler i nyere arktisk historie. Der er ikke for alvor nogen, der har sat spørgsmålstegn ved deklarationen, siden den blev præsenteret under stort presseopbud af de fem landes udenrigsministre tilbage i 2008. Og jo længere tid den forbliver uantastet, jo mere vægt får den. Optagelsen i maj 2013 af Kina, Indien, Japan, Singapore, Italien og Sydkorea som permanente observatører i Arktis kan også opfattes som en indirekte accept af de internationale spilleregler, deklarationen henviser til.

Det er meget vigtigt at notere sig, for det betyder, at omkring 95 pct. af de energiresourcer i form af olie og gas, der befinder sig under den arktiske havbund, allerede er fordelt mellem de fem kyststater. Dermed har stort set alle kendte ressourcer i Arktis en retmæssig ejer. Og ejerne har travlt med at få kapitaliseret disse ressourcer så hurtigt, som det er teknisk og økonomisk muligt.

Med den nærmest eksplosive udvikling i den globale middelklasses købekraft vil der komme en stadig stigende efterspørgsel efter naturens rigdomme overalt på kloden. Markedskræfterne vil naturligvis sørge for, at de ressourcer, der er nemmest adgang til, udnyttes først, men turen kommer også til Arktis. Ingen har råd til at lade være. Men det er vigtigt at understrege, at kampen om disse ressourcer ikke bliver en militær, men først og fremmest kommerciel.

Arktis er imidlertid karakteriseret ved barske klimatiske forhold og en sparsom infrastruktur. Det betyder, at udvindingen af mineraler og energiresourcer i regionen er forbundet med enorme investeringsudgifter, som kun kan tilvejebringes, hvis den sikkerhedspolitiske situation i området er nogenlunde stabil. De økonomiske interesser har således en kolossalt

stabiliserende effekt. Et godt eksempel herpå er afklaringen i 2011 af en mere end 30 år gammel grænsestridighed mellem Norge og Rusland i Barentshavet. Kort tid efter at aftalen i juni 2011 blev underskrevet i Oslo af udenrigsministrene Sergej Lavrov og hans daværende norske kollega, Jonas Gahr Støre, begyndte de to lande at udnytte de meget righoldige gasforekomster, der befinder sig på begge sider af grænselinjen. Hvad diplomatiet ikke havde formået i mere end 30 år, blev stort set ordnet på en eftermiddag i sommeren 2011 – takket være de sammenfaldende økonomiske interesser.

Stormagternes interesser

Rusland er generelt en meget dominerende arktisk nation, også i sammenligning med USA. Det er Rusland meget bevidst om, og det præger landets holdning til andre store aktører som Kina, EU og NATO. Rusland ser sine arktiske områder og de enorme ressourcer, som befinder sig her, som en forudsætning for nationens fremtidige vækst og styrke. Den russiske arktisstrategi gør det klart for såvel naboer som andre aktører, at Rusland har til hensigt at beskytte sine strategiske interesser i området – med magt om nødvendigt. Rusland vil således til enhver tid forsøge at bevare sin relative styrkeposition i området og vil som udgangspunkt være modstander af, at andre store aktører får indflydelse i regionen. Her er det vigtigt at notere sig, at de øvrige fire arktiske kyststater alle er medlem af NATO. Rusland vil således gøre alt for, at arktiske spørgsmål, der ikke klares i Arktisk Råd, håndteres bilateralt, og Rusland har ved flere lejligheder markeret meget tydeligt, at NATO ikke er velkommen i Arktis.

Canada, der også føler sig som en stor arktisk nation, deler dette synspunkt – formentlig ud fra en logik om, at det giver mere indflydelse at være en stor arktisk nation ud af fem end en relativt lille NATO-nation ud af 28.

Sat lidt på spidsen betyder det, at NATO har svært ved at forberede sig på et fremtidigt konfliktscenarie i regionen uden selv at være med til at skabe det. Det er årsagen til, at NATO's generalsekretær ved adskillige lejligheder har understreget, at NATO ikke har aktuelle planer om en øget tilstedeværelse i Arktis. Det giver til gengæld problemer for Norge, der ligesom under Den Kolde Krig ønsker en markant NATO-profil i Nordnorge for at afbalancere Ruslands militære tilstedeværelse på Kolahalvøen. Her er årsagen til, at Norge efterhånden har flyttet størstedelen af den norske militære infrastruktur til den nordlige ende af landet med det værnssfælles operative hovedkvarter på Bodø som omdrejningspunkt.

Men ny er denne særlige norsk-russiske militærlogik i den isfrie del af Arktis ikke – den var der også under Den Kolde Krig. Derfor skal man være varsom med at tage de to landes militære tilstedeværelse i Barentshavet og ved Kola som udtryk for en generel militær oprustning i Arktis.

I maj 2013 fik USA sin første nationale arktisstrategi, som i november fik følgeskab af en forsvarsstrategi for området. Begge dokumenter understreger ønsket om en fredelig udvikling i regionen og betydningen af dialog og samarbejde, men det understreges også tydeligt, at USA ser Arktis i et globalt sikkerhedsperspektiv. Dermed kommer de amerikanske interesser i Arktis i konkurrence med USA's strategiske interesser i Det Sydkinesiske Hav, Pakistan, Mellemøsten osv. En konkurrence, der med et meget presset statsbudget medfører, at Arktis let glider ned ad prioriteringslisten. Det mærker bl.a. US Coast Guard [den amerikanske kystvagt], som har ansvaret for den maritime tilstedeværelse i den amerikanske del af Arktis. Med kun tre isbrydere

af ældre dato og meget få isforstærkede patruljefartøjer er der behov for massive investeringer i nyt materiel, hvis hensigtserklæringerne om øget maritim tilstedeværelse i området skal realiseres.

I strategierne understreges det endvidere tydeligt, at USA ikke accepterer Ruslands og Canadas krav om, at henholdsvis Nordøstpassagen og Nordvestpassagen henregnes som territorialfarvand for de to nationer. Når det er så vigtigt for USA, at retten til fri sejlads anføres eksplicit i en national strategi, så er det, fordi USA's evne til at projicere sin militære magt overalt på kloden er afhængig af retten til fri bevægelighed på havet. Det er en ret, som USA's flåde håndhæver regelmæssigt i internationale stræder som Hormuz, Malacca og Storebælt, og det vil være utænkeligt, at amerikanerne vil give sig på dette punkt i Arktis. USA har således ikke til hensigt at spørge nogen om tilladelse til at operere med sine nukleare undervandsbåde i Polarhavets kolde dyb.

Kina har formået at skabe to cifrede vækstrater over en periode på omkring 30 år, og selvom tempoet på det seneste er gået ned, så er landet stadig på evig jagt efter naturlige ressourcer overalt i verden. Derfor bør det heller ikke undre, at Kina udviser interesse for de arktiske naturressourcer. Også udsigterne til en ny og kortere arktisk søvej til de europæiske og nordamerikanske markeder er interessant for en nation, der har omkring halvdelen af BNP bundet op på søtransport. Ser man på, hvordan Kina i øvrigt agerer rundt omkring i verden, så er der en tendens til, at Kina rykker ind, hvor USA ikke er til stede. Overføres denne 'inddæmningspolitik' på Arktis, så kan det forklare, hvorfor Kina så beredvilligt har stillet hjælp til rådighed for Island, da øen i 2008 blev ramt af økonomisk krise – i øvrigt kun to år efter at de sidste amerikanske flystyrker havde forladt Keflavíkbasen. Et illustrativt eksempel på, at magttomrum i et geostrategisk spændingsfelt som det arktiske i reglen vil blive søgt udfyldt meget hurtigt.

Også EU udviser stor interesse for Arktis, men opretholdelsen af et forbud mod import af sælskind produkter medførte, at EU i modsætning til Kina, Indien, Sydkorea og en række andre lande ikke blev optaget som permanent observatør i Arktisk Råd på mødet i maj 2013 i Kiruna. Dermed blev det også demonstreret, at Arktisk Råd nu for alvor har bevæget sig ind på den internationale scene og er blevet en platform, hvorfra medlemslandene – herunder Danmark – kan afsende vigtige politiske budskaber til omverdenen.

Danmark som en aktør i Arktis

Danmarks rigsfællesskab med Grønland har ikke kun betydning i forhold til den nuværende internationale interesse for Arktis. Danmark har i flere hundrede år nydt godt af, at Grønland har været en del af kongeriget, ikke mindst i perioden efter Anden Verdenskrig, hvor Grønland har spillet en relativt stor sikkerhedspolitisk rolle for USA. Herhjemme har vi de seneste godt ti år talt meget om, hvordan Danmarks krigsindsats i bl.a. Irak og Afghanistan har ført til, at danske ministre bliver 'inviteret på kaffe i Det Hvide Hus', og denne indsats har utvivlsomt også gavnet det dansk-amerikanske forhold ... Men i et lidt længere historisk perspektiv er det ikke mindst Grønland og dets sikkerhedspolitiske betydning for USA, der er årsagen til, at man i Washington ser Danmark som andet og mere end blot en af flere europæiske småstater.

Grønland giver således Danmark international indflydelse, selvom den offentlige debat om forholdet mellem Danmark og Grønland ofte giver indtryk af, at rigsfællesskabet først og fremmest er en økonomisk byrde for Danmark.

Selvom det ikke kan gøres op i penge, så er den indflydelse, Grønland giver Danmark, formentlig meget mere værd end et årligt bloktilskud på 3,7 mia. kr. – der i parentes bemærket svarer til ca. en halv procent af de samlede danske statsudgifter.

For Grønland, derimod, udgør tilskuddet omkring 60 pct. af selvstyrets offentlige budget, og det er klart, at dette afhængighedsforhold fylder meget i den grønlandske selvbevidsthed og medvirker til, at selvstændighedsdiskursen på Grønland bliver meget fokuseret på økonomisk uafhængighed gennem salg af råstoffer. Det er kun et spørgsmål om tid, før efterspørgslen på mineraler og energi også vil manifestere sig for alvor på Grønland. Men det bliver også slået tydeligt fast i den såkaldte Råstofrapport, der blev offentliggjort for nylig, at der vil gå mange år, før bloktilskuddet er neutraliseret, og at mange andre faktorer end de økonomiske skal tænkes ind i en bæredygtig fremtid for Grønland.

Grønland er – som medlem af rigsfællesskabet med Danmark – en del af den skrøbelige, men stabile balance, der præger den arktiske region lige nu. Hvis verden efterlades med et indtryk af, at dette partnerskab er i opbrud eller under markant forandring på den korte bane, så vil det i sig selv virke destabiliserende på ligevægten og dermed blive kontraproduktivt i forhold til investeringslysten og indtjeningen.

Ser man mere konkret på de forsvars- og sikkerhedspolitiske udfordringer, så er der nogle meget håndgribelige opgaver i og omkring Grønland, der skal løses gennem tilstedeværelse på havet og i luften. Alene Ilulissat-erklæringen og hensigterne bag den pålægger indirekte de fem arktiske kyststater betydelige forpligtelser inden for søredning, sejladsikkerhed, havmiljøovervågning mv. – opgaver, som det danske forsvar i dag løser på vegne af kongeriget.

Som en udløber af indeværende forligsaftale for Forsvaret er der iværksat et omfattende analysearbejde, der med udgangen af 2014 skal munde ud i et katalog over mulige tiltag, som kan styrke forsvarets indsats i Arktis. Der er næppe tvivl om, at dette katalog vil komme til at indgå i overvejelserne om det næste forsvarsforlig. Og da der ikke umiddelbart er udsigt til en forøgelse af forsvarsbudgettet, så vil dette katalog få indflydelse på den generelle prioritering af Forsvarets opgaveløsning og materielindkøb. Beslutningen om anskaffelsen af et nyt patruljefartøj og ni nye flådehelikoptere allerede i indeværende forlig kan derfor ses som første skridt i retning af en styrket dansk tilstedeværelse i den danske del af Arktis.

Selv under de gunstigste økonomiske omstændigheder vil Grønland med et befolkningsgrundlag på 57.000 indbyggere aldrig kunne løfte alle disse opgaver alene. Man kan således hævde, at Grønland – i takt med at en øget økonomisk uafhængighed kommer inden for rækkevidde – mere end nogensinde før vil have behov for at være i et partnerskab, der kan sikre de nødvendige institutionelle ressourcer.

Der er med andre ord al mulig grund til, at Grønland og Danmark går ind i fremtiden sammen inden for rammen af en selvstyreaftale. Det er paradoksalt, at en situation, der så åbenbart er til fordel for begge parter, kan være så vanskelig at udnytte. Måske er nøglen til et mere gensidigt og respektfuldt samarbejde, at vi i Danmark bliver mere bevidste om de fordele, vi som international aktør nyder godt af som følge af rigsfællesskabet, og at man både i Danmark og Grønland ser bloktilskuddet som en del af en forretningsalliance.

Nils Wang (f. 1958) er en af de førende eksperter herhjemme inden for arktisk sikkerhedspolitik. Før han blev chef for Forsvarsakademiet i 2010, var han i fem år chef for Søværnets Operative Kommando, der bl.a. har ansvaret for de skibe, som varetager

patruljeringen ved Grønland. Som ung officer sejlede Wang selv i de grønlandske farvande i næsten seks år.

Efter finanskrisen har Angela Merkel krævet, at de andre europæiske lande skal forme deres økonomiske politik efter den model, der siden 1945 har givet Vesttyskland et økonomisk mirakel. Vil det fungere?

Peter Nedergaard: Den tyske model (juni 2013)

Eurokrisen har kastet EU ud i unionens hidtil værste krise og berører millioner af mennesker, som rammes på grund af fyringer og nedskæringer. Megen vrede har været rettet mod Tyskland, der ifølge kritikerne burde sætte mere gang i den økonomiske aktivitet ved at styrke efterspørgslen for på den måde at trække andre lande ud af krisen. Af både fag- og lægmænd kritiseres Tyskland for at være alt for fokuseret på at sikre balance på eurolandenes offentlige budgetter og dermed tvinge andre lande til 'at spare sig ihjel'. Man angriber den hårde tyske kurs mod inflation, og kritikerne mener, at Tysklands insisteren på uafhængige centralbanker og barske reformer sætter teknokraterne over demokratisk valgte politikere. Kort og godt: at Tyskland sætter stabilitet over vækst – med fatale konsekvenser for hele EU.

Hvorfor gør tyske politikere, som de gør? Argumenterne for landets politik artikuleres ikke så kraftigt, men de findes og har både konsistens og et teoretisk fundament under sig. Min påstand er, at grundlaget for den tyske position i eurokrisen er ordoliberalismen: en teoretisk skole, hvis fremmeste moderne repræsentant er økonomiprofessoren Walter Eucken (1891-1950).

Ordoliberalismen – eller på godt dansk simpelthen ordensliberalismen – er i dag bredt anerkendt som den vigtigste økonomiske filosofi bag den succesfulde tyske samfundsmodel efter Anden Verdenskrig: den sociale markedsøkonomi ('Soziale Marktwirtschaft'). Den 'sociale' markedsøkonomi er i parentes bemærket ikke nødvendigvis social i den forstand, man ville forvente. Det 'sociale' består i, at markedsøkonomien bør hvile på bestemte samfundsmæssige institutioner. Ordoliberalismen har i Tyskland så at sige opnået en slags 'idé-mæssigt hegemoni'. For de tyske beslutningstagere har Tysklands mange gode økonomiske resultater over årene styrket teorien, der naturligt nok dikterer deres syn på ØMU'en [den økonomiske og monetære union bag euroen, red.] og eurokrisens løsning.

Vesttysklands første forbundskansler, Konrad Adenauer, og hans økonomiminister, Ludwig Erhard, byggede eksplicit efterkrigstidens 'Wirtschaftswunder' på ordoliberalismens fundament. Fra ruinhoben i 'Stunde Null' i 1945 blev Vesttyskland hurtigt genopbygget. Dette 'vidunder' gav i Tyskland ordoliberalismen stort medløb og fik i 1957 endda tilslutning fra socialdemokraterne i SPD, da partiet med Bad Godesberg-programmet skrottede det marxistiske, planøkonomiske arvegods til fordel for markedsøkonomien. Op gennem 1960'erne gjorde den økonomisk-politiske linje, der byggede på ordoliberalismen, Vesttyskland til Vesteuropas økonomiske powerhouse. Som andre lande blev også Vesttyskland ramt af kriser – i midten af 1960'erne og med oliekriserne i 1973 og omkring 1980 – men som regel kom Vesttyskland hurtigere ovenpå igen end sine vesteuropæiske naboer.

Tyskland blev også hårdt ramt efter den tyske genforening, som ikke førte til de 'blomstrende landskaber', forbundskansler Helmut Kohl havde spået om. Det tidligere DDR viste sig at være i en elendig økonomisk forfatning, som STADIG koster de tyske skatteborgere milliarder af euro i ekstraordinære

overførsler hvert år. Men Tyskland overvandt også denne krise bl.a. via en række gennemgribende ændringer af det tyske arbejdsmarked – de såkaldte Hartz-reformer – under forbundskansler Gerhard Schröder. Også disse reformer kan på sin vis siges at være udledt af den ordoliberalistiske filosofi.

Resultatet er, at Tyskland i dag har godt styr på de offentlige finanser, er indehaver af et meget konkurrencedygtigt erhvervsliv, kan præstere store overskud på betalingsbalancen, har en efter international målestok moderat arbejdsløshed og kan udvise økonomisk vækst på et tidspunkt, hvor andre europæiske lande plages af nulvækst. Alt i alt har Tyskland således klaret sig bedre end sammenlignelige lande på alle økonomiske parametre, akkurat så længe som ordoliberalismen har været den dominerende økonomiske filosofi. Det vil sige siden 1945.

Ordoliberalismen som samfundsfilosofi

Hvori består da denne tilsyneladende effektfulde økonomiske medicin, som indtil nu har været temmelig ukendt uden for Tysklands grænser? Walter Euckens tænkning lægger i udgangspunktet vægt på, at den økonomiske orden er (gensidigt) afhængig af alle andre 'ordener' i samfundet. Grundlaget for succesfuld økonomisk politik var for Eucken opbygningen af stærke juridiske og institutionelle rammer, som han kaldte 'Ordnungspolitik'. Andre spørgsmål måtte således underordnes den grundlæggende økonomiske ordens behov. Eucken anså laissez faire-liberalisme for at være uforenelig med princippet om retsstaten ('Rechtsstaat'), da denne form for liberalisme risikerede at udarte sig til skade for helheden (fx via monopoler). Ligeledes var Eucken yderst kritisk over for keynesianismen og dens idé om, at en ekspansiv finanspolitik skal løse økonomiske kriser og opfylde en målsætning om fuld beskæftigelse. Han anså keynesianismen for at være 'uden orden', i den forstand at den ingen grænser sætter for, hvor ekspansiv finanspolitikken kan være. Dermed er der ifølge Eucken alvorlig risiko for, at keynesianismen vil føre til permanente offentlige underskud. Det var efter Euckens mening heller ikke en statslig opgave at sikre fuld beskæftigelse – kun at sikre rammerne, stabiliteten og forudsigeligheden, som øgede chancerne for, at dette mål blev opfyldt i så høj grad som muligt.

Ifølge ordoliberalismen er det imidlertid heller ikke nok blot at overlade tingene til markedet, sådan som det ofte ser ud til at være den dominerende politiske holdning i USA og Storbritannien. Eucken lagde i stedet vægt på statens pligt til at skabe en stabil pengepolitik og undgå store offentlige underskud. Eucken afviste samtidig keynesianismens tendens til detaljstyring, idet han i stedet anbefalede vedtagelsen af en slags økonomisk forfatning. Den skal styre de grundlæggende økonomiske rammer frem for at regulere selve den økonomiske udvikling via finanspolitikken, som keynesianerne synes at mene.

ØMU'en har været ordoliberalisme i teorien, men ikke i praksis

Oprindeligt var ØMU'en et fransk ønske, som Tyskland hurtigt gik med på. Samtidig var regelgrundlaget for ØMU'en i høj grad udledt af den tyske ordoliberalisme. Optagelseskriterierne bestod primært i kravet om, at den samlede statsgæld maksimalt måtte udgøre 60 pct. af BNP, og at det årlige underskud på de offentlige budgetter maksimalt måtte være tre pct. af BNP. For at sikre, at disse krav blev overholdt, også efter at et land var indtrådt i ØMU'en, vedtog man Stabilitets- og Vækstpagten i 1997. Tyskland ønskede 'stabilitet', og Frankrig ønskede 'vækst', således som det måtte forventes ifølge teorien. I pagtens navn kom begge ønsker med, men 'stabilitet' står meget

sigende først. Med pagten blev adgangskravene fra Maastrichttraktaten gjort permanente. Det skyldes ikke mindst, at der kom flere lande med i ØMU'en fra begyndelsen, end især Tyskland oprindeligt havde regnet med. Meget tyder på, at Tyskland havde forestillet sig en ØMU i de første år, der alene bestod af Tyskland, Frankrig, Holland, Belgien, Luxembourg og Danmark, og som på visse strækninger lignede Tysklands måde at føre økonomisk politik på. Stabilitets- og Vækstpagten skulle sikre, at også de øvrige lande bedrev en ansvarlig økonomisk politik i stil med Tyskland.

Konkret betyder Stabilitets- og Vækstpagten, at EU's økonomi- og finansministre i rådet ECOFIN løbende vurderer ØMU-landene med henblik på at sikre, at de overholder de fastsatte grænser. I tilfælde af eksempelvis en drastisk stigning i arbejdsløsheden kan ECOFIN vælge at acceptere en overskridelse. I andre tilfælde kan ECOFIN vælge at sanktionere lande, som ikke overholder pagtens krav. Men på trods af at der hidtil har været ganske mange overtrædelser af bestemmelserne i Stabilitets- og Vækstpagten, er der i praksis aldrig blevet sanktioneret. Det var uden konsekvenser, da Tyskland og Frankrig begge overskred de maksimale tre pct. i offentlige underskud allerede i 2003. Ordoliberalismens anbefalinger følges således heller ikke altid af teoriens moderland, selvom den følges mere her end andre steder (måske med undtagelse af Holland). I 2003 havde Grækenland imidlertid allerede overtrådt Stabilitets- og Vækstpagtens grænser for maksimale underskud, således som landet har gjort lige siden. I de fleste af årene efter euroens indførelse har også Italien, Østrig og Belgien overtrådt Stabilitets- og Vækstpagten. Men sanktionerne er blevet undgået, fordi et kvalificeret flertal i ECOFIN ikke har villet tage dem i brug. Samtidig er regelværket til at sikre den nødvendige harmonisering af den økonomiske politik i ØMU'en i stigende omfang blevet anset for at være for svagt. Det skyldes, at der tilsyneladende ikke var tilstrækkeligt med sanktioner, som fik eurolandene til at holde sig på ordoliberalismens smalle sti.

ØMU'en bliver også ordoliberalisme i praksis

Fra 2008 skete der en kraftig stigning i den offentlige gældsætning i en række eurolande. Den økonomiske vækst faldt som følge af den internationale finanskrisen, hvilket medførte mindre privat efterspørgsel (forbrug, investeringer og eksport) og samtidig betød færre offentlige indtægter og flere udgifter. Hertil kom regningen for redningsaktionerne over for den finansielle sektor. EU har gennemført svaret på udfordringen på to måder:

I EU og ØMU'en har man for det første styrket samarbejdet om den økonomiske politik. Nogle af initiativerne omfatter alle EU-lande, nogle kun eurolandene, nogle et miks af stater. Det er sket gennem en række omfattende EU-retsakter under navnene 'Six Pack' og 'Two Pack', som bl.a. indebærer automatiske sanktioner ved overtrædelse af ØMU-reglerne. Disse sanktioner vil det være langt vanskeligere at få bremsset i Ministerrådet, end det er i dag. Det skyldes, at der fremover skal to tredjedele af stemmerne i Ministerrådet til at fjerne sanktionerne. Før skulle der to tredjedele af stemmerne til for at gennemføre sanktionerne. Med andre ord: en 'omvendt bevisbyrde' med hensyn til sanktionerne. Disse initiativer omfatter alle EU's medlemsstater, men der kan kun gives egentlige bøder til de 17 medlemsstater, som er fulde medlemmer af ØMU'en.

For det andet har EU's kamp mod medlemsstaternes gældsstiftelse ført til forsøg på at traktatfæste forpligtelsen om balancerede budgetter, som dog mislykkedes på grund af især britisk modstand. I stedet blev Finanspagten i

december 2011 vedtaget som en international traktat med tilslutning fra 25 medlemsstater, dvs. hele EU minus Storbritannien og Tjekkiet.

Pagten – eller 'traktaten om stabilitet, samordning og styring' – er i den ordoliberalistiske optik en økonomisk forfatning for eurolandene samt visse andre EU-lande, herunder Danmark, som skal sikre, at den 'rigtige', ordoliberalistiske økonomiske politik gennemføres i praksis. En skærpet budgetdisciplin vil nedbringe den offentlige gæld for derigennem at genoprette tilliden til euroen og til EU-medlemsstaternes offentlige økonomi. Det sker via skrappe krav til medlemsstaternes budgetbalancer samt gennem sanktioner for at sikre overholdelsen af Stabilitets- og Vækstpagtens bestemmelser. Konkret skal det opnås ved hjælp af fem stabiliseringsinitiativer:

- 1) Medlemsstaterne må ikke have et strukturelt underskud på årsbasis (dvs. underskuddet korrigeret for konjunkturudsvingenes påvirkning) på mere end 0,5 pct. af det nominelle BNP.

- 2) Medlemsstaterne skal arbejde for at stabilisere balancen mellem offentlige indtægter og udgifter. Der skal i den forbindelse ske en automatisk korrektion, hvis ikke punkt 1 overholdes, og både dette og forrige punkt skal indskrives i medlemsstaternes nationale lovgivning, hvilket EU-Domstolen får beføjelse til at sikre.

- 3) Medlemsstaterne udarbejder individuelt et såkaldt økonomisk 'partnerskabsprogram' til ECOFIN og Kommissionen. Heri skal der være en plan for strukturreformer, som skal forhindre offentlige budgetunderskud.

- 4) Overskrider medlemsstaterne 60-pct.-grænsen for den maksimale offentlige akkumulerede gæld, skal gælden nedbringes efter en fast plan.

- 5) Medlemsstater i Finanspagten skal på forhånd orientere om nationale planer vedrørende offentlig gældsstiftelse.

Samtidig blev der indgået en international aftale (altså IKKE en egentlig traktat) om en række strukturpolitiske initiativer på skatte- og erhvervsområdet i form af 'Europluspagten' (også kendt som Konkurrenceevnepagten) for alle eurolandene samt Danmark, Polen, Letland, Litauen, Bulgarien og Rumænien. Desuden er det også blevet foreslået, at en ny post som 'europæisk finansminister' skal oprettes. Denne skal have kompetence til at underkende nationale finanslove, hvis de strider mod eurozonens fælles regler.

Desuden har EU etableret to krisefonde (EFSF og ESM), som udelukkende står til rådighed for – og er finansieret af – eurolandene med henblik på at kunne anvendes, hvis en enkelt medlemsstat rammes af en krise og medfølgende ekstraordinære offentlige udgifter og underskud. European Financial Stability Facility (EFSF) blev oprettet i forbindelse med den græske krise, men i 2012 suppleret med den permanente European Stability Mechanism (ESM). Den Europæiske Centralbank (ECB) har imidlertid ikke påtaget sig den rolle som 'lender of last resort', som man ofte ser i nationalstaters centralbanker. Derimod er 'euro-obligationer' eller andre former for kollektiv hæftelse for medlemsstaternes gæld blevet afvist af især Tyskland. Man frygter herfra, at dette princip på nuværende tidspunkt ville øge usikkerheden og mindske europæisk økonomis troværdighed – på grund af risikoen for, at medlemsstaterne igen ville opføre sig uansvarligt. De nationale regeringer ville kunne øge den offentlige gæld, som alle andre eurolande derefter ville hænge på, fordi euro-obligationer ikke skelner mellem de enkelte medlemslandes gældshovedstole. En sådan situation ville også stride mod Tysklands nationale interesser om ikke at gøre EU til en såkaldt transfer-union, hvor visse lande (især Tyskland) risikerer at skulle hjælpe andre EU-lande direkte med pengeoverførsler ud over den hjælp, som landene allerede får

indirekte via EU's strukturfonde.

I disse spørgsmål er Tyskland helt i tråd med ordoliberalismens anbefalinger. Og forslaget om en bankunion er et yderligere initiativ, som skal genopbygge troværdigheden omkring ØMU's politik og institutioner. Den vil indføre en europæisk tilsynsmyndighed under ECB samt en bankopløsningsordning med en form for fælles finansielt regelsæt samt muligvis en fælles bankindskudsgaranti. Lande, der ikke er med i euroen, vil kunne blive medlemmer, men kun medlemslandene får stemmeret.

Hvorfor nationalbankerne skal være uafhængige

Ifølge den ordoliberalistiske forståelse er ØMU'en grundlæggende ordoliberalistisk i strukturen, selvom den langt fra altid har været det i praksis. Et vigtigt kendetegn ved ØMU'en er, at den styres af en politisk uafhængig centralbank i form af ECB. Det kan umiddelbart virke udemokratisk, at der ikke er politisk indflydelse på så vigtig en institution. Men når ECB er uafhængig, er det på grund af en række teoretiske antagelser om udformningen af pengepolitikken, som bl.a. udspringer af den ordoliberalistiske tradition, der efter krigen gav den tyske forbundsbank netop denne udformning.

Ordoliberalismen er opmærksom på, at konsekvenserne ved pengepolitikken er vidtrækkende og bl.a. har stor indflydelse på den langsigtede arbejdsløshed. Fristelsen for politikerne er, at man her og nu bruger pengepolitikken til at sikre sig kortsigtede politiske og økonomiske fordele, som på længere sigt er skadelige for samfundsøkonomien som helhed. Fx ville politikerne op til et valg kunne finde på at bede centralbanken om at forbedre situationen med hensyn til arbejdsløsheden og boliglånene ved at foretage rentenedsættelser, selvom det er ødelæggende for den samfundsøkonomiske stabilitet og fremgang på længere sigt. Hensynet til det lange sigt tilsiger derfor, at centralbanken bør være uafhængig af politisk påvirkning.

I forbindelse med Maastrichttraktaten vedtog man derfor, at ECB i lighed med den tyske centralbank skulle være uafhængig, og at dens vigtigste opgave er at føre en langsigtet stabilitetsorienteret pengepolitik. Denne uafhængighed giver i en ordoliberalistisk optik ECB troværdighed. Det indebærer først og fremmest, at der er fokus på inflationsbekæmpelse i stedet for arbejdsløshedsbekæmpelse, idet antagelsen er, at inflationsbekæmpelse er en god langsigtet måde at bekæmpe arbejdsløsheden på.

Tyskland kunne tale med en vis vægt i netop disse spørgsmål, eftersom den tyske ordoliberalistiske model (udmøntet i den sociale markedsøkonomi) efter manges vurdering har været hovedbidragyder til det store tyske 'vækstmirakel' efter 1945. Ordoliberalismen har ifølge fortalere så at sige bevist sin sandhed via Tysklands økonomiske performance. Det ordoliberalistiske fokus på inflationsbekæmpelse og budgetbalance kritiseres imidlertid ofte af nykeynesianere som den amerikanske økonomiprofessor Paul Krugman. Blandt andet påpeger han, at inflationen allerede i dag er ret lav og endda FOR lav. Det ordoliberalistiske svar herpå er, at Krugmans syn er et typisk udtryk for keynesianismens kortsigtethed, mens ordoliberalismen i stedet tager vare på et lands langsigtede økonomiske interesser. Ordoliberalister anerkender, at man kunne få her og nu-gevinster ved at følge Krugman, men på blot lidt længere sigt ville det skade mere, end det gavnede, hvis hans råd blev til virkelighed.

På pengepolitikens område falder ordoliberalismen sammen med monetarismen, der opererer med de samme anbefalinger om uafhængige centralbanker og lavinflation. Monetarismen fik sit gennembrud med Milton Friedmans påvirkning af Ronald Reagans og Margaret Thatchers økonomiske

politik fra slutningen af 1970'erne. Men den blev først en internationalt toneangivende pengepolitisk teori, 25-30 år efter at ordoliberalismen var slået igennem i Tyskland. En anden ting er, at monetarismen yderligere styrkede gennemslaget af ordoliberalismens syn på pengepolitikken omkring 1990, da retningslinjerne for ØMU'en blev fastlagt.

ECB er med andre ord fra starten blevet sat i verden med et primært mål om beslutsomt at gå efter en lav inflation. ECOFIN fik opgaven med at pålægge medlemsstaterne bøder, hvis de ikke overholdt kravene om nogenlunde ligevægt på de offentlige budgetter. Problemet i euroens første år var som diskuteret ovenfor, at sanktionerne skulle vedtages ved kvalificeret flertal – og samtidig havde eurolandenes beslutningstagere tilsyneladende ikke af sig selv internaliseret den ordoliberalistiske måde at anskue økonomisk politik på. I Angela Merkels 'eurokrisetale' i den tyske forbundsdag den 2. december 2011 lød hendes formaning: "Læren er enkel: Regler skal overholdes, overholdelse skal overvåges, og manglende overholdelse skal udløse konsekvenser." Derfor blev vedtagelsen af disse sanktioner også strammet i finanstraktaten.

Vejen til Eurokrisens løsning

Man kan kun forstå Tysklands synspunkter angående ØMU og eurokrisen, hvis man forstår ordoliberalismen og dens rolle for Tysklands økonomiske mirakel efter Anden Verdenskrig. Spørgsmålet er naturligvis, om ordoliberalismen kan eksporteres til andre lande. Mange af eurolandene er ikke en del af den ordoliberalistiske tradition – og har ikke de historiske erfaringer, som i sin tid førte til doktrinen. Lande som Portugal, Spanien, Italien, Grækenland og selv i betydeligt omfang Frankrig har været vant til at følge en økonomisk filosofi, som traditionelt har bygget på løbende devalueringer for at sikre konkurrenceevnen, når lønningerne var løbet løbsk. De har ofte opereret med store offentlige budgetunderskud, de har haft højinflation, og nationalbankernes pengepolitik har typisk været et politisk instrument i hænderne på finansministrene.

Spørgsmålet er derfor, om ikke ordoliberalismen, som EU med Tyskland i spidsen docerer til de arbejdsløshedsplagede sydeuropæiske lande, i virkeligheden har den modsatte effekt af målet om at skabe stabilitet og forudsigelighed. Er en stram økonomisk politik ('austerity') det, der skal til, eller bliver Tyskland nu selv ramt af sin egen medicins bivirkninger? Vi kender ikke svaret herpå, men ikke meget tyder på, at Tyskland for alvor ryster på hånden. Dertil er ordoliberalismen for indgroet, og dertil har den i for mange andre tilfælde vist sin styrke. Det kan godt være, at 'austerity' er som en kold tyrker for en narkoman – men det virker, synes at være tankegangen. Endvidere venter der vækst lige om hjørnet, når folk først får tillid til, at alle eurolande har indoptaget de ordoliberalistiske dyder. Så vil man begynde at bruge de penge, som allerede ligger gemt i systemet.

Med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt de nationale forskelle i EU er så store, at samme økonomiske politik ikke kan gennemføres overalt, er det tyske svar i hvert fald forventeligt: Hvad er alternativet til at tage den ordoliberalistiske medicin, således at alle lande begynder at opføre sig 'fornuftigt'? Er en opløsning af ØMU'en et alternativ? Er det et alternativ at lade gælden eksplodere? Siger man 'nej' til de to sidste spørgsmål, er der ifølge ordoliberalisterne kun 'Modell Deutschland' tilbage.

Peter Nedergaard (født 1957) er professor i statskundskab på Institut for Statskundskab ved Københavns Universitet. Tidligere var han tilknyttet CBS. Nedergaard forsker i

europæisk politik. I 2007 var han visiting scholar på Stanford University, og i 2014 skal han være gæsteforsker på Institut für Europäische Politik i Berlin.

Jens Nordvig: Europa risikerer at gentage Japans nedtur (december 2013)

Interview af Johan Moe Fejerskov

RÆSON: Hvad er det, der kendetegner 'Abenomics', som Shinzo Abes politik er blevet døbt?

Jens Nordvig: Den består af tre pile. Den første var en dramatisk pengepolitisk lempelse – nærmest verdensrekord i udvidelse af pengeudbuddet, som startede i april. Anden del af reformprogrammet var en finanspolitisk lettelse. Der blev sat en masse offentlige investeringer i kraft, og det fik gang i væksten. Det virker selvfølgelig ikke på langt sigt, men det har givet økonomien en chokstart. Den tredje pil er de langsigtede reformer. Det er en lang, lang liste med mere end 50 punkter, som er ved at blive kørt igennem – alt fra en liberalisering af landbrugsmarkedet til et frihandelsarrangement med USA og andre lande. Nogle er skuffede over én del, andre over en anden del – men samlet set er det et helt ekstraordinært reformprogram, der ikke er set lignende i mange år i Japan. Grunden til, at det kan blive gennemført, er, at Abes popularitet er meget høj – og utrolig høj sammenlignet med tidligere premierministre.

Efter min mening har den vigtigste mangel at gøre med de demografiske tendenser. På lidt længere sigt er Japans største problem, at landet har et faldende befolkningstal. Når man har en høj gæld og et faldende befolkningstal, vil gælden pr. indbygger stige dramatisk i fremtiden. Hvis man ikke har en politik, der i det mindste på længere sigt kan stabilisere befolkningen, så har man et gældsproblem. Jeg har ikke set nogen tiltag, der kan ændre på det. Der er tre slags tiltag, som kan være vigtige på dét område. Man kan gøre noget ved fertiliteten, og det er ofte svært politisk. Man kan gøre noget ved immigrationen og tillade andre befolkningsgrupper at komme ind i landet – det vil være meget kontroversielt i Japan, hvor de har en meget homogen kultur. Det tredje: at få flere kvinder i arbejde. Selvom det ikke giver en større befolkning, så giver det en større arbejdsstyrke. Det har Abe snakket lidt om, men jeg vil ikke sige, at han har gjort noget dramatisk på det område.

Det er jo ikke første gang, at Abe er premierminister [han bestred også posten i 2006-2007, red.], og jeg tror sådan set, at han er meget bevidst om den måde, han har planlagt sit program på. Han ville have sat nogle tiltag i gang, som kunne give en hurtig effekt, og derfor har han været meget bevidst om at køre på med pengepolitikken og finanspolitikken for at få en indvirkning på væksten nærmest med det samme. Det betød, at han ikke bare vandt valget i december 2012, men også et valg til parlamentets andetkammer i sommer. Han var meget bevidst om, at hvis han skulle være sikker på at vinde den anden valgrunde, var han nødt til at kunne vise resultater frem med det samme. Reformprogrammet er en meget mere langsigtet proces. Overordnet set synes jeg, at der mange tiltag, der går i den positive retning. Så må tiden vise, om han kan holde fast eller mister momentum.

RÆSON: Er de her tre pile i 'Abenomics' en smart strategi?

Jens Nordvig: Ja, det synes jeg faktisk. Vi havde en indgroet pessimisme i Japan. Derfor var han nødt til at vise noget konkret til at starte med. På den baggrund synes jeg, det har været en kæmpe succes. Aktiemarkedet er oppe

med 50 pct. Problemet er, at de ændringer kom inden for de første seks-ni måneder. Derfor vil folk have mere, og nu er de så blevet skuffede over de sidste tre måneder. Men det er ikke ensbetydende med, at der ikke er sket meget.

RÆSON: Kan du prøve at tegne et billede af den stagnation, Japan har været ramt af de sidste 20 år?

Jens Nordvig: Det er en tilstand, hvor priserne har en faldende tendens. Troen på fremtiden er helt i bund, og derfor er der ingen, der vil investere, og ingen, der vil forbruge. En økonomi uden progression. Derudover fik de et hak i tuden med tsunamien, der betød, at de var nødt til at lukke alle deres atomkraftværker ned. Det kom oven på den lange negative tilstand. Der var en stemning af håbløshed i Tokyo for et år siden – der var ikke nogen, som kunne se en vej ud af den negative situation, de var i. På den baggrund er det en kæmpe ændring, at folk nu kan se håbet. Men det er også en deflationstilstand, de kommer ud af, og det er sådan noget, vi i Europa burde lære en hel del af, fordi vi er på vej ind i noget, der ligner den tilstand, Japan har været i de sidste 20 år.

RÆSON: Ratingbureauet Standard & Poor's har tidligere truet med at nedvurdere Japans kreditværdighed. Landet har en gæld på over 200 pct. af BNP. Kan man tale om en gældskrise i Japan?

Jens Nordvig: Det er en situation, som ikke rigtig har nogen parallel i noget andet land. De har en offentlig gæld, som er ekstremt høj, og bruttogælden er, som du siger, over 200 pct. af BNP. Det, der gør det muligt at have så høj en gæld i Japan, er, at den private sektor opsparer tilsvarende meget – der har indtil nu ikke været behov for at finde internationale købere til den gæld, fordi der har været nok hjemlige købere. Det gør, at landet som sådan er mindre sårbart – og det er forklaringen på, at det har kunnet køre på den her måde i en længere årrække. Men det betyder ikke, at det kan køre til evig tid. Hvis man har så høj en gæld og en befolkning, der bliver mindre og mindre over en længere periode, bliver det simpelthen umuligt at håndtere den gældsbyrde i fremtiden. De er nødt til at få vendt den befolkningsudvikling – ellers ser det rigtig sort ud. På det helt langsigtede område synes jeg ikke, vi har den endelige løsning, men på kort sigt tror jeg, væksten bliver.

RÆSON: Hvad vil det betyde, hvis 'Abenomics' ikke får den ønskede effekt de næste år?

Jens Nordvig: Den værste udvikling vil være, hvis denne politik slår fejl, og vi får en gældskrise i Japan. Japans statsgæld er den næststørste i verden, næst efter USA's.

RÆSON: Hvordan vurderer du risikoen for, at man ender i en sådan situation?

Jens Nordvig: Jeg mener, at der skal gøres noget radikalt med det samme – men jeg mener også, at Abe er i gang. Han har holdt en del taler, hvor han har sagt: "Det er Japans sidste chance." Så han ER ret bevidst om, at der skal ske noget radikalt inden for hans premierministerperiode for at undgå, at den krise måske bliver til virkelighed inden for de næste ti år.

RÆSON: Hvad er det, der er så genialt ved denne her kombination af de tre pile: en løs pengepolitik, en massiv kickstart af økonomien og så de her

vækstreformer?

Jens Nordvig: Man har en politik, der på en gang virker på kort, mellemlangt og langt sigt. Hvis man kun gennemførte en politik, der fokuserede på det lange sigt, så ville man have en nedtur først, hvorefter de langsigtede effekter ville komme efter ti år. Det er den fejl, man har gjort i Europa. Man har kun fokuseret på det langsigtede og dermed glemt det korte sigt, og så har vi fået denne her enorme nedtur. Ved at kombinere de her forskellige politikker, som virker over forskellige tidshorisonter, er det muligt at få en balanceret vækstprofil over hele perioden. Der er et vindue nu, hvor der kan blive gennemført noget meget positivt, og Abe har den tilstrækkelige politiske opbakning til at få de her tiltag igennem parlamentet. Han skal bare tage chancen.

RÆSON: I hvor høj grad kan vi bruge 'Abenomics', eller 'Super-Abe', som amerikanske medier kalder ham, som forbillede i Europa og Vesten?

Jens Nordvig: Der er mange centralbankchefer, som virkelig har brugt historien i Japan som et eksempel på, hvad man *ikke* skulle gøre. I 2008-2009 sagde Ben Bernanke [daværende chef for den amerikanske centralbank, The Fed, red.] med det samme: "Vi vil ikke være Japan, og derfor er vi nødt til at være så proaktive som muligt. Vi er nødt til at være aggressive på pengepolitikken mv. for at undgå, at vi kommer i den negative tilstand, hvor det er ekstremt svært at komme ud." Hvis man sammenligner med Europa, har vi ikke haft den samme form for aktivisme i pengepolitikken eller finanspolitikken og kan se resultatet nu: Vi er ved at få en deflationstilstand. Japan har gjort noget for at komme ud: De har brugt et enormt pengepolitisk chok kombineret med en række andre vækstfokuserede politiske tiltag. Det kan man lære lidt af i Europa.

RÆSON: Kan Europa principielt ende i samme situation, som Japan har været i de sidste 20 år?

Jens Nordvig: Jeg mener, vi er på vej i den retning. Det sidste inflationstal, der kom ud fra eurozonen, var på 0,7 pct. Målsætningen er 2 pct. Så nu er vi på mindre end halvdelen af målsætningen, og det går nedad. Den Europæiske Centralbank indrømmede det faktisk på deres seneste pressekonference – at nu er de ved at blive virkelig bange for, at vi kommer ind i en langvarig deflationstendens. Det er et kæmpe problem, når man har mange forskellige regeringer, virksomheder og banker, der har meget gæld. Hvis prisniveauet i hele økonomien er faldende, betyder det, at indtægterne og profitten også vil være faldende. Så bliver det meget vanskeligt at tilbagebetale den gæld, man har. I en økonomi med høje gældsniveauer er det simpelthen nærmest et dødsstød at have en deflationstendens.

Jens Nordvig er analysechef i den japanske bank Nomura i New York. Tre år i træk er han blevet kåret som verdens bedste valutastrateg.

Jesper Rangvid: Hvorfor skuffer økonomien i Europa, når den overrasker positivt i Storbritannien og USA? (oktober 2014)

Nu troede vi lige, at der var lysere tider forude for den danske og den europæiske økonomi. Gennem foråret lød der optimistiske toner fra økonomer, regeringer, centralbankchefer og – for dens sags skyld – forskere. Desværre er de seneste tal nedslående, og bekymringen for, at opsvinget i Europa – igen igen – må udskydes, er tiltagende. Omvendt har den økonomiske udvikling i Storbritannien og USA overrasket positivt.

Hvor væksten er

Lad os starte med at forholde os til de kolde økonomiske facts og de officielle forventninger. I tre figurer (klik her for at åbne figurerne som ét billede) ser vi situationen i Danmark, de store EU-lande (Tyskland, Frankrig og Italien) og dernæst „problemlande“ (her Spanien og Irland), de samlede tal for eurozonen og endelig tallene for Storbritannien og USA.

Figur 1 viser væksten: den gennemsnitlige rate fra 2010 til 2013, det seneste væksttal og EU-Kommissionens forventninger til væksten i 2014. Figur 2 viser det seneste tal for inflationen (juli 2014) samt EU-Kommissionens forventninger til 2014. Figur 3 viser det seneste tal for arbejdsløsheden og EU-Kommissionens forventninger til 2014. Konklusionen? At væksten i 2. kvartal skuffede i forhold til det forventede, at inflationen er faretruende lav, og at arbejdsløsheden vedbliver med at være høj i både Danmark og de store EU-lande. Omvendt overraskede situationen positivt i Irland, Spanien, Storbritannien og USA. Arbejdsløsheden er høj i mange europæiske lande, især Spanien, mens den er lav i Storbritannien og USA. Inflationen er under én pct. i de fleste eurozonelande (og Danmark), hvorfor der er risiko for deflation, dvs. faldende priser. I Storbritannien og USA er inflationen omkring to pct., og der er derfor ingen bekymring for deflation. Den danske vækst skuffer. EU-Kommissionen (og mange andre) troede, at væksten i Danmark gennem 2014 ville ende på 1,5 pct. (figur 1, grøn søjle). Det er ikke en høj vækst, men givet, at den gennemsnitlige vækst i Danmark i årene siden finanskrisen (2010-2013) har været blot 0,6 pct. (blå søjle), ville det være en positiv udvikling. Men hvad er situationen? Fra 1. til 2. kvartal var væksten i minus – negativ – 0,3 pct. (rød søjle). Det giver en årlig vækst på -1,2 pct. – meget langt fra den forventede vækst på 1,5 pct. Optimismen i foråret var ikke mindst baseret på en vækst i 1. kvartal på 0,6 pct., hvilket skaleret til årsniveau ville give 2,4 pct. Når væksten i 1. kvartal var 0,6 pct. og i 2. kvartal -0,3, viser det, at kvartalsvise vækstrater kan være omskiftelige. Men at de seneste tal for væksten er skuffende i forhold til det forventede, er absolut indiskutabelt. At der skal høj vækst til i resten af året for at nå det forventede på 1,5 pct., er også indiskutabelt. Så høj en vækst resten af året virker ikke umiddelbart som det mest realistiske.

At de seneste tal for væksten er skuffende i forhold til det forventede, er absolut indiskutabelt. Det rigtig bekymrende er, at nogenlunde samme historie kan fortælles om de store EU-lande

Det rigtig bekymrende er, at nogenlunde samme historie kan fortælles om de

store EU-lande. I Tyskland forventede man pæn vækst – men de seneste tal viser, at væksten var negativ i 2. kvartal. I Frankrig forventede man en lav vækst i dette kvartal – men der var slet ingen. Historien for Italien er også skuffende. Tallene for Frankrig og Italien er ekstra bekymrende i lyset af den meget lave vækst, som disse lande har oplevet i årene efter finanskrisen. I Italien har den gennemsnitlige vækstrate for årene 2010-2013 ligefrem været negativ: fire år med negativ vækst i gennemsnit. Det er bekymrende. Og ser vi på hele eurozonen, er billedet det samme: lav vækst siden finanskrisen, håb om klart bedre vækst i 2014, men fra det seneste kvartal: skuffende tal. Historien for Spanien, Storbritannien og USA er en anden. I Spanien, hvor arbejdsløsheden stadig er skræmmende høj, har den gennemsnitlige økonomiske vækst i årene efter krisen været negativ (0,7 pct. årligt). Forventningen til væksten i 2014 var i foråret 1,1 pct. Og overraskende positivt var væksten i 2. kvartal på 2,4 pct. (skaleret). Den samme historie gælder for Storbritannien og USA: Forventningen var, at væksten i 2014 ville blive højere end den gennemsnitlige vækst siden finanskrisen. Og væksten i 2. kvartal overraskede positivt. Hvorfor er væksten forholdsvis høj og overrasker positivt i Irland, Spanien, UK og USA, men lav og negativt overraskende i Danmark og de store eurolande? Og hvorfor er inflationen så lav i eurozonen, men fin i UK og USA? For at finde svarene er der tre mekanismer, man må analysere: finanspolitikken, banksektoren og pengepolitikken.

Finanspolitikken

Der har været skrevet meget om finanspolitikken efter finanskrisen. Diskussionen har drejet sig om, at man i eurozonen har ført en strammere finanspolitik end i USA. Og spørgsmålet er, om eurozonen ville have klaret sig bedre med en mere ekspansiv finanspolitik. Det spørgsmål er ikke simpelt at besvare. Væksten og underskuddet i USA har rigtignok været højere end i eurozonen, men den britiske vækst har overrasket positivt, selvom regeringen har ført en klar politik om at ville mindske det offentlige underskud. Selv IMF har måttet rykke ud med undskyldninger – for IMF anklagede faktisk den engelske regering for, med sin stramme finanspolitik, at have „dræbt opsvinget“. Faktum er det modsatte: at det britiske opsving har det fint – på trods af en stram finanspolitik. Basalt set er det således ikke helt nemt at se en klar linje mellem størrelsen af det offentlige underskud og den økonomiske vækst. Man kan dog argumentere for, at det ville have været behjælpeligt, om Tyskland havde ført en mere ekspansiv finanspolitik i årene efter krisen for at kompensere for opstramninger i andre eurozonelande. Det er også rigtigt, at kontraktiv finanspolitik (opstramninger i finanspolitikken) virker hårdere i en recession, hvorfor man skal være påpasselig med at stramme for meget op, når økonomien har det dårligt. En lidt mere ekspansiv finanspolitik i lande som Tyskland havde derfor nok været fornuftig.

For at opsummere: Finanspolitikken i USA var ekspansiv i årene efter krisen, og væksten høj, men finanspolitikken har ikke været meget ekspansiv i UK, og der er væksten også høj. Finanspolitikken i Japan har været ekspansiv gennem 20 år, men væksten har ikke imponeret. Det er således ikke nemt at trække en generel klar linje. Min konklusion er derfor, at finanspolitikken måske har været en tand for restriktiv i eurozonen, men at andre forhold nok er vigtigere, når vi skal forklare afstanden fra eurozonens væksttempo til resultaterne fra Storbritannien og USA.

Min konklusion er derfor, at finanspolitikken måske har været en tand for restriktiv i eurozonen, men at andre forhold nok er vigtigere, når vi skal

forklare afstanden fra eurozonens væksttempo til resultaterne fra Storbritannien og USA

Banksektoren

Vi har haft både en finanskrisen og en bankkrise. Såvel i eurozonen og Danmark som i USA har banksektoren haft store problemer og er alle steder blevet hjulpet af staterne. Mest radikalt er man gået til værks i USA, hvor man forholdsvis hurtigt fik rekapitaliseret (skudt ny kapital ind i) banksektoren. Fx tvang den amerikanske regering bankerne til at modtage statslige kapitalindsud, som de har kunnet betale tilbage, efterhånden som de kom på fode. I modsætning hertil er den europæiske banksektor meget langt fra at være tilstrækkelig rekapitaliseret. Problemet med manglende rekapitalisering er, at en svagt kapitaliseret bank vil være påpasselig med at låne ud til risikable projekter, fx at lånefinansiere private virksomheders investeringer. Og når det er svært at få lån i bankerne, er det svært at få gang i økonomien. I de første år efter finanskrisen var faldet i udlån fra de amerikanske banker til den amerikanske private sektor større end faldet fra europæiske banker til den europæiske private sektor. Men hvor udlånene fra de amerikanske banker har stabiliseret sig gennem de seneste år, er de blevet ved at falde i de europæiske banker. Det lavere udlån fra de europæiske banker gennem de senere år er specielt alvorligt i lyset af det faktum, at banksektoren er markant vigtigere for den europæiske økonomi, end banksektoren i USA er for den amerikanske. Hvor de samlede aktiver i den europæiske banksektor udgør ca. 3,5 gange europæisk BNP, svarer de samlede aktiver i de amerikanske banker nemlig kun cirka til USA's BNP. Så når de europæiske banker har det dårligt, gør det relativt mere ondt i Europa. Den relativt svagere europæiske banksektor kan derved medvirke til at forklare forskellen mellem den økonomiske udvikling i USA og Europa. Forklaringen er dog ikke perfekt. Efter krisen har de britiske banker fx skåret mere i udlånet efter krisen end bankerne på kontinentet – og alligevel har den britiske økonomi, som vi har set, klaret sig væsentlig bedre end den europæiske. Vi må derfor udvide forklaringen.

Pengepolitikken

Pengepolitikken har været voldsomt ekspansiv i både UK, USA og eurozonen. I alle disse lande blev renterne forholdsvis hurtigt efter finanskrisen sænket til omkring nul – og centralbankernes balancer blev udvidet voldsomt. Men der er også forskelle i den udførte pengepolitik. Den vigtigste forskel er nok, at den amerikanske og den britiske centralbanks balance blev udvidet gennem såkaldte kvantitative lempelser, mens balanceudvidelsen i europæiske banker primært foregik gennem lånefaciliteter for de private banker – det såkaldte LTRO. Kvantitative lempelser betyder, at centralbankerne opkøber obligationer (primært stats- og realkreditobligationer) på markedet. Dette øger efterspørgslen efter disse obligationer, hvorved priserne på obligationerne presses op. De højere priser på obligationer betyder lavere renter (renter er omvendt relateret til priser på obligationer). Lave renter på realkreditobligationer sænker de direkte låneomkostninger for huskøberne. Og lave renter på statsobligationer lægger en bund under de andre renter på markedet, hvilket alt andet lige gør investeringer mere rentable, dvs.: De medvirker både til at øge virksomhedernes investeringer og husholdningernes køb af længerevarende forbrugsgoder. Alt sammen bidrager det positivt til den økonomiske udvikling.

Lånefaciliteterne i LTRO, som Den Europæiske Centralbank (ECB)

benyttede sig af, gav de private banker mulighed for at låne ubegrænsede midler i tre år fra ECB. Vilkaerne var lempelige. Tanken var, at bankernes lån i ECB ville blive videreformidlet til virksomheder og husholdninger – og at de lave renter på bankernes lån i ECB ligeledes ville forplante sig til lave renter for husholdninger og virksomheder. Men sådan er det ikke gået. Bankerne i eurozonen er som nævnt svagt kapitaliserede. Og svagt kapitaliserede banker låner ikke penge ud til risikable projekter. I stedet indgik bankerne i såkaldte carry trades. Dvs. at de lånte penge billigt i ECB, men i stedet for at låne pengene videre til virksomheder og husholdninger købte bankerne statsobligationer i lande, hvor renten var høj, såsom Spanien og Italien. På den måde tjente bankerne penge og forbedrede derved deres svage kapitalgrundlag. En absurditet, kan man næsten kalde det, i dette er, at den regulering, banker er underlagt, har bidraget til at fremme denne udvikling. Banker skal holde kapital, i forhold til hvor risikabelt et givent udlån er. Regulatorisk er det bestemt, at udlån til stater er risikofri (også selvom man låner ud til den græske stat), mens alle andre udlån er risikable (med forskellig risiko). Det vil sige, at en svagt kapitaliseret bank har et større incitament til at købe statsobligationer end til at låne pengene ud til virksomheder, selv hvis disse reelt er mindre risikable. Basalt set tyder det på, at de svage europæiske banker, sammen med en uhensigtsmæssig regulering, har forhindret ECB-lånene (via LTRO) i at hjælpe kraftigt på den europæiske realøkonomi.

Man må derfor konkludere, at en væsentlig årsag til forskellene mellem udviklingen i eurozonen, UK og USA har været udformningen af pengepolitikken og sammenhængen med banksektoren. Alle lande har nedsat renten for at gøre det mere rentabelt at låne – til fx at iværksætte investeringer i virksomhederne – men da man ikke kunne nedsætte renten mere, har man brugt forskellige alternative instrumenter. I USA opkøbte centralbanken direkte obligationer på markedet, hvilket har hjulpet økonomien. I Europa lånte centralbanken penge ud til bankerne. Dette har ikke hjulpet på økonomien, ganske enkelt fordi bankerne ikke har været stærke nok til at kanalisere pengene videre i systemet.

Læren af Spanien

Hvordan har Spanien – der blev så hårdt ramt af krisen – fået vækst? Forklaringen er langt hen ad vejen, at Spanien har gennemført en række strukturelle reformer, ikke mindst på arbejdsmarkedet, hvilket har været med til at sænke omkostningsniveauet i de spanske virksomheder. Spanske virksomheder har derfor genvundet en stor del af den konkurrencestilling, som de tabte i årene inden krisen, hvor lønningerne i landet udviklede sig betydelig hurtigere end produktiviteten. En sådan udvikling i konkurrenceevnen har hverken fundet sted i Frankrig eller Italien. Dette er en primær årsag til, at den spanske vækst har overrasket positivt. I lyset af at også de spanske banker har haft udfordringer, og i lyset af at den spanske regering har strammet finanspolitikken, er denne effekt specielt bemærkelsesværdig. Dette understreger også betydningen af reformer, der holder økonomien konkurrencedygtig og produktiv. Som figur 1 viser, har Spanien dog et stort stykke arbejde at gøre mht. den frygtelig høje arbejdsløshed.

Tilbage til væksten

Forskellen i væksten mellem Storbritannien/USA og Eurozonen er altså et resultat af flere faktorer. Mest centralt er som sagt, at banksystemet i eurozonen ikke er tilstrækkelig kapitaliseret; her har bankerne ikke haft meget

lyst til at låne penge ud, og den pengepolitiske ekspansion, der skulle sætte væksten i gang i Europa, har derved mistet en del af sin effekt. Med andre ord skulle man nok have grebet rekapitaliseringen af bankerne hårdere an i Europa for at få realøkonomiske effekter af pengepolitiske programmer som LTRO. Finanspolitikken har været lempeligere i USA end i Europa. Det er som nævnt sandsynligt, at en lempeligere finanspolitik i stærke lande, som Tyskland, ville have afhjulpet krisen. Men det er mindre sandsynligt, at en voldsomt lempeligere finanspolitik ville have løst de grundlæggende problemer, såsom svage banksektorer og ikkekonkurrencedygtige økonomier. Samtidig viser udviklingen i Spanien og Irland, at strukturelle reformer styrker væksten. Og tilsvarende viser eksemplerne Frankrig og Italien, at manglende reformer betyder, at væksten ikke kommer i gang. Hvad skal der så til for at hjælpe de europæiske økonomier? Der er ingen tryllestav, men meget tyder på, at en rekapitalisering af banksektoren især i de sydeuropæiske lande nok ville hjælpe på problemet. De såkaldte stresstests og asset quality reviews af de største europæiske banker er på vej fra ECB. Forhåbentlig giver de os et klarere billede af, hvor store behovene for rekapitaliseringer er. Rekapitalisering koster penge. Men det koster måske endnu flere (i form af tabt økonomisk fremgang) ikke at foretage rekapitaliseringen. Dernæst kan man overveje, om man skal begynde på kvantitative lempelser i eurozonen. ECB besluttede på sit seneste møde i starten af september at påbegynde opkøb af forskellige typer af lån fra de europæiske banker. Håbet er, at bankerne – hvis disse lån fjernes fra dem – har mulighed for at udstede nye lån. Tiltaget virker fornuftigt, omend det er for tidligt mere præcist at vurdere dets gennemslagskraft.

Endelig kan man overveje, om en lempeligere finanspolitik i visse lande ville være en mulighed. Det er dog centralt, at en sådan lempeligere finanspolitik ikke må medføre, at nødvendige strukturelle reformer udskydes. Givet den politiske dagsorden i nogle af landene kan man have sin frygt her. Eksemplet Japan viser, at ekspansiv finanspolitik i sig selv ikke er nok til at løse de fundamentale problemer, hvis banksektoren er svag, og økonomien lider af andre strukturelle problemer. Japan har på trods af meget ekspansiv finanspolitik gennem mange år ikke formået at skabe vedvarende vækst.

Jesper Rangvid (f. 1970) er professor i finansiering ved Copenhagen Business School. I sin forskning beskæftiger han sig med sammenhængen mellem de finansielle markeder og makroøkonomien. Han var formand for det af regeringen nedsatte udvalg, der belyste årsagerne til den finansielle krise i Danmark, bedre kendt som Rangvid-udvalget.

Den engelske premierminister David Cameron har lovet briterne en folkeafstemning om landets EU-medlemskab i 2017, hvis han bliver genvalgt. Men hvilken konsekvens vil det have for EU-projektet og de mindre medlemslande, hvis afstemningen gennemføres? RÆSON spørger den verdenskendte britiske sociolog Anthony Giddens. Storbritannien betragtes almindeligvis som en af Danmarks tætteste allierede i EU, idet begge lande har forbehold for dele af traktaterne.

Anthony Giddens: Et EU i to hastigheder har ingen fremtid (maj 2014)

Interview af Simon Kærup

RÆSON: Hvorfor tror du, skeptikerne står så stærkt i Storbritannien lige nu?

GIDDENS: Jeg tror, de britiske skeptikere oplever fornyet medvind, fordi Storbritannien i øjeblikket er isoleret i forhold til det øvrige EU: Vi er i høj grad fastlåst som påhæng for EU-samarbejdet.

RÆSON: Hermed peger du på en af EU-projektets svære balanceøvelser, nemlig det faktum, at unionen er opsplittet i to hastigheder. Siden Danmark etablerede sine forbehold i Maastrichttraktaten, har flere danske regeringer stillet vælgerne en EU-afstemning i udsigt – endnu har den ikke fundet sted. Som en mindre medlemsstat, hvor længe tror du, Danmark kan bevare denne “afventende” attitude, såfremt vi stadigvæk ønsker at påvirke de fremtidige EU-beslutninger?

GIDDENS: Som jeg ser det, kan man ikke blive ved med at have et EU i to hastigheder. Et EU i to hastigheder har simpelthen ingen fremtid! Alle nye medlemsstater er forpligtet til at deltage i euroen: Det at stabilisere euroen og sikre forbedret konkurrence er et helt afgørende spørgsmål for EU. Denne bevægelse vil nødvendigvis trække alle med sig. På den måde vil samarbejdet hovedsageligt handle om, hvordan euroen og den europæiske økonomi som helhed kan blive reddet. Eurozonen skal nødvendigvis stå helt i front for samarbejdet; det er nøgleområdet – og skal eurozonen overleve som en effektiv økonomi, vil det ikke efterlade rum til et EU i to hastigheder. På den måde mener jeg, at Danmark vil blive belønnet ved at overveje en deltagelse, der er dybere integreret i samarbejdet – mere effektiv og seriøs – sådan som jeres statsminister for nylig har foreslået.

RÆSON: Den tidligere udenrigsminister for Danmark Uffe Ellemann-Jensen har i et debatindlæg argumenteret for, at Danmark måske bør overveje at forlade EU-samarbejdet, med henvisning til alle vores forbehold og stadig flere krav om nye undtagelser. Forbeholdene står i vejen for et stærkt og forpligtende samarbejde, mener han. Hvordan mener du, at forbeholdene relaterer sig til den intensiverede EU-skepsis?

GIDDENS: Det er et godt spørgsmål, og jeg vil gerne svare på det spørgsmål på to niveauer. Først og fremmest: Det, jeg ønsker, er et fleksibelt Europa – ikke et dogmatisk top-down-EU. Der skal være så meget fleksibilitet som overhovedet muligt indbygget i EU. Denne fleksibilitet handler ikke så meget om individuelle forbehold, som den handler om, hvordan vi håndterer nærhedsprincippet. Det er en diskussion, der er relevant for alle medlemslandene, ikke blot dem med forbehold – nemlig diskussionen om,

hvilke beslutninger der bør træffes i EU-regi, og hvilke der bør træffes af de enkelte EU-medlemslande.

Dernæst vil jeg sige, at jeg ikke længere tror, der er en fremtid i at insistere på forbehold – i hvert fald ikke yderligere forbehold, sådan som Storbritannien i øjeblikket ønsker. Danmark er i en anderledes position. Selvom der er ligheder, så er Danmark, intuitivt, meget tættere på EU, end Storbritannien er. Naturligvis er der partier og individer internt i Danmark, som ikke oplever denne nærhed, men generelt set står landet meget tæt på EU. Storbritannien har stadigvæk en lang historie knyttet til imperiet, hvor vi har skullet samle mange forskelligheder under et. Derfor er vores EU-position baseret på en slags isolationisme, som simpelthen ikke er mulig for Danmark. Personligt mener jeg ikke, at det vil være positivt for nogen som helst, hvis Danmark forlod EU. Ikke for Danmark og ikke for det øvrige EU. Den danske økonomi er helt fundamentalt afhængig af det øvrige EU. Jeg har den overbevisning, at når man melder sig ind i EU, så mister man ikke suverænitet – man øger den. Med suverænitet mener jeg *rigtig suverænitet*: muligheden for at påvirke beslutninger i en stærkt globaliseret verden. Altså det forhold, at de enkelte medlemsstater faktisk øger deres suverænitet og indflydelse i kraft af deres medlemsskab – selv når de handler på egen hånd. Man bør ikke sammenblende “papirsuverænitet” og egentlig indflydelse over verdens anliggender.

EU-skeptikerne skaber EU-integration

RÆSON: Cameron er begyndt at referere til Tyskland, Holland og de skandinaviske medlemslande som sin “nordiske alliance”. Hvad er dit syn på dette, og tror du, at Danmark vil gøre klogt i at støtte Cameron?

GIDDENS: Personligt mener jeg ikke, at det er nogen god idé, at Danmark støtter ham. Som Cameron gjorde klart i sin nu ret velkendte Bloombergtale, så er den britiske EU-position hovedsageligt baseret på det indre marked. Det, Tory [det engelske Konservative Parti, red.] ønsker i stedet for EU, er et frihandelssystem. Men jeg ser slet ingen mening i at følge den model. Som jeg sagde tidligere, så går jeg ind for højest mulig fleksibilitet. Men jeg går også ind for at give EU større mulighed for at handle, at vi lader EU indtage en større lederrolle. Ikke kun indadtil i Europa, men også i forhold til resten af verden. Og hertil kan den model, som toryerne foreslår, simpelthen ikke anvendes. Derfor ser jeg den bestemt heller ikke som en model for de øvrige nordiske lande.

RÆSON: Både skeptikere i hans eget parti og blandt den britiske befolkning presser Cameron. Ved at stille en EU-afstemning i udsigt synes Cameron villig til at “betale” skeptikerne for sit genvalg. Er Cameron i færd med at pantsætte briterne relation til EU?

GIDDENS: Ja, bestemt. Cameron er ved at sætte briterne EU-position over styr. Men det skal ses i lyset af, at en stor del af Camerons aktuelle politik er valgkamp. Det er vigtigt at være opmærksom på, at selvom Cameron taler om store europæiske anliggender, så er han for tiden drevet af lysten til at vinde næste valg. Samtidig er han nervøs for, hvilken betydning UKIP [UK Independence Party, red.] får for stemmetilslutningen til de konservative, og han er også nødt til at lytte til de skeptiske bevægelser i sit eget parti. Det har virkelig ført ham ud i en excentrisk position, som jeg ikke mener, er gavnlig for hverken EU eller Storbritanniens fremtid. Så ja, han har forpligtet sig til en slags studehandel: Han ser sig nødsaget til at få noget fra EU for på den måde at kunne udtrykke sin handlestyrke over for vælgerne. Jeg tror, Cameron står

alene med denne position – han vil ikke få nogen betydningsfuld hjælp og opbakning fra det øvrige EU. Vinder Cameron og de konservative næste valg, vil det føre et uhyre rod med sig, hvis de faktisk gennemfører denne EU-tilgang. Jeg har ved flere lejligheder spurgt Cameron i Overhuset, hvad han vil stille op, hvis han ikke får noget fra EU. Vil han så ligefrem gå til valg på, at Storbritannien bør forlade EU? Det er stadigvæk et åbent spørgsmål

RÆSON: Den danske pendant til UKIP er Dansk Folkeparti. Begge partier forventes at få et fantastisk valg til Europa-Parlamentsvalget: Nogle målinger viser endda, at UKIP kan overgå de konservative i Storbritannien. Hvad er konsekvenserne, hvis de antieuropæiske får et kanonvalg?

GIDDENS: Jeg ser det kommende Europa-Parlamentsvalg som betydelig mere komplekst end andre valg. Det, som i øjeblikket er ved at opstå på tværs af Europa, er et nyt politisk rum. Det er første gang, vi ser det: Overalt er Europa og EU i nyhederne på trods af det faktum, at denne nyhedsstrøm hovedsageligt består af negative overvejelser. Vi har etableret et egentligt europæisk demos: et offentligt politisk rum. Ganske vist er det ofte drevet af fjendtlighed, men ikke desto mindre eksisterer det nu. Partier som UKIP og herunder også Dansk Folkeparti hjælper faktisk med til at europæisere og skabe et forhold til den europæiske politik: De sætter den europæiske politik øverst på dagsordenen. Sådan lidt sat på spidsen kan man sige, at de antieuropæiske partier, spøjst nok, er de egentlige agenter for den europæiske integration. Hele denne tendens er uhyre interessant, synes jeg.

I Storbritannien forudser jeg, at UKIP kommer til at få et bedre valg end de konservative – det er i hvert fald meget muligt. Labour bliver formodentlig den store vinder. Skal vi se nærmere på valget som helhed, har jeg for nylig studeret en stor mængde data fra forskellige europæiske lande, og ud fra dette studie vil jeg pege i retning af centrum-venstre-partierne som valgets egentlige vinder. Jeg forudser, at det hovedsageligt vil være de traditionelle centrum-højre-partier, der vil tabe stemmer til de nye populistiske partier.

EU-skeptikerne overser de globale tendenser

RÆSON: I din nye bog “Turbulent and Mighty Continent” skriver du om, hvordan manglende demokratisk legitimitet og effektiv ledelse er blandt EU’s hovedproblemer. De danske EU-skeptikere nævner netop manglen på legitimitet og nationalstatens underminering blandt hovedargumenterne i EU-kritikken. Din nye bog er på mange måder et modsvar til denne skepsis. Hvad er det, du mener, de overser?

GIDDENS: Det, de overser, er nogle helt fundamentale tendenser i det globale samfund – nemlig de helt fundamentale kræfter, som har indflydelse på nationalstaternes fremtid. Det er kræfter, som ikke primært har at gøre med EU, men hovedsageligt handler om globaliseringens enorme indflydelse, som fejer ind over kontinentet. Det er de tendenser, jeg har beskrevet i mine bøger de sidste 20-30 år: globaliseringens stadige udvidelse mv.

Hvad angår spørgsmålet om national identitet, så fyldes den offentlige diskussion ofte med megen forvirring, og her udgør EU et praktisk mål for kritikken: EU bliver en form for syndebuk for det nationales opløsning og nogle af de forandringer, som yder en negativ indflydelse på menneskers liv. Det er til trods for, at disse bevægelser ofte i langt højere grad handler om globalisering end EU. Men min hovedpointe, når det kommer til den populisme, der fejer over Europa i øjeblikket, er, at jeg som proeuropæer skal tage skeptikernes problemstillinger og kritik alvorligt, dvs. kritikken omkring

demokratisk underskud, manglen på legitim ledelse og den følelse af identitetstab, som mennesker oplever – det faktum, at EU og de proeuropæiske røster må reagere i forhold til disse tre punkter og ikke blot forsvare de eksisterende strukturer i det europæiske samarbejde. For kritikken peger mod noget rigtigt: EU har brug for flere reformer og mere legitim ledelse. Jeg mener ikke, man bør afvise de populistiske tendenser som alene irrationelle.

RÆSON: Du argumenterer for yderligere integration som en vej frem for EU. I en tid, hvor EU-skeptikerne oplever fornyet opbakning og styrke, opfordrer Merkel til yderligere økonomisk integration og stærkere EU-institutioner. Hvordan ser du på tyskernes, herunder Merkels, lederrolle i forhold til EU's fremtid?

GIDDENS: Jeg er enig med Merkel. Vi har brug for yderligere økonomisk integration og stærkere institutioner i EU. Men den tyske politik bør bevæge sig fremad. Den tyske tilgang skal bevæge sig fra en simpel besparelspolitik til mere investeringsdrevne systemer. EU's besparelspolitik har udspillet sin rolle: Den muliggjorde forandring og disciplinering i de lande, der ikke fulgte Lissabontraktatens agenda og reformerede, som de burde have gjort. Men nu har vi brug for en anden tilgang, og tyskerne har brug for at udvise større solidaritet med Sydeuropa. Tyskerne vinder meget fra euroen og eurozonesamarbejdet, og det forpligter dem over for de mindre stærke medlemmer. Så jeg mener, tyskerne bør være mere generøse over for Sydeuropa – i særdeles Grækenland. Samtidig mener jeg ikke, at euroen kan blive stabiliseret, medmindre tyskerne accepterer en eller anden form for eftergivelse af gæld. Det virker ikke, som om det bliver overvejet i øjeblikket. Jeg mener ikke, at euroen kan fungere, medmindre man indstiller sig på omfordeling, og det er, uanset hvor optaget man er af at opstille konvergenskriterier: betingelser og krav.

RÆSON: Du problematiserer også manglen på en samlet europæisk stemme i din nye bog – hvordan ser du denne problemstilling relatere sig til den nuværende krise?

GIDDENS: Som jeg var inde på tidligere, så opstod der i kølvandet på euroens krise for første gang en samlet europæisk offentlighed: et politisk rum. Trods det faktum, at dette rum hovedsageligt er negativt defineret, mener jeg, det kan være fundamentet til en positiv fremtidig forandring. Heri kan ligge muligheden for et stærkere europæisk demos, et stærkere fælles politisk rum, som givetvis vil involvere, at vi på et eller andet tidspunkt ude i fremtiden får en direkte valgt europæisk præsident.

RÆSON: Men hvis vi har etableret et fælles politisk rum i Europa, hvis de europæiske borgere og ledere har indset deres gensidige afhængighed, hvordan forklarer du så den stigende tilslutning til de nationalistiske partier og EU's øvrige opløsningstendenser?

GIDDENS: Den nye nationalistiske bølge er opstået som et modsvar på en række forskellige kræfter, der foregår i verden lige nu. Mange af disse kræfter går langt ud over den europæiske union, og som jeg ser det, har vi brug for EU til at hjælpe med at påvirke disse tendenser. Jeg mener ikke, at nationalismen udgør en samlet enhed, en samlet røst, og jeg ser samtidig ikke, at det vil være en enkel tilbagevenden til nationalstaten: I dag står nationalstaten i en meget kompleks situation, hvor vi ser en hel række forskellige opdelinger forme sig

inden for nationalstaten sideløbende med en traditionel nationalistisk opblomstring. På den måde er det en meget blandet og fragmentarisk situation – som fx her i Storbritannien, hvor Skotland i september skal afholde folkeafstemning om skotsk uafhængighed. Disse tendenser bør man ikke forsimpler.

Føderationen EU

RÆSON: Du ser føderationen som endemålet for EU, en føderation med stærke nationale enheder. De nationalkonservative og skeptikerne ser netop føderationen som det værst tænkelige scenarie og taler på vegne af mange borgere, som føler, EU er rigelig udemokratisk i forvejen. Hvorfor mener du ikke, man skal frygte føderationen?

GIDDENS: Jamen EU er allerede en føderation i den forstand, at euroen er en form for økonomisk føderalisme. Og som jeg ser det, kan man ikke rulle euroen tilbage uden at forårsage økonomisk kaos på tværs af Europa. Det, som logisk følger den økonomiske føderalisme, er yderligere politisk integration – i en eller anden version. For mig personligt betyder det ikke så meget, om man bruger begrebet føderalisme i denne sammenhæng. Det behøver man jo ikke. Men det, som det faktisk betyder, er stærkere politisk integration: stærkere og mere effektiv politisk ledelse i den europæiske union og stærkere legitimitet fra borgerne. Som jeg ser det, vil vendepunktet for denne integration ikke primært være politisk. Vi vil bevæge os mod en stærkere politisk legitimitet for EU, når der igen er en rimelig grad af økonomisk vækst og jobskabelse – når det er synligt for enhver, at disse positive bevægelser ikke kunne have fundet sted uden EU's afgørende rolle.

RÆSON: Men vil skeptikerne ikke stå i vejen for den proces?

GIDDENS: Jeg betragter ikke populisternes og skeptikernes indflydelse på disse punkter alene som noget dårligt. Som jeg ser det, forhindrer de netop en normalisering af politikken, og det er en positiv ting. Det er helt rigtigt og legitimt, at disse problematikker bliver drøftet blandt den europæiske offentlighed, og at skepsissen bliver luftet. Det afgørende for EU er at kunne rumme skeptikerne og deres kritik – og at EU faktisk håndterer denne skepsis, sådan at situationen ikke ender i direkte konfrontation. Man skal ikke forsøge at holde kritikken nede. Disse ting skal diskuteres, og en gang imellem har populisternes jo væsentlige pointer.

Mit håb for fremtiden er et restruktureret EU, som er mere fleksibelt, åbent og dynamisk. Jeg synes, diskussionen om EU er alt for intern. Verden gennemgår i øjeblikket enorme forandringer: den globale økonomi, måden, vi lever på, måden, vores varer produceres på, osv. Og internettet er nok den største innovation i menneskets historie. Min pointe, som jeg også argumenterer for i min bog, er, at vi ikke kan løse Europas problemer inden for Europa. Vi er nødt til at skabe vores løsninger under samtidig hensyntagen til de store globale tendenser. Og det er, uanset hvor lille et land i Europa vi taler om. Alle står over for denne udfordring. Man kan ikke isolere sig fra den. På den måde mener jeg, at Europa som helhed, men også som nationalstater, står over for nogle udfordringer, der nødvendigvis fordrer diskussioner, der ikke er begrænset til disse "interne" diskussioner om institutioner.

Anthony Giddens (f. 1938) er britisk sociolog, ph.d. fra Cambridge og senere professor samme sted. I dag er han tilknyttet London School of Economics som professor emeritus. Han er medlem af det britiske overhus for partiet Labour.

Maria Mellander og Hans Mouritzen: Putin er rationel og forudsigelig (maj 2014)

Når vestlige kommentatorer og medier skildrer Ukraine konflikten, hænger de i stor udstrækning fast i fortiden. Ofte drager man analogier til 1930'erne og Anden Verdenskrig – og bruger recepter fra Den Kolde Krig, fx om 'inddæmning' af Rusland. Vane- eller ønsketænkning fra den umiddelbare fortid, da USA dominerede verden (det såkaldte unipolære system), er også hyppigt forekommende. Men ingen af delene er relevante i forhold til den aktuelle konflikt. Vesten kan og bør tage det helt roligt – måske med et enkelt 'men': Moldova på lidt længere sigt.

Fortiden fungerer ikke som ledestjerne, simpelthen fordi vi – siden 2008 – har befundet os i en historisk unik situation: multipolaritet kombineret med NATO's artikel 5 – musketérprincippet om, at landene skal forsvare hinanden, hvis de bliver angrebet. I august 2008 demonstrerede Rusland sin magt i sin egen interessesfære, uden at Georgiens "store beskytter" (USA) kunne eller ville gribe ind. I Georgien var forspillet til den russiske intervention et uklogt georgisk bombardement af Tskhinvali (Sydossetien); i Ukraine var det et antirussisk statskup i Kijev. Sydossetien og Abkhasien blev dog ikke – som Krim – indlemmet i Rusland.

Med den finansielle nedsmeltning på Wall Street, BRIK-landenes nye status og præcedensvirkningen fra Georgien-interventionen var USA's unipolstatus med ét forsvundet – verden var blevet multipolær, med Rusland som en af polerne. Alt dét blev bekræftet i marts 2009 med Obamas såkaldte genstart af de amerikansk-russiske forbindelser. Georgien 2008 var således cementeringen af det nye status quo; Krim er kun en logisk videreførelse. Derfor kan man undre sig lidt over den vestlige forargelse.

Multipolaritet har eksisteret før – både i det 19. århundredes Europa og i det 20. århundrede frem til 1945. Men det *nye* i dag er multipolaritet kombineret med, at en af polerne er organiseret i verdens hidtil stærkeste forsvarsalliance – NATO – hvis artikel 5, musketéredens, er supertroværdig. Er det så alligevel ikke unipolaritet – altså et system med ét altdominerende centrum (USA/NATO)? Nej, for artiklen gælder som bekendt kun forsvaret af medlemslandene. Historisk har der aldrig været nogen afskrækkelse så effektiv som NATO-eden, men det er samtidig klart, at NATO's beslutningsstruktur forhindrer alliancen i at engagere sig i offensive felttog ind i en modpols interessesfære. Dette medfører to ting: 1) Putin vil med sin kølige rationalitet aldrig militært angribe et NATO-land, og 2) Putin vil ikke lytte til vestlige synspunkter vedrørende russisk interessesfære (måske endog sætte en ære i at trodse dem). Derfor er situationen ganske forudsigelig – og det kan undre, når vestlige ledere beskriver, hvordan Putin pludselig er blevet "uforudsigelig" (som både den svenske og den danske udenrigsminister har sagt).

Hvis nogen bryder den russiske interessesfæres logik – som Georgien, der ville tilslutte sig NATO, eller som Ukraine via et antirussisk kup – bliver der svaret mangefold igen fra russisk side, men stadig *inden for* sfæren. Lyder det som noget, vi kender fra Den Kolde Krigs bipolaritet? Måske, men det er det bare ikke. I en multipolær verden kan polerne nemlig altid få brug for hinanden på et senere tidspunkt – Rusland og Vesten har betydelige fælles interesser (terrorbekæmpelse, kernevåbenspredning, Iran osv.) Derfor er 'containment' (inddæmning) af Rusland urealistisk. Truslen om vestlige økonomiske sanktioner kan spille ind marginalt, men deres troværdighed er begrænset af

mulige russiske økonomiske og politiske modforholdsregler. I øvrigt vil Rusland være villig til at lide visse økonomiske afsavn, når det er den nære geopolitik, der er i spil; for den vil til enhver tid have forrang.

Interessesfærerne er ret tydelige. Vestens sfære består naturligvis af medlemsstaterne samt Sverige og Finland (der hurtigt vil kunne opnå medlemskab). Gråzonerne er Moldova og det vestlige Ukraine. Den russiske sfære omfatter Hviderusland, det sydlige Kaukasus, Centralasien (økonomisk er Kina dog også spiller her) samt Øst- og Sydukraine. Ifølge WikiLeaks gav Putin på et lukket møde i NATO-Rusland-Rådet i forbindelse med topmødet i Bukarest i 2008 udtryk for sin mening om Ukraine: en "failed state". Underforstået: "Vi kan godt underminere den yderligere".

I sin egen sfære er Vestens princip for, hvad man kan og ikke kan leve med, naturligvis artikel 5. Har man andre spillekort på hånden? Et spillekort mod Rusland *kunne* have været et universelt princip som folkeretten, hvis man ikke selv havde spillet sig det af hænde ved tidligere lejligheder (Irak, Kosovo). Et spillekort *kunne* også være universelt demokrati (dvs. uanset interessesfære), hvis man havde holdt fast i en demokratidagsorden (inklusive mindretalsbeskyttelse) og ikke havde støttet et antirussisk kup i Kijev. Rusland argumenterer med to ting: den fysiske magt i Ruslands egen sfære og referencen til nationale interesser. Sidstnævnte passer fint med den ukrainske gade: Her er det ikke længere demokratibannere, der viftes med, men flag!

I forhold til ovenstående analyse er NATO's oprustning i de baltiske lande og Polen spild af penge; det virker snarest, som om man ikke selv helt stoler på artikel 5. Formentlig sker det af NATO-interne politiske grunde for at forbedre balternes og polakkernes 'nattesøvn' og ud fra et ønske om at vise handlekraft: "Så har vi da gjort noget."

Man kan diskutere, hvorvidt Sverige er truet af Ruslands linje. På tværs af partier er der enighed om en styrkelse af territorialforsvaret og en genbevæbning af Gotland. Gotland er relevant af én simpel årsag: Et NATO-forsvar af Baltikum er kun muligt ved besiddelse af Gotland som base. Sverige overvejer at stille øen til rådighed for NATO i sådan et tilfælde. Det har russerne naturligvis forudset, hvilket kan friste dem til et 'præventivt' angreb på øen – og derfor genbefæster Sverige den. Men igen: Eftersom scenariet kun har relevans ved et forestående russisk angreb på NATO-medlemmer (de baltiske lande), burde det være irrelevant. Noget andet er, at forholdet mellem Rusland og Sverige er i dybfryseren. For at sende et signal øvede Rusland i påsken 2013 luftangreb mod FRA-hovedkvarteret (Försvarets Radioanstalt) nær Stockholm. Som det er kommet frem i forbindelse med Edward Snowden-afsløringerne, har FRA i stor stil aflyttet russiske toppolitikere i samarbejde med det amerikanske NSA.

De virkelig farlige områder er som altid: gråzonerne. Ud over Ukraine her og nu er det på lidt længere sigt måske Moldova. En vestlig forstærkning i Rumænien kombineret med en diplomatisk og økonomisk tilnærmelse til Moldova ville være betydelig mere relevant end de hidtil trufne foranstaltninger (som har fundet sted i Polen og de baltiske lande). Rusland vil kunne bedrive destabilisering i Moldova, bl.a. med udgangspunkt i sin militære tilstedeværelse i enklaven Transnistrien.

Hvad enten det skyldes vanetænkning eller ønsketænkning, forekommer det, at mange vestlige politikere og kommentatorer stadig tænker ud fra præmissen om en unipolar verden – med USA i centrum – præget af vestlige værdier. Hvor ønskeligt de fleste af os end ville finde dette, er det ikke sådan, verden i dag er skruet sammen. Det er decideret farligt at basere analyser på urealistiske

forudsætninger.

Hvad den russiske sfære angår, må man indstille sig på, at grænser ikke længere vil være mejslet i sten, givet de store russiske mindretal i flere lande. Det kan føre til uro og usikkerhed, men ud fra et demokratisynspunkt vil det paradoksalt nok også medføre positive, utilsigtede konsekvenser: Det kan gavne mindretallenes – ikke bare de russiskes – stilling og rettigheder, fordi regimerne vil forsikre sig om ('købe') deres loyalitet.

Og hvor slemt er det egentlig, hvis autokratiske styre som det hviderussiske, det azeriske eller det kasakhiske skulle blive undermineret? Selv fra et vestligt synspunkt kan den nye verdensorden have positive bivirkninger. Man kan lige så godt vænne sig til at tænke positivt.

Maria Mellander (f. 1990) har skrevet specialet 'Del og hersk: virker det stadig? Bidrag til at forklare Danmarks og Sveriges Ruslands-politikker 2002-2013' ved Statskundskab (KU), studeret på Statsuniversitetet i Sankt Petersborg og været i praktik på Danmarks ambassade i Moskva samt ved tænketanken Carnegie Centre i Moskva.

Hans Mouritzsen (f. 1952) er dr.scient.pol. og seniorforsker ved DIIS. Bl.a. forfatter (med Anders Wivel) til bogen 'Explaining Foreign Policy: International Diplomacy and the Russo-Georgian War' (Lynne Rienner, 2012).

Ulrich Beck: Man burde bygge et mindesmærke for Putin i Bruxelles... (oktober 2014)

... i en kritisk situation har han bidraget til at holde Den Europæiske Union levende.

Interview af Lukas A. Lausen

RÆSON: De seneste seks år i Europa har stået i krisens tegn. Først hærgede en finanskrisen, som senere slog over i en økonomisk krise. Hvordan har Europa grundlæggende forandret sig i disse år?

BECK: En af de største forandringer er magtlandskabet i Europa. Netop denne forandring har man måske ikke bemærket eksplicit, fordi den har udviklet sig som en bivirkning af forsøget på at besvare krisen med politiske midler. Denne magtudvikling kan opdeles i tre dimensioner. Den første er tydeliggørelsen af forskellen mellem eurolandene og de andre EU-medlemmer. Fordi Europas fremtid i høj grad i dag hænger sammen med valutaens fremtid, bliver de centrale emner efterhånden primært drøftet i eurolandenes gruppe og ikke i den store EU-kreds. Den anden dimension er, at der er indtrådt en klar magtdifferentiering mellem kreditor- og debitorlandene i eurozonen. Denne skelnen er det i øvrigt også vigtigt, at vi i socialvidenskaberne bliver mere opmærksomme på, da den har afgørende følger for *klassestrukturen blandt nationalstaterne* – og denne struktur ændres fuldstændig på baggrund af den finansielle omfordeling, der er sket igennem de senere år. Den tredje dimension giver sig udtryk i, at magten nu primært ligger hos landet med de største økonomiske muligheder, og det er Tyskland. På denne måde er der opstået et tysk Europa, som ikke kan siges at være produktet af en masterplan, men som tilfældigvis opstod og blev introduceret ad krisehåndteringsens bagdør gennem beslutningsmuligheder og økonomiske ideologier.

RÆSON: Du siger altså, at Tysklands rolle blev så vigtig af ren tilfældighed?

BECK: På en måde, ja. Der er tale om en tilfældighed, som tyskerne har accepteret og udbygget i deres favør.

RÆSON: Tyskerne har altså udnyttet denne 'tilfældighed'?

BECK: I sociologien taler vi om 'uønsket' eller 'uformel' imperialismen, og jeg tror, at denne udvikling er et godt eksempel på dette. En kombination af forskellige strategier har på den måde udbygget tyskernes magtposition. Dertil hører helt centralt rollen som sponsor. En anden dimension af dette er det tyske argument 'Alternativlos' – altså idéen om, at den stramme sparepolitik er den eneste mulighed. Det er denne ideologi, der igennem de sidste år har dikteret, at stram sparepolitik er den eneste vej frem, og at statslig understøttelse for økonomierne er udelukket. Det er dog værd at se på, at netop Tyskland er kommet så godt igennem krisen, fordi man også har lavet statslige investeringer her. Men den tyske dogmatisme, hvor man nægter at anerkende, at svaret på krisen ikke udelukkende kan være sparepolitik, er endnu en faktor, der har medvirket til at skabe det tyske Europa. Slutteligt er en anden faktor også, at tyskerne faktisk godt kan lide deres nye rolle, da de på denne måde overkompenserer for deres historiske skyld.

RÆSON: Så tyskerne holder fast i deres stærke rolle i Europa for at

kompensere for deres historiske fejltrin?

BECK: Det er jeg sikker på, ja. I 1952 sagde forfatteren Thomas Mann, at tyskerne aldrig mere måtte stræbe efter et tysk Europa, men meget vel efter et europæisk Tyskland. Indtil for tre-fire år siden var den differentiering bindende. Også i tiden under genforeningen med DDR blev denne skelnen holdt højt. I dag virker det derimod, som om denne differentiering er blevet glemt. Vigtigheden i denne skelnen ligger i, at hvis Tyskland i Europas centrum ville være et europæisk Tyskland, så ville også den økonomiske politik være fokuseret meget stærkere på almenvellet i hele Europa i stedet for bare på de økonomiske interesser af nogle få lande.

RÆSON: I din bog 'German Europe' analyserer du indgående Tysklands rolle i Europa, og du forudser to mulige udviklinger for Europa i de kommende år: elitisering og demokratisering. Bogen er to år gammel nu; i hvilken retning har Europa udviklet sig i løbet af de sidste år?

BECK: Dette spørgsmål er stadig ubesvaret. Europapolitikernes selvforståelse er meget stærkt præget af jubelbegrebet 'governance', hvormed man taler om, at selvom der ikke er nogen formel europæisk regering, så er der 'eliteudvalg', hvor politikerne efter deres respektive ekspertise kan præge og promovere visse områder. Det er bare fortsættelsen af det, jeg mener med 'Eliteuropa'. Denne situation er i direkte kollision med det faktum, at 'Europa' bliver afvist af en forbløffende stor del af befolkningen. Her ser vi også et paradoks: Alle europæere, inklusive briter, danskere og franskmænd, holder meget af Hverdagseuropa og indser, at de profiterer heraf. Ved valg og afstemninger, derimod, træder mange på 'integrationsbremsen' eller stemmer decideret imod. Denne skizofreni af borgere, der oplever og understøtter EU's mange fordele, men dæmoniserer 'det bureaukratiske monster' i Bruxelles, er stadig ubesvaret.

RÆSON: Hvordan kan og skal EU svare på dette?

BECK: Det er det centrale spørgsmål. Vi må starte med at begribe og beskrive denne situation endnu bedre. Det er et faktum, at man ikke bliver født som europæer, men som national borger. Fx er hele socialiseringsprocessen i skolerne nationalt præget. Europaborgeren er noget andet. Spørgsmålet om, hvordan nationale borgere bliver til europæiske borgere, der også varetager deres europæiske rettigheder, stiller krav til EU's institutioner og derved bidrager til at forme disse, er helt åbent. Godt nok er der kommet de første muligheder for at fremme dette, men det er langt fra nok.

Jeg mener, at det er af afgørende betydning, at vi overvejer, hvordan vi skaber en europæisk borgerbevidsthed, der på ingen måde diskrediterer den nationale identitet, men snarere udvider og omdefinerer den nationale selvforståelse. Denne bevidsthed burde så understøttes af passende institutioner.

Et andet aspekt, vi må se på her, er, at det folkelige Europa næsten kun kan opstå igennem en protestbevægelse nedefra. Denne bevægelse bør ikke fokusere på nationale emner, men sammensættes af mennesker, der bliver ramt af sparepolitikens mange forskellige dimensioner. Her taler jeg om de mange veluddannede unge, de arbejdsløse og pensionisterne. Alle disse grupper er i grunden forbundet af én samlet sag, og disse grupper bør ikke vende sig mod nationale politikere, men som samlet bevægelse bør de adressere Europa og udvikle en ny, alternativ version for Europa. Jeg er sikker på, at dette stadig er muligt, selvom det bliver svært.

RÆSON: Er tyskerne så blevet mere europæiske igennem de sidste år?

BECK: Det er et vigtigt spørgsmål. Modstanden mod EU har medført en permanent diskussion om Europa, også i Tyskland. Aldrig før har offentligheden været så optaget af Europa som i denne krise. Der er altså, som følge af krisen, sket en ufrivillig europæisering af offentligheden, og modstanden i mange lande har medført det stik modsatte af det oprindeligt ønskede. I Tyskland var der en første bølge af europaskepsis, som blev diskuteret overraskende bredt og dybdegående. Resultatet var dog, at det ikke er gået særlig meget ud over den positive EU-stemning.

Et andet aspekt i denne diskussion er valget af kommissionspræsidenten. Kandidaterne blev nomineret af de store grupper i Parlamentet og fungerede som spidskandidater i hele Europa. At Juncker til sidst også endte med at blive kommissionspræsident, betyder utrolig meget for den demokratiske legitimering af Europa. Samtidig betyder dette en forskubning af magt, som er rykket længere væk fra de nationale regeringschefer og hen til Kommissionen. Denne udvikling bidrager også til, at vi i langt mindre grad behøver at tale om et 'tysk Europa'.

RÆSON: Betyder dette 'folkevalg' af kommissionspræsidenten, og regeringschefernes accept af dette votum, en styrkelse af det europæiske folkelige demokrati?

BECK: Jeg ville ikke tale om et folkeligt demokrati i Europa. Men der er tale om en uønsket styrkelse af det europæiske demos. Dette skyldes, at modpositionen mod udnævnelsen af Juncker, repræsenteret af David Cameron, i sidste ende var udemokratisk, delegitimerede hele valget og Det Europæiske Parlament og ville have betydet en undergravning af folket og demokratiet i Europa. Havde man fulgt Camerons vilje, ville det europæiske valg for altid have tabt sin demokratiske værdi.

RÆSON: Kan vi altså gå ud fra, at der er opstået en stiafhængighed [at tingene er sket på denne måde, skaber en præcedens, red.], som vil gentage sig efter næste valg?

BECK: Jeg tror ikke, at man kan skrue denne udvikling tilbage igen.

RÆSON: Selvom man for første gang fik opstillet europæiske 'Spitzenkandidaten', var valgdeltagelsen ekstremt lav. Er det ikke et signal til de europæiske politikere om, at det ikke går godt med demokratiet i Europa?

BECK: Det er rigtigt. Forsøget med for første gang at definere fælles europæiske emner til valgkampemner, og derved ikke at føre 27 forskellige nationale valgkampe, er ikke lykkedes. Det skyldes især, at man ikke har udnyttet mulighederne til fulde. Eksempelvis havde begge spidskandidater meget enslydende valgprogrammer. Ligeledes burde man have arbejdet hårdere for at etablere en europæisk offentlighed. Her tænker jeg på arrangementer som Det Europæiske Melodi Grand Prix, bare for politik, selvfølgelig, hvor man i hele Europa samtidig havde ført grundlæggende debatter om de forskellige retninger for den politiske fremtid. Men vi har set en start på det nu, og i det mindste er kommissionspræsidenten nu demokratisk legitimeret.

RÆSON: Du kender de politiske udviklinger i Storbritannien indgående. Er landet på vej ud af EU?

BECK: Der er ikke noget nemt svar her. Jeg blev meget overrasket over, hvor sofistikeret EU-kritikken i Storbritannien er. Det billede, vi som regel har af

den britiske EU-skepsis, er tit for nemt og for simpelt. Der er to dimensioner, som vi her må tage i betragtning. For det første har man i Storbritannien i langt højere grad et kosmopolitisk perspektiv, som, i modsætning til mange andre EU-lande, rækker langt ud over Europa. Den anden dimension defineres ved et syn på konteksten; således er diskussionen om, hvad et EU-exit egentlig vil betyde for landet, slet ikke rigtig begyndt endnu. Der hersker fx stadig en idé om, at man kan forlade EU og samtidig bibeholde fri adgang til det indre marked.

RÆSON: Hvilken indflydelse på denne udvikling ville en teoretisk sejr for Labour til næste parlamentsvalg have?

BECK: Det er et spændende spørgsmål. Jeg kender de tidligere og aktuelle ledere af partiet ganske godt, og jeg bliver overrasket over, hvor reserveret disse taler om Europa. Der kunne selvfølgelig være tale om en ren retorisk tilpasning, som man ser det så mange steder, eller et udtryk for ægte politisk prioritering. Også i andre lande ser vi denne tilpasning af retorikken; i Tyskland har socialdemokraterne eksempelvis ikke formået at stille sig op imod en meget kritisk EU-retorik. Alligevel er jeg overrasket over, hvor reserveret også Labour er. Det kom således også bag på mig, at man holdt med Cameron, da det handlede om udnævnelsen af Juncker. Jeg ligger dog nok på linje med Anthony Giddens, der stadig har en stor rolle i Labour. Han taler netop om, at et Storbritannien uden for EU kun vil være et 'Lillebritannien', og at man slet ikke vil kunne begribe, *hvor* lille dette Britannien ville være i den store verden.

RÆSON: Jean Monnet sagde allerede i 1950'erne, at der kun var små stater tilbage i Europa. Joschka Fischer (tidligere tysk udenrigsminister, red.) har genbrugt denne pointe og har appliceret den på den aktuelle situation mellem EU og Rusland. Europæiske stater er, ifølge Fischer, for små til at kunne modstå det store Rusland, samtidig med at de europæiske institutioner endnu er for svage til effektivt at kunne varetage europæernes fælles interesse over for Rusland. Hvordan fortsætter denne udvikling?

BECK: Man burde bygge et mindesmærke for Putin i Bruxelles. I en kritisk situation har han bidraget til, at Den Europæiske Union fortsat lever. Siden begyndelsen af Ukraine-krisen har der vist sig et solidaritetsmoment, som vi end ikke så under finanskrisen. Det viser sig på forskellige måder, men bl.a. ved den åbne diskurs om, hvordan man omfordeler de tab, som sanktioner mod Rusland påfører de enkelte lande, sådan at disse omkostninger bæres mere solidarisk. Det er et udtryk for en solidaritetspolitik, som man kunne have ønsket sig allerede under finanskrisen.

RÆSON: Hvad betyder den ydre indflydelse for institutionsdannelsen i Den Europæiske Union?

BECK: Lad os tage et aktuelt eksempel fra Rusland-konflikten: I flere måneder er der nu allerede blevet talt om en fælleseuropæisk energipolitik. Noget, der måske lyder meget naturligt, er i virkeligheden en lille revolution, hvis man tager i betragtning, hvor fragmenteret dette område har været indtil videre. En multilateral organiseret energipolitik, som orienterer sig i verden og samtidig betyder en intern koordination i EU, er næsten helt af sig selv blevet accepteret af alle statsledere, selv af Angela Merkel. Det er et kæmpe skridt for europæiseringen af økonomien, som til stadighed ellers er meget nationalt orienteret.

RÆSON: Allerede i 1920'erne nævnte Hannah Arendt en form for middelhavsunion. Kunne du forestille dig, at Den Europæiske Union kunne udvide sig geografisk så massivt, at den på et tidspunkt også kunne omfatte et nordafrikansk land eller lande, der ligger betydelig længere østpå?

BECK: Ja, sagtens. Idéen om en middelhavsunion er faktisk også blevet introduceret af franskmændene én gang, hvor idéen dog ikke kom særlig langt. Idéen, som sådan en union beror på, er i sin kerne *antieksistentielistisk* og derigennem antifascistisk. Samtidig er unionen transnational; den hviler på en helt speciel kultur og bidrager med noget, som EU er fuldstændig blind for, bl.a. et kulturelt fokus på en mere afslappet livsform. Jeg tror, at den europæiske idé bag EU kan genoplives igennem sådanne regionale traditioner og identiteter. Vi bliver i det hele taget nødt til, for også i fremtiden at give de europæiske borgere en europæisk følelse, at tale mere om Europas forenede byer og regioner.

RÆSON: Men ville en geografisk meget større union kunne være lige så integreret, som den nuværende EU er?

BECK: Ikke absolut, men jeg tænker også, at vi må gå ud fra en mere differentieret form for integration, hvor nogle former for integrationer er tættere og mere dybdegående end andre, og hvor man også tager hensyn til forskellige tidshorisonter. Det er afgørende, at vi tænker på Europa som proces frem for en tilstand. Disse forskellige former for integration har vi jo de facto allerede i dag. Tyrkiet er fx allerede en del af Europa på nogle områder, på andre ikke endnu. Det er denne idé om Europa, som jeg mener, at man i højere grad burde fokusere på igen frem for at fokusere på den centralistiske franske model eller den føderalistiske tyske.

RÆSON: I konflikten med Rusland bliver det tydeligt, at Tyskland ser sig selv i en formidlende rolle imellem de to fronter. Kommer Tyskland også i fremtiden til at beholde denne rolle, eller viser aktuelle udviklinger, som fx beslutningen om at sende våben til kurderne i Irak, at denne rolle er ved at forandre sig?

BECK: Denne rolle er under heftig forandring lige nu. Den bevægelse, der har fundet sted i den tyske udenrigspolitik, er stadig svær at overskue. Forholdet til USA er fx meget ambivalent for tiden. På den ene side finder vi en større og større distance til USA, som delvist slår over i decideret antipati.

På den anden side er forestillingen om, at Tyskland skal have en mæglende rolle mellem øst og vest, en gammel tradition i Tyskland, som nogle nu ønsker genoplivet. Ser man på Tysklands historie efter Anden Verdenskrig, viser denne dog også, at denne rolle aldrig rigtig har fungeret. På denne måde er der opstået et mystisk, næsten sfinks-agtigt Tyskland, som udstråler en vis uro. Derudaf opstår der et nyt 'German Question' – en distancering fra Europa og Amerika og en tilnærmelse til Rusland og Kina. Denne udvikling har Merkelregeringen allerede afprøvet i et stykke tid, og denne udvikling vil garanteret føre Tyskland ind i en kompliceret og tung rolle i fremtiden.

RÆSON: Du har talt med den spanske avis El País om 'et amerikansk Tyskland', hvor du mener, at amerikanerne stadig opfatter Tyskland som deres 'ejendom' i Europa.

BECK: Det er helt rigtigt. Det virker på mig, som om amerikanerne stadig handler i den tro, at man har besat Tyskland og aldrig for alvor behøver at gentænke sin holdning over for landet.

RÆSON: Du mener altså i ramme alvor, at amerikanerne ser Tyskland som deres forlængede arm i Europas centrum?

BECK: Sådan ser det ud. Men amerikanerne rammer et paradoks her, for på den ene side kræver de hele tiden et tysk Europa, der holder orden og sikkerhed i højsædet, samtidig med at de kræver, at Tyskland spiller en større rolle på den internationale scene. På den anden side skal dette Tyskland være helt efter amerikansk forbillede og underkaste sig Amerikas *imperiale* ønsker.

Ulrich Beck er professor i sociologi ved Ludwig-Maximilians-Universität i München, London School of Economics og FMSH i Paris.

Jonas Fruensgaard: Brasilien vil skabe en ny verdensorden (maj 2014)

Fra at være et af verdens mest forgældede ulande har Brasilien på 10 år overtaget Storbritanniens plads som klodens sjette største økonomi, og store gas- og oliefund lover godt for fremtiden. Den nye status som stormagt har gjort landet toneangivende i drøftelserne af globale spørgsmål inden for FN, G20, WTO og det magtfulde BRIKS-samarbejde. Og med værtskaberne for VM i 2014 og OL i 2016 har Brasilien en enestående mulighed for at profilere sig på verdensscenen.

Brasilien er nu med til at sætte den internationale dagsorden. Et af de seneste eksempler på det var, da whistlebloweren Edward Snowden i juni 2013 afslørede, at USA i al hemmelighed overvåger borgere, virksomheder og statsledere over hele verden, heriblandt Tysklands forbundskansler, Angela Merkel, og Brasiliens præsident, Dilma Rousseff. Selvom eksperterne er enige om, at overvågningen er et brud på den internationale ret, har de europæiske ledere tøvet med at fordømme supermagten. Brasilien har derimod været anderledes klar i mælet. Fra FN's talerstol rettede Dilma Rousseff en sønderlemmende kritik mod USA og Obama: "Overvågningen er et brud på international lov og en krænkelse af de principper, der skal lede relationerne blandt venligtsindede nationer. En suveræn nation kan aldrig etablere sig på bekostning af en anden suveræn nation." Hun aflyste øjeblikkeligt sit lange imødesete og højtprofilerede statsbesøg i USA. Statsbesøget skulle ellers bruges til at forbedre det kølige forhold mellem Nord- og Sydamerikas to største økonomier og til at drøfte mulighederne for etableringen af en vigtig frihandelsaftale. Den brasilianske regering skrottede også en aftale om køb af amerikanske kampfly til 25 mia. kr., som i stedet skal købes i Rusland. På Brasiliens initiativ udfærdigede Dilma Rousseff og Angela Merkel sammen en FN-resolution mod systematisk overvågning af borgere. Selvom USA forsøgte at lobbye mod dele af resolutionens indhold, blev den enstemmigt vedtaget af FN's 193 medlemslande.

Snowdensagen er et eksempel på Brasiliens voksende betydning på den globale arena, hvor landet ikke er bange for at lægge sig ud med de største. Brasilien kræver grundlæggende forandringer i det internationale system i form af en helt ny verdensorden – en verdensorden, der afspejler klodens reelle magtforhold, og som åbner op for og inddrager klodens nye spillere.

Denne målsætning er flere gange blevet formuleret af Brasiliens seneste tre udenrigsministre. Det indebærer et radikalt opgør med Vesten og i særdeleshed USA's "naturlige" magtposition over for resten af verden. Ifølge Brasilien har Vestens overherredømme fra kolonitiden og frem til i dag ikke været gavnligt for ret mange andre lande end de vestlige lande selv. Det har derimod været en medvirkende faktor til, at Latinamerika, Afrika og de fleste asiatiske lande er blevet fastholdt i fattigdom og ekskluderet fra reel indflydelse i de globale institutioner. Det fortæller professor i internationale relationer ved Belo Horizonte Universitet Michael Osvaldo.

"Brasilien anskuer de vestlige lande som repræsentanter for den gamle verdens realistiske magtpolitik, hvor nationale og økonomiske interesser og militærmagt har tilsidesat internationale aftaler og spilleregler. Det er ifølge det

brasilianske udenrigsministerium en af hovedårsagerne til, at diplomatiet ved forhandlingsbordet ofte har spillet fallit.”

I mellemtiden er der vokset et nyt *multipolært magthierarki* op, hvor Brasilien og en række andre lande gør deres indtog. Det skal bl.a. ske i FN.

Brasiliens største udenrigspolitiske ambition er at reformere FN og selv få en fast plads i det magtfulde Sikkerhedsråd. Ifølge Brasilien afspejler Sikkerhedsrådet de historiske magtforhold fra tiden efter Anden Verdenskrig – og FN bliver hverken tidssvarende eller demokratisk, så længe hverken Sydamerika, Afrika eller en række af klodens mest folkerige og magtfulde nationer er repræsenteret. Den manglende repræsentation er ifølge Brasilien en af årsagerne til, at FN sjældent er i stand til at håndtere og løse konflikter. Brasiliens forhenværende præsident Lula da Silva har bl.a. udtalt: ”FN’s struktur har været fastfrosset i seks årtier og afspejler ikke udfordringerne i dagens verden. Dens forvrængede form for repræsentation adskiller os fra den multilaterale verdensorden, som vi stræber efter.”

Lula da Silva blev siden lovet, at FN ville gå i gang med at drøfte en demokratisk reform af verdensorganisationen. Men siden er der ikke sket meget. Brasilien er på den baggrund gået sammen med, Japan, Tyskland og Indien i den såkaldte *G4-gruppe*, som kræver permanente pladser i Sikkerhedsrådet. Kravet om en reform af Sikkerhedsrådet er også blevet rejst fra mange andre nationer – og 80 lande inklusive Danmark har skriftligt bakket op om en udvidelse af rådet. Imidlertid har de fem permanente medlemmer svært ved at blive enige om, hvem der i givet fald skal indlemmes, og på hvilke betingelser.

Brasiliens udenrigspolitiske visioner

Brasiliens krav om en fast plads i Sikkerhedsrådet er baseret på en grundlæggende udenrigspolitisk vision, som er indskrevet i landets forfatning fra 1988. Her er der fastlagt fire grundprincipper: *ikkeintervention, selvbestemmelse, internationalt samarbejde og fredelig bilæggelse af konflikter*.

Principperne blev formuleret, kort efter at landets USA-støttede militærdiktatur faldt i 1985. De var et klart signal om, at Brasilien ikke ville risikere, at USA eller andre af de gamle kolonimagter igen kan intervenere og blande sig i Brasiliens interne forhold. Ifølge Brasilien er enhver suveræn nation ukrænkelig, og eventuelle konflikter skal løses ved forhandlingsbordet. Derfor er der brug for et stærkt og repræsentativt FN, som har autoritet til at bilægge stridigheder fredeligt.

Brasiliens princip om ikke-intervention udelukker ikke, at der kan opstå tilfælde, hvor det kan være rigtigt og hensigtsmæssigt at gribe ind i et andet lands anliggender – også militært. Men en række strenge krav skal være opfyldt, før en intervention kan komme på tale:

Der skal være klare beviser for folkedrab eller etnisk udrensning i det pågældende land, og regeringen skal have vist manglende evne/vilje til at beskytte civilbefolkningen.

Alle muligheder for forhandlinger om en fredelig løsning skal have været forsøgt. Baggrunden for at intervenere skal udelukkende være at beskytte civilbefolkningen mod overgreb og overtrædelser af menneskerettighederne og kan altså ikke være del af andre interesser eller agendaer.

Interventionen skal ske på baggrund af en beslutning fra FN og må ikke resultere i større overtrædelser af menneskerettighederne end dem, man intervenserer imod.

FN skal være forpligtet til at medvirke til at genopbygge landet efter

interventionen.

Brasilien har på baggrund af disse principper været imod krigene i Afghanistan og Irak. Specielt interventionen i Irak, som ifølge den brasilianske regering og Lula da Silva gik direkte imod FN's beslutning og dermed var et brud på international lov. Situationen blev ikke bedre, da det senere viste sig, at Bush-administrationen havde løjet om Iraks formodede masseødelæggelsesvåben for at opnå et legitimt påskud til at besætte landet.

"Ifølge Brasilien bruges interventionsmidlet meget selektivt af bl.a. USA og Storbritannien i henhold til landenes særinteresser og ikke til at gribe ind over for systematiske brud på menneskerettighederne. Fx har Brasilien kritiseret, at folkedrabet i Darfur ikke førte til international indgriben, selvom konflikten kostede 300.000 mennesker livet," fortæller Michael Osvaldo.

Det grundlæggende princip om ikkeintervention er en barriere for medlemskab af Sikkerhedsrådet: USA, Frankrig og Storbritannien frygter, at en optagelse af Brasilien vil gøre det endnu vanskeligere at blive enig om fremtidige interventioner. I forvejen betyder de permanente medlemmers brug af vetoet, at Sikkerhedsrådet sjældent kan gribe ind i konflikter.

Brasiliens samarbejdspartnere

Hvis USA og de vesteuropæiske lande ikke indstiller sig på at dele deres indflydelse i de internationale institutioner med de nye stormagter, er Brasilien klar til at lave alternative institutioner uden om Vesten. Brasilien er en del af det magtfulde samarbejde mellem BRIKS-landene (Brasilien, Rusland, Indien, Kina og Sydafrika), som udgør klodens største vækstøkonomier og over 40 pct. af verdens befolkning. Her er man langt fremme i planerne om at lave et alternativ til Verdensbanken. Formålet med Verdensbanken er at låne penge ud til fattige lande. Men ifølge BRIKS-landene er den domineret af vestlige interesser anført af USA, der ofte stiller betingelser og krav for lånene, som tilgodeser supermagts interesser. På den baggrund vil man oprette en global udviklingsbank, der støtter principper om solidaritet, autonomi og respekt for menneskerettigheder. Bliver banken en realitet, kan det få en afgørende betydning for udviklingslandenes lånemuligheder.

Tankerne om udviklingsbanken er et symbol på BRIKS-samarbejds enorme potentiale. Både økonomisk, politisk og sikkerhedsmæssigt ønsker BRIKS-landene at stå stærkere over for Vesten. Det sker bl.a. gennem en koordinering af landenes interesser i G20, hvor de fem stormagter står stærkt.

En af udfordringerne for BRIKS-samarbejdet er dog landenes meget forskellige økonomiske styrke og divergerende tilgang til regeringsførelse og udenrigspolitik. Derfor udtaler BRIKS-landene sig ofte i meget generelle vendinger for at dække over interne uenigheder. Det er senest kommet til udtryk i konflikten om Ukraine. I en fælles udtalelse bakker de øvrige BRIKS-lande forsigtigt op om Putin. De øvrige BRIKS-lande vil dog ikke støtte Rusland, hvis Putin gør brug af militær magtanvendelse over for nabolandene. Dilma Rousseff har gjort det klart, at det ville være et decideret brud på Brasiliens grundprincipper. Derfor vil Putin efter al sandsynlighed blive isoleret i spørgsmålet om Ukraine, hvis han vælger at intervenere i nabolandet.

Brasilien indgår ligeledes i et tæt samarbejde med mange af landene i Sydamerika og Afrika i form af *Syd-Syd-samarbejdet*, der er målrettet mod ulandene syd for ækvator. Formålet var oprindeligt at udveksle ressourcer, teknologi og viden til gavn for den gensidige udvikling mellem de to kontinenter. Men efterhånden er samarbejdet blevet stærkere og omhandler også sikkerhedspolitik, hvor der har været fremsat forslag om at danne en

fælles forsvarsalliance.

”Et af de vigtigste mål med samarbejdet er at stå stærkere i de internationale forhandlinger og reducere Vestens magt i Afrika og Sydamerika. Der er flere årsager til, at Brasilien har interesse i at styrke dette samarbejde. Brasilien vil forbedre sin magtposition og har som overordnet mål at mindske USA’s dominans – især i Sydamerika, hvor Brasiliens regering har et erklæret ønske om at blive regionens absolutte hovedaktør,” forklarer Michael Osvaldo. Derudover giver Syd-Syd-samarbejdet brasilianske virksomheder bedre adgang til nye markeder og øger dermed landets eksport.

Brasilien hjælper også ulandene økonomisk, socialt og miljømæssigt. Her supplerer Brasilien den traditionelle udviklingsbistand ved at give ulandene adgang til brasiliansk viden og forskning. Det sker inden for energiforsyning og landbrugsudvikling, men også på sociale områder som fattigdomsbekæmpelse, kriminalitet og miljø. Endelig har Brasilien eftergivet store gældsposter til flere afrikanske lande og er under Lula da Silva og Dilma Rousseffs lederskab blevet en af klodens mest aktive långivere.

Eksperterne er delte med hensyn til konsekvenserne af Brasiliens fremfærd i Afrika og Sydamerika. På den ene side mener tilhængerne, at Brasiliens udveksling af viden og forskning er en medvirkende årsag til, at en række afrikanske lande har præsteret vækstrater på omkring fem pct. siden 2012. Kritikerne mener derimod, at Brasilien er motiveret af at få billig adgang til råstoffer – og at Brasiliens manglende vilje til at stille betingelser over for landene har styrket diktatorer og korrupte ledere som Robert Mugabe i Zimbabwe, Libyens tidligere leder Muammar Gaddafi og Venezuelas tidligere præsident Hugo Chávez.

I kraft af sine udenrigspolitiske visioner og samarbejdsaftaler nyder Brasilien bred opbakning fra store dele af Latinamerika, Afrika og Asien. Det var tydeligt, da den brasilianske diplomat Roberto Azevêdo blev valgt til ny generaldirektør for WTO i 2013 til trods for modstand fra de vestlige lande. Her støttede USA, Japan og Sydkorea samt alle EU-lande entydigt den vestligt orienterede kandidat Herminio Blanco fra Mexico, der har en ph.d. i økonomi fra Chicago Universitet.

Derimod bakkede samtlige BRIKS-lande og langt de fleste ulande og vækstøkonomier op om Brasiliens kandidat, Roberto Azevêdo, der således modtog støtte fra 89 af WTO’s 159 medlemslande. Valget blev betragtet som en stor sejr for den tredje verden – og Brasilien. Den britiske avis *The Guardian* konstaterede: ”Ny chef for WTO var ikke Storbritannien og USA’s foretrukne kandidat, men er en stærk stemme for udviklingslandene.”

Roberto Azevêdo gik bl.a. til valg på øget samhandel i en form, hvor de vestlige lande ikke kan afkræve at få adgang til vækstøkonomiernes markeder uden selv at åbne deres egne markeder op. Med den målsætning fremlagde Azevêdo et udkast til en ny verdenshandelsaftale, der skulle bryde de seneste års handlingslammelse i WTO som følge af uenigheder. I slutningen af 2013 lykkedes det at nå til enighed om en ny handelsaftale, som samtlige 159 lande tilsluttede sig.

Aftalen indebærer forenklede regler om told, afgifter og handel på tværs af grænserne. De rige lande forpligter sig til at hjælpe de fattigere WTO-medlemmer med at implementere aftalen. De rige lande har desuden indvilget i at reducere tolden på varer fra de fattigste nationer de kommende år.

Efterfølgende blev Azevêdo fremhævet i medier verden over for sit lederskab. Med ham har Brasilien åbenlyst fået en stærk stemme i en af de væsentligste internationale institutioner. Brasiliens regering kan i fremtiden

bruge ham til at fremme de udenrigspolitiske visioner om en multipolær verdensorden.

Brasilien opruster

Brasilien er i fuld gang med at opbygge et slagkraftigt militær for at bekræfte og udbygge sin rolle som stormagt. Oprustningen tjener ifølge Michael Osvaldo flere formål. Brasilien har brug for at kunne overvåge og kontrollere sin lange kystlinje mod illegal indvandring samt smugling af narkotika og våben. Endvidere ønsker Brasilien at være i stand til at beskytte sine store offshore gas- og oliefelter. Og skulle der opstå en regional konflikt, er det vigtigt, at Brasilien er i stand til at gribe effektivt ind.

Men Brasilien ønsker også at være i stand til at kunne intervenere i globale konflikter – først og fremmest i FN's fredsbevarende missioner, hvor Brasilien har en lang tradition for at deltage.

Militærbudgettet er derfor steget med 60 pct. fra 2008 til 2013, hvor det rundede 180 mia. kr. Ved udgangen af 2014 ventes det, at Brasilien råder over verdens 10.-største militær og dermed overhaler Italien. Det voksende militærbudget har muliggjort indkøb af højavancerede kampfly og flådefartøjer. Brasiliens militær råder over 825 fly, 260 helikoptere, 470 tanks og en moderne flåde med et hangarskib, ni fregatter, fem korvetter, fem ubåde og en række mindre skibe.

Præsident Dilma Rousseff vil fortsat udbygge militæret med investeringer i kampfly, krigsskibe og radarteologi. På sigt ønsker Brasilien selv at blive våbenproducent og udvikle fremtidens kampfly, helikoptere og flådefartøjer. Desuden spekuleres der over, om Brasilien er i gang med at udvikle atomvåben. I 2010 kunne bl.a. det anerkendte tyske medie Der Spiegel, på baggrund af amerikanske efterretninger, berette, at Brasilien sandsynligvis havde et atomvåbenprogram. Ifølge militære eksperter er der ikke tvivl om, at Brasilien har forudsætningerne for og teknologien til at producere atomvåben.

Det blev yderligere bekræftet, da Dilma Rousseff i 2013 åbnede et nyt militært værft, der skal gøre Brasilien til en af de få nationer, som producerer atomdrevne ubåde. Det vides dog ikke, om de på sigt skal have deciderede atomvåben.

Brasilien er også i gang med at investere store summer i landets IT-infrastruktur, som skal modvirke udenlandsk overvågning og spionage. På baggrund af overvågningsskandalen vil Brasilien i løbet af de næste fem år investere 53 mia. kr. i at opbygge landets eget internet- og kommunikationssystem. 3.000 IT-specialister skal realisere projektet. Det skal forhindre USA og eventuelt andre lande i at kunne lagre brasilianernes internettrafik på deres servere. Hovedparten af internettet går i dag gennem USA via oversøiske kabler. Det giver supermagten mulighed for at registrere og gemme de enorme datamængder fra andre lande, herunder udenlandske borgers private kommunikation. Brasilien håber, at også andre lande vil opbygge deres egne internet og dermed decentralisere datastrømmen, hvilket vil bryde USA's dominans på området. Det brasilianske initiativ har allerede vakt opsigt i store dele af verden. Angela Merkel har meldt ud, at EU bør undersøge mulighederne for at gøre det samme. Det kan sætte gang i en sand IT-revolution, som vil reformere måden, internettet fungerer og udbydes på.

Fremtiden for Brasiliens visioner

Om Brasilien fortsat kan præge det internationale samfund i overensstemmelse med sine visioner, afhænger i høj grad af, om landet kan fortsætte sin

økonomiske fremgang. Og her har Brasilien lidt under faldende økonomisk aktivitet siden rekordåret i 2010, hvor væksten var på hele 7,5 pct. Flere af Brasiliens største virksomheder er i problemer, og det har været svært at tiltrække de nødvendige udenlandske investeringer, som kan forbedre Brasiliens relativt lave produktivitet og konkurrenceevne.

Får Brasilien ikke gang i økonomien igen, vil omverdenen blive mindre afhængig af at handle med landet, og regeringen vil få svært ved at finansiere sine store investeringer i bl.a. militæret og IT-infrastrukturen.

Her håber regeringen, at VM bliver vendepunktet, og at opmærksomheden fra den enorme sportsbegivenhed vil sætte gang i udenlandske investeringer og teknologioverførsel til det brasilianske marked. Desuden har Brasilien gjort en række store olie- og gasfund, hvilket kan gøre Brasilien til en af verdens største energieksporører de kommende år.

Bl.a. er den statsejede energigigant Petrobras i gang med at udforske de nyfundne pré-sal-felter ud for Rio de Janeiros kyst. Felterne estimeres at indeholde to til tre gange så meget olie som hele Nordsøen. Regeringen er samtidig i gang med at opføre en række af klodens allerstørste vandkraftværker, hvilket vil mindske afhængigheden af fossile brændstoffer og dermed give råderum til at forøge eksporten af olie og gas. Allerede i dag står vandkraftværker for 70 pct. af Brasiliens energiforsyning. Det Internationale Energiagentur (IEA) forventer, at Brasiliens salg af olie og gas vil stige kraftigt de næste årtier. Ifølge organisationens seneste prognoser vil Brasilien blive verdens tredjestørste energieksporør allerede i 2035.

Kan Brasilien genvinde økonomisk momentum, tyder meget på, at Sydamerikas største land kan opnå endnu mere indflydelse. Brasilien nyder stor opbakning blandt mange af landene i Sydamerika, Asien og Afrika, som udgør klodens største vækstcentre. Det kan dog blive en stor udfordring for Brasilien at navigere i de mange forskellige og ofte modstridende interessesfærer uden at gøre sig upopulær i nogen af kredsene. Med indflydelse kommer ansvar, og er Brasilien ikke i stand til at levere resultater over for sine samarbejdspartnere, kan de hurtigt søge mod andre stormagter. Videreudviklingen af økonomien og de internationale relationer er derfor afgørende for, at Brasilien kan fortsætte sin fremfærd på den globale scene og gennemføre landets vision om en ny multipolær verdensorden.

Jonas Fruensgaard (f.1984) er RÆSONs sydamerikaredaktør med base i Brasilien. Han er uddannet journalist, cand.comm. fra Roskilde Universitet, er BA i Cultural Encounters og har vundet Kravling-prisen. Han har desuden skrevet speciale om Brasilien og er forfatter til bogen: Brasiliens Forvandling fra 2014.

”Den multilateralisme, som WTO bygger på, er forældet. I stedet skal vi bryde forhandlingerne op. Så kan en kritisk masse af lande lave aftaler. De mindre lande kan så koble sig på, hvis de vil.”

Razeen Sally: Drop rundkredsen – de stærkeste lande skal styre global handel (maj 2014)

Interview af Troels Boldt Rømer

Mohammed Razeen Sally (f. 1965) er professor ved London School of Economics og National University of Singapore. Derudover direktør for tænketanken European Centre for International Political Economy, medlem af Milton Friedmans “The Mont Pelerin Society” samt formand for World Economic Forums afdeling for konkurrence. Sally er af srilankansk-britisk afstamning og har undervist ved en række afrikanske, asiatiske, amerikanske og europæiske universiteter.

RÆSON: I december vedtog World Trade Organization (WTO) den såkaldte Balipakke – den første vigtige, globale handelsaftale siden 90’erne. Hvad bliver konsekvenserne af pakken?

SALLY: Medlemslandene gør deres toldkontrol mere effektiv og forbedrer infrastrukturen for handel. Pakken står til at skabe 20 mio. jobs globalt – og 17 mio. af dem vil være i udviklingslandene. Når det er sagt, må man erkende, at Balipakken er en beskeden aftale – der ikke er rigtig nogen pisk, som WTO kan svinge over landene, hvis de bryder reglerne.

RÆSON: Hvad er det, som har forandret sig, siden WTO pludselig kom ud af den koma, som organisationen har befundet sig i siden 90’erne?

SALLY: Ikke meget. En lille, men afgørende faktor var, at WTO har fået ny generaldirektør – den dygtige brasilianske diplomat Roberto Azevêdo. Men grundlæggende var det de lavthængende frugter, der blev plukket på Bali – at forbedre toldkontrol er jo ikke så kontroversielt. WTO har stadig ikke formået at adressere de vigtige spørgsmål om tariffier og subsidier, samt hvad vi kan kalde moderne, “21.-århundredes” handelsproblemer. Dem er WTO ikke i stand til at håndtere i dag. De tre største problemer er den massivt subsidierede landbrugssektor, de beskyttede industrier og den endnu mere beskyttede servicesektor. På ingen af de områder har Bali rykket noget. Men den helt nye og store udfordring for WTO er det, man kalder “global supply chains”. Det er kæder af produktion, hvorigennem multinationale firmaer fremstiller varer i mange lande til mange markeder. En række studier har vist, at supply chains er utrolig vækstskabende – men der er tonsvis af protektionistiske blokeringer for dem. Derudover er energihandel heller ikke en del af WTO-forhandlingerne, ligesom restriktioner på eksport – som vi ser i Indonesien, Kina og Indien – heller ikke er omfattede.

RÆSON: Så i virkeligheden er der ikke sket det store i WTO de sidste 20 år – og det kommer der nok heller ikke til de næste 20 år. Er det ikke et resultat af, at størstedelen af verdens lande simpelthen bare ikke vil få gavn af mere frihandel og derfor vender WTO ryggen?

SALLY: Nej, forklaringen er en anden. Lad os se på processen først: Langt

flere lande er blevet aktive i de her forhandlinger, hvilket har gjort aftaler sværere at nå. GATT [WTO's forløber, red.] fungerede, fordi der kun var få medlemmer. WTO virker ikke, fordi der er 125 medlemmer. Siden GATT er verden også blevet multipolær. EU og USA har ikke længere magten – de har brug for, at Kina, Indien og Brasilien også kommer med. Mit bud er, at den her gammeldags multilateralisme, som WTO bygger på, er forældet. Det er ligesom i FN's generalforsamling – folk slår i bordet og råber og skriger, men man får ikke gjort noget. I stedet skal vi bryde forhandlingerne op – man kan kalde det “minilateralisme”. Så kan en kritisk masse af lande – dem, der repræsenterer størstedelen af den globale handel – lave aftaler. De mindre lande kan så koble sig på, hvis de vil.

RÆSON: Så er det bare WTO-processen, og ikke idéen om frihandel, der har fejlet?

SALLY: Hvis vi åbner for mere handel, så kommer det alle lande til gode. En overvældende mængde af kvalitetsforskning viser, at frihandel giver højere produktivitet og vækst, seriøs fattigdomsreduktion og mere velfærd. Men det er ikke noget “quick fix” [en hurtig løsning, red.] – friere handel skal indføres sammen med markedsreformer. Hele den her erkendelse bygger på teorien om “comparative advantage”: Hvis økonomier specialiserer sig, så øges vores fælles produktivitet, fordi lande gør det, de er gode til. Men det betyder ikke, at frihandel er lige godt for alle. Der er vindere og tabere i globaliseringen. Smertefulde justeringer skal foretages, men fælleskabet tjener på det.

Betyder det så, at vi skal presse frihandel ned over lande? Nej, og det er heller ikke det, WTO gør. Alt andet er en myte, som antimarkeds-NGO'er har skabt. WTO-aftaler regulerer en lille del af et lands økonomi – og regeringer siger frivilligt ja til at være med, fordi de ved, at de restriktioner, der rammer dem, også gælder for deres konkurrenter. Beslutninger om reformer og mere handel skal ske på nationale niveauer – og hvis et land eller en regering ikke vil være en del af WTO, så skal de ikke være en del af WTO. Men at stå udenfor koster.

RÆSON: Men vil din idé om “minilateralisme” ikke betyde, at en gruppe af mindre lande netop *vil* blive undertrykt? Tror du ikke, der er en risiko for, at de store økonomier vil lave aftaler, som reelt set tvinger en række krav ned over de mindre lande?

SALLY: Det er altid en risiko – og som sådan er minilateralisme jo ikke ideelt. Men kig på tallene: 10 af WTO's medlemmer står for godt 80 pct. af verdens handel. Det efterlader 115 lande med de resterende 10-30 pct. De fleste af disse er i meget dårlig fatning – de har dårlige, korrupte regeringer, elendig infrastruktur og minimal økonomisk aktivitet. De har små delegationer i Genève og kan ikke forhandle seriøst. Så det er egentlig svært at forvente, at de spiller en – om du vil – voksen rolle i de her forhandlinger. Det er bare realiteten. Hvis jeg var i regeringen for et af disse mere defensive lande, så ville jeg i den grad forsøge at komme med konstruktive idéer og få indflydelse i WTO – ellers risikerer de at måtte koble sig på for sent i processen. Men vi kan ikke vente på dem – de største og mest åbne økonomier må gå i front.

RÆSON: Men de her “amatør”-lande, som du beskriver dem, har vel stadig nogle reelle hensyn at tage – og repræsenterer store dele af verdens befolkning, specielt den fattigste. De har i mange år set deres handelssituation forværret, fordi den voksende middelklasse importerer varer fra Vesten og sender penge ud af landet, mens priserne falde på de råvarer, som de selv eksporterer ...

SALLY: Ja, men det er ikke længere situationen. De sidste 10 år har markedet vendt sig imod råstofimportørerne fra den rige verden. Det er derfor, Latinamerika og Afrika er vokset massivt det sidste årti. Problemet er bare, at mange af udviklingslandene historisk set har klattet deres profitter væk under de her råstofboom – og er så endt i krise, når prisen falder igen. Jeg frygter, at det netop er, hvad vi kommer til at se nu, efter at priserne på råstoffer har stabiliseret sig.

Men dit spørgsmål er selvfølgelig reelt. Det er vigtigt at huske, at mere frihandel ikke er nok i sig selv – det skal følges af en række reformer. Der er brug for makroøkonomisk stabilitet – og politisk stabilitet – hvis et land skal få gavn af handel. Der er brug for infrastruktur og et godt forretningsklima. Alle de her ting er uden for WTO's indflydelse og kan ikke blive løst med ulandshjælp, som i mange lande ikke har virket. Det handler om bedre nationale politikker.

Indtil videre har vi fokuseret meget på de materialistiske argumenter for frihandel – og de er vigtige, specielt i lande med høj fattigdom. Men for mig er der to andre argumenter for frihandel. Det første er fred. Hvis lande handler med hinanden, er de mindre engagerede i konflikter, har bedre forhold til deres nabolande og er mindre i krig. Derfor er handel den bedste garant for global fred. Det andet argument er individuel frihed. For mig er frihandel og frie markeder den måde, hvorpå vi bedst sikrer, at folk har frihed til at vælge. Det er de moralske argumenter.

RÆSON: Men du sagde før, at hvis det stod til dig, så kommer færre lande til at bestemme mere i WTO. Det betyder vel, at de individer, som lever i mindre magtfulde lande, vil få begrænset deres individuelle frihed? Deres regeringer kan ikke handle effektivt på deres vegne?

SALLY: Nej, det vil jeg ikke sige. Individuel frihed er, at du og jeg har ret til at gøre, hvad vi vil, såfremt vi ikke skader andre. Se, hvis min regering beslutter at sige ”De andre lande har underskrevet de her frihandelsaftaler, og vi går med”, så ser jeg ikke, hvordan det begrænser min frihed. Det *udvider* min frihed. Og alting, der udvider min frihed, vil jeg byde velkommen. Som sagt, hvis WTO marcherer ind i et land og siger ”I skal have mere frihandel”, så kommer det ikke til at fungere politisk – det er internt i landet, at udviklingen skal starte. Men at lade de store handelsnationer gå foran kommer ikke til at skade min frihed. Tværtimod.

RÆSON: Indien påstod i Baliforhandlingerne, at hvis regeringen afskaffer støtten til landbruget vil det resultere i lavere produktion, sult og arbejdsløshed. Du sagde selv, at frihandel kræver ”smertefulde justeringer”. Kan sult – og i værste fald død – være en konsekvens af de her justeringer?

SALLY: Man kan tænke på hypotetiske, ekstreme omstændigheder, hvor det vil ske – men der er måder at håndtere det på. Hvis Indien opgav deres subsidier, så kunne man give midlertidig hjælp til de fattigste – hvilket allerede er en del af mange handelsaftaler. Men for det meste er den her type argumenter totalt overdrevne og har ingen rod i virkeligheden. Kongrespartiet [det indiske regeringsparti i december 2013, red.] bragte kun spørgsmålet op, fordi der er valg i Indien. De har klaret sig elendigt og tror, at hvis de slå i bordet under WTO-møderne, så kan de vinde de tabte vælgere tilbage. Den indiske regering har i dag en støtteordning for korn, der dækker 2/3 af den indiske befolkning. Det er en elendig lov, som koster cirka 20 mia. dollars, hvor det meste af det er spildt på korruption. Ordningen resulterer i et

ineffektivt landbrug, hvilket fastholder farmerne i fattigdom. Men i bund og grund ville WTO-aftalen ikke have ændret den lovgivning meget – nej, det var det kommende valg, der fik inderne til at slå i bordet. Det var, hvad det handlede om – ikke død og fattigdom.

RÆSON: Men hvilke smertefulde justeringer kan vi så forvente?

SALLY: Teknologi og handel har cirka den samme effekt på et lands økonomi. Teknologi sparer arbejdskraft. På den korte bane skaber det arbejdsløshed, fordi forskellige funktioner bliver overflødige. Efter noget tid skifter folk så arbejde til andre dele af økonomien – og om det kan lade sig gøre, afhænger helt af, hvor fleksibel økonomien er. Det var sådan, Vesten flyttede sig fra at være en industriel kæmpe til at leve af service. Men det skete ikke uden store sværds slag og megen smerte – tænk bare på Storbritannien i 80'erne. På samme måde åbner frihandel for billige varer og arbejdskraft fra mere konkurrencedygtige økonomier – og i det lange løb må folk finde sig nye jobs inden for import, eksport, service eller noget helt fjerde afhængigt af landet. Fordi deres lønninger er så lave, har mange asiatiske lande typisk en fordel i de erhverv, der kræver meget arbejdskraft. Det truer selvsagt mange store industrier i Vesten – men også nogle af de lavtlønnede servicejobs flytter ud. Hvis vi liberaliserer mere samt fjerner toldmure og subsidier, vil vi også se meget af det utrolig ineffektive japanske landbrug forsvinde. Det samme vil ske i EU og USA. Deri ligger smerten. Udfordringen er så at gøre økonomien fleksibel nok til at omstille sig. Tag Indonesien – hvis regeringen skar i subsidierne til landbruget, ville de fattige landmænd fra landet flytte til byerne, hvor en ny industrisektor kunne opbygges. Landmændene kunne få arbejde i fabrikkerne og få en væsentlig højere løn, end hvad de havde før. Det er opskriften, der skal bruges.

RÆSON: Men nogle økonomer påpeger, at virksomheder i udviklingslandene mangler den teknologi og størrelse, som de behøver for at kunne konkurrere globalt – det, som økonomer kalder “economies of scale”. Derfor vil de blive smadret af vestlig konkurrence. Er du enig?

SALLY: Det er ikke sandt. Tag Kina – da landet åbnede op, havde det en utrolig underudviklet økonomi ...

RÆSON: ... Og en arbejdsstyrke af en størrelse, der gav landet enorme “economies of scale”, hvad der gør det til et utrolig dårligt eksempel.

SALLY: Ja, men man skal ikke glemme, at hvis man går 20 år tilbage, var Kina *ikke* ét marked – det er Indien sådan set heller ikke i dag. Men tag så i stedet Ghana. I mange år var landet en rimelig velfungerende økonomi under britisk styre. Det røg ud i lokummet efter uafhængigheden – simpelthen fordi regeringen støttede tunge industrier bag høje toldmure. Det dræbte fuldstændig landets landbrugssektor. Først da toldmurene blev revet ned, begyndte Ghana at vokse. Ellers kig på Brasilien. Landet er i dag en stormagt inden for landbrug, fordi det har åbnet op siden 80'erne. Men ja, nogle lande – specielt i Afrika – åbnede op for hurtigt i 80'erne under pres fra Verdensbanken, og de gjorde ikke nok for at støtte deres økonomier i processen.

RÆSON: Hvad skulle de have gjort?

SALLY: Kig på Zambia. Landet havde brug for et lån fra Verdensbanken, så de åbnede op til verdensmarkedet meget brat. Det var godt for forbrugerne, for priserne faldt, men det smadrede den zambiske industri. Hvorfor?

Regeringen slog aldrig ned på korruption og bureaukrati. Hvis man havde gjort det og langsomt åbnet for import, så tror jeg, resultatet havde været langt bedre. Men hvis lande nægter at åbne op, så går de glip af de idéer, den teknologi og den arbejdskraft, som skaber udvikling.

RÆSON: Men mange lande – såsom Schweiz, Frankrig og Japan – siger jo, at de har brug for landbrugsstøtte for at kunne fastholde deres kultur og producere varer til deres små indlandsmarkeder?

SALLY: Det er et røgslør for nøgne, nationalistiske interesser, når schweizerne, franskmændene eller japanerne taler om deres køer med flotte klokker, og jeg ved ikke hvad. Ser man nøgternt på det, så støtter man en lille gruppe landmænd, mens man skader mennesker i fattige dele af verden. Hvis man virkelig vil beskytte kultur, så støt dog et par landmænd, der kan istandsætte en smule land og producere lidt ost. Men fjern de tårnhøje toldmure. Argumentet er hult. Det er ligesom at bruge ordet “strategisk”. Man kan altid bruge det ord til at forsvare alting. Franskmændene påstod fx engang, at de havde “strategiske” interesser inden for tog-, bil-, mikrochipindustrien, som de så støttede massivt. En dag ville en fransk minister så redde Danone fra udenlandsk opkøb – og så blev yoghurt pludselig “strategisk”. Det er jo absurd.

RÆSON: Hvis du var en europæisk politiker, hvordan ville du forklare de vælgere, der i løbet af de sidste mange år har mistet jobs til andre dele af Europa og Asien, at frihandel er en fremragende idé?

SALLY: Jeg ville prøve at være mere som Lee Kuan Yew [Singapores tidligere premierminister, red.] og ikke som en gennemsnitlig europæisk politiker. Med andre ord: Jeg ville fortælle dem den hårde sandhed snarere end søde løgne. Ja, hvis vi bygger toldmure, så beholder I jeres arbejde lidt tid – men nok heller ikke mere end det. Er det ikke bedre – både for os og for hele verden – at vi åbner op og skaber nye industrier og mere udvikling? Det er nok ikke godt for arbejderen på stålværket lige her og nu. Men hvis du forbereder dig på fremtiden, tager en bedre uddannelse og måske accepterer en lønnedgang, så kan du faktisk vinde på det i det lange løb. Selvfølgelig, hvis du er 50 eller 60 år, så er det svært at nå. Men det er jo ulykken i global politik.

RÆSON: Er det ikke bare et kapløb mod bunden, du efterspørger? Hvis lønnen falder i Europa, så tvinges asiaterne ned i løn for så at tvinge afrikanerne ned i løn, og så er vi allesammen fattigere?

SALLY: Som en samfundsforsker kigger jeg på det store billede – og selvfølgelig vil vi se tabere i nogle dele af samfundet. Og ja, jeg tror også, at nogle af de rige lande bør give puder til taberne, så faldet ikke bliver så hårdt – understøttelse, hjælp, uddannelse mv. Men husk, at andre dele af økonomien i fx Europa vil vokse, hvis vi handler mere.

RÆSON: Mere handel vil også føre til flere transportomkostninger og højere niveau af CO₂-udledning. Er det prisen værd?

SALLY: Det er en reel udfordring – men det er ikke helt så simpelt. Handel kan også gavne miljøet. For nogle lande – generelt de fattigste – vil mere handel betyde mere forurening. Men mere handel overfører også grøn teknologi, som udviklingslandene kan bruge til bæredygtig udvikling. Handel kan altså både have en sort og en grøn effekt. Og man skal huske, at alternativet – mere protektionisme og mindre handel – ikke nødvendigvis giver

renere miljøer. Tænk bare på DDR og Sovjetunionen.

RÆSON: Bl.a. FN og Oxfam har peget på, at der i dag er nok ressourcer til at sikre velstand og mad på bordet til hele jordens befolkning. Burde man ikke overveje at bremse alle de "smertefulde" reformer og i stedet omfordele mere?

SALLY: Det kommer ikke til at ske. Ja, vi producerer nok mad – men det er et øjebliksbillede. En simpel tænker vil så sige: "Lad os flytte mad rundt. Lad os tage mad fra Singapore og flytte det til Etiopien." Fint, det kan vi gøre. Men i processen undertrykker vi markedet og smadrer motivationen til at producere mad rundt omkring i verden. I fremtiden vil vi derfor se nogle ufattelige sultkatastrofer. Du kan ikke bare tænke på økonomien i et stillbillede. Økonomien er ikke en maskine, men en organisme. Den kræver en ramme, den kan leve i, men hvis man bliver ved med at hugge dele af den af, så dør den.

RÆSON: Hvis du kigger 20 år ud i fremtiden, hvordan ser den globale handelssituation så ud?

SALLY: Jeg tror, der er to realistiske scenarier.

Det optimistiske er, at vi går tilbage til en mere markedsorienteret politik efter alle de statslige indgreb, som vi har set efter finanskrisen. Det vil give mere handel og forhåbentlig mere vækst – drevet af Amerika og nogle af de store udviklingslande. Jeg har ikke meget håb for Europa. Derudover vil vi se innovationer inden for kommunikation, landbrug og industri, som følge af nye og større "supply chains". De vil udvide sig til Afrika, Latinamerika og Sydasien. Men der vil selvfølgelig være en masse blokeringer, stress og justeringer hen ad vejen.

Det mere pessimistiske scenarie er, at regeringerne tager mere magt over økonomierne. Det vil betyde mere protektionisme – ofte forklædt i røgslør og i form af krav til alskens standarder. Et af de røgslør bliver desværre nok klimaforandringerne, som ikke vil blive håndteret for alvor, men bliver en dårlig undskyldning for ikke at give fattige producenter lige muligheder. Den store økonomiske kage, vi deler, vil ikke vokse, og det vil føre til mere vold, mere social uro og flere konflikter – både i stater og mellem stater.

De to scenarier er ikke himmel på den ene side og helvede på den anden – de er begge et sted midt imellem. Men der er stadig en forskel – og jeg ved, hvilken jeg foretrækker.

RÆSON: Hvilken er mest sandsynlig?

SALLY: Ingen ved det. Men jeg hælder mest mod det optimistiske scenarie – med en historisk betragtning i baghovedet. Vi er i hundredåret for Første Verdenskrig – siden dengang er vores ideologier blevet mere frie og fredelige, end da kommunisme, nationalisme, fascisme og socialisme stod over for hinanden. I dag er vores idéer stadig kollektivistiske, men langt mere bløde og logiske. Vi har flere fælles interesser, og konflikterne mellem vores supermagter er langt mindre alvorlige, end de var mellem eksempelvis Frankrig og Tyskland i 1914.

RÆSON: Hvorfor tror du ikke på Europa som en global økonomisk succes i fremtiden?

SALLY: Europa er generelt i forfald. Der er lommer af succes, men generelt er Europa – nok uigenkaldeligt – på vej ned. EU som institution er ufattelig uliberal og bureaukratisk og bliver ikke holdt ansvarlig for noget som helst.

RÆSON: Uliberal? Du snakker om institutionen, der skabte det indre marked.

SALLY: Europæisk politik rykker væk fra individet – der er få borgere i Europa, som føler, at de har indflydelse på EU. Europa har brug for et chok og reformer. Lad os bare være ærlige: Mange europæiske lande er for selvtilfredse, dovne og fede – også i bogstaveligste forstand. Det er symptomer på en nedtur, som kun bliver værre. Frankrig, Italien, Spanien og Grækenland er nogle af de værste eksempler – men selv i Storbritannien står det slemt til. Mit bud er, at det, der er sket i Japan over de sidste to årtier, vil ske i Europa. Gælden stiger, befolkningen ældes, og økonomien krakelerer.

RÆSON: Men kunne man ikke sige det samme om USA?

SALLY: Nej. Der er seriøse problemer i USA, men gælden i USA er langt fra så stor som i Europa. Jo, den politiske kultur i Washington er problematisk. Men den amerikanske økonomi er på vej tilbage – langt hurtigere end den europæiske. USA har også flere iværksættere og et mere frit marked, som i øjeblikket driver en energirevolution. Selvom Amerika har en rimelig forfærdelig præsident, så har de stadig den amerikanske drøm, som tiltrækker i tusindvis af højtuddannede. Der er ingen europæisk drøm og ingen kinesisk drøm.

RÆSON: Amerikansk drøm? Den sociale mobilitet er højere i Europa end i USA.

SALLY: Ja, og det er et problem for USA – men det er et øjebliksbillede. Historisk var det ikke tilfældet, og hvis Europa ikke snart vokser, så vil den sociale mobilitet også falde. Se på Frankrig – de rigeste sender deres unge ud af landet, fordi der ingen fremtid er. Men man kan altså ikke tage til London og få arbejde, hvis man er søn af en immigrant og lever i en kriminel forstad til Paris.

RÆSON: Hvad er det for et “chok”, som du tror, Europa behøver?

SALLY: For det meste ændres lande som et resultat af alvorlige kriser. Det var det, som skete i Østeuropa efter Murens fald. Pludselig skulle man betale markedspris for energi, og virksomhederne braste sammen om ørerne på folk. Men politikerne brugte krisen, og seks måneder efter sammenbruddet var landet transformeret. Vesteuropa har ikke haft sådan et chok, men har kun oplevet en gradvis nedtur. Nogle af landene vil måske komme tæt på en slags chok, men med Tyskland i 1930’erne i baghovedet må man erkende, at et chok ikke nødvendigvis fører til et positivt resultat. Men man kan jo håbe.

Chua Beng Huat: Der er faktisk væsentlige modsætninger mellem demokrati og liberalisme (september 2014)

Interview af Jelis Bosse og Helle Asbjørn Sørensen

På mindre end 50 år er Singapore gået fra at være en fattig, forladt koloni uden naturressourcer til i dag at være en økonomisk succeshistorie og et center for global handel. Mere end 5,4 millioner mennesker bor i bystaten og med en ti-dobling af BNP pr. indbygger er den gennemsnitlige singaporeaner nu rigere end den tilsvarende amerikaner eller tysker. Landets succes ses af nogle som et resultat af et politisk system, der kombinerer økonomisk rationalitet med en såkaldt "kommunitaristisk" ideologi. Systemet er billedeligt i landets omfattende bolig-program "Housing and Development Board" (HDB). Det herskende People's Action Party (PAP) har været ved magten siden 1959 og er både beundret og kritiseret for en politisk linje, hvor den fælles velfærd er mere vigtig end individets rettigheder. Chua Beng Huat har været direktøren for HDB i 80'erne og er nu lederen af Sociologisk Fakultet på National University of Singapore.

RÆSON: Kan du forklare hvordan kommunitarisme er det ideologiske fundament under det politiske system i Singapore?

CHUA BENG HUAT: I Singapore er regeringen meget bevist, meget højlydt og meget uforkammeligt anti-liberal. Ledelsen prøver at udvikle en anderledes ideologisk basis for organiseringen af samfund i form af den kommunitaristiske ideologi. I Singapore er den fælles forståelse at et individs velfærd er afhængig af fællesskabets velfærd. Derfor bliver vil fokus altid være på, hvad der skaber den bedste kollektive velfærd.

RÆSON: Du har før argumenteret for, at liberalisme og demokrati ikke behøver at gå hånd i hånd. Kan du uddybe det?

CHUA BENG HUAT: Som jeg ser det er demokrati og liberalisme faktisk hinandens modsætninger. Indenfor liberalisme – specielt i den amerikanske version – er fokus altid på individet. Individet har retten til at gøre hvad end han eller hun vil, så længe det ikke skader en anden person. I den forstand har individet alle rettigheder mens fællesskabet ingen har – fællesskabet er simpelthen en forhindring for individet, en negativ konstruktion. Men individet er i teorien afhængigt af andre. Og i et demokrati – selvom der er "en mand, en stemme" – så vil der altid være en genforhandling af fællesskabet, af det sociale, efter et valg. Se på det sådan her: Når en regering er valgt vil den regere for hele nationen, selvom den kun fik 50 % af stemmerne.

Regeringen er ikke kun regering for dem der stemte på den. Den kan ikke straffe de 50 % der ikke stemte på den. Det er dét som jeg mener med, at demokratiet stadig har brug for en ide om det kollektive. Nationens befolkning må blive opfattet som én hel enhed. Regeringen kan ikke isolere og afstraffe nogle men belønne andre. Derfor kan man argumentere for, at streng liberalisme og den manglende italesættelse af fællesskabet i sig selv er i modsætning til det demokratiske samfund – hvilket er meget tydeligt i nutidens USA.

RÆSON: Synes du at Singapores politiske system kan sammenlignes med nogle af de demokratiske systemer i Europa?

CHUA BENG HUAT: I Europa er socialisme og demokrati ikke modsætninger, som de er i USA: Amerikanere kalder Obama en socialist og kommunist. Men faktisk behøver liberalisme og demokrati ikke at gøre sammen: Demokrati er en politisk process der tager form af valg og lederskab. Det kan blive kombineret med andre slags ideer om hvordan samfundet og økonomien skal organiseres. I det lys har Singapore nogle fællestræk med Europa. Velfærdsydelser er til rådighed for borgerne i Singapore, men regeringen nægter at bruge ordet ”velfærd”. I deres øjne har ”velfærd” negative associationer til afhængighed og overførselsindkomster. I Singapore er borgerne ikke på overførselsindkomster – man skal selv kunne betale ting. Huslejen, for eksempel, er statsstøttet – men boliger er ikke gratis. Uddannelse er derimod gratis indtil gymnasiet, men universitetet koster – staten dækker kun dele af de studerendes udgifter. Så i modsætning til den europæiske velfærdsstat, så deler individet og samfundet udgifterne i den singaporeanske velfærdsstat.

RÆSON: Men den basale definition af demokrati siger, at et demokrati må have frie og fair valg hvor borgerne har et valg mellem flere alternativer – er dette tilfældet i Singapore?

CHUA BENG HUAT: Ethvert politisk parti ved magten vil bruge valgets spilleregler til dets egen fordel. Singapores valg er meget rene. Der er en opposition. Der er ingen valgfusk og der er hele tiden mindst 25 % af befolkningen som stemmer imod regeringen – og ved sidste valg var det tal faktisk 40 %. I Singapore er det obligatorisk at stemme – og selvfølgelig kan reglerne altid blive manipuleret til at skabe ulige konkurrence. Det sker alle steder.

RÆSON: Men i et ægte demokrati vil man forvente protester hvis reglerne bliver brugt til at skabe ulige konkurrence...

CHUA BENG HUAT: Og i Singapore kan oppositionen sige hvad den vil. Hvis du kommer til Singapore i valgåret vil der være masser af folk som lytter til oppositionens politikere. Man bliver altså ikke fængslet for at være i opposition. De bliver måske ikke valg – men de har en stemme. Singapore er simpelthen bare et land hvor flertallet af befolkningen støtter den lokale regering. Der er en stærk konsensus blandt befolkningen, hvilket betyder at modviljen mod regeringen ikke er højlydt. Ser du til nabolandene, så vil alle bo i Singapore. Der er ikke en eneste regering som er lige så ren, økonomisk rationel og bekymret for den fælles velfærd som den singaporeanske. Jeg er selv ret glad for regeringen og politikerne. For eksempel har både Forsvarsministeren og Miljøministeren været tidligere top kirurger og præsidenten har været formand for den Singaporeanske Centralbank.

RÆSON: Det lyder so, om du synes det er en poositiv ting at alle politikere i Singapore hører til i eliten?

CHUA BENG HUAT: Min pointe er at manglen på korruption er fuldstændig afgørende. I Singapore er politikerne ikke motiverede af penge. Det tager ofte lang tid at overbevise folk om at de skal gå ind i politik, for de vil simpelthen gå ned i løn – men når de er overbevist, så lader de sig ikke korrupere. Vil du hellere have et system hvor en normal person uden særlig

meget uddannelse kan blive minister. Det vil jeg ikke! For det meste er det en katastrofe. Jeg vil hellere have en bankmand som finansminister end én som ikke ved noget som helst om økonomi.

RÆSON: Mange ser Singapore som et land, der virkelig kontrollerer sin befolkning. Er du enig – og har kontrollen nogle menneskelige omkostninger?

CHUA BENG HUAT: Mine studerende i Singapore siger at de ikke kan udtale sig frit på grund af de frygter at blive arresteret. Så siger jeg: ”Se, du er jo ingenting. Hvad får dig til at tro du er vigtig nok til regeringen gider arrestere dig?”. Der er simpelthen ikke særligt mange mennesker i Singapore som er så radikale, at det kræver regeringens opmærksomhed. Ingen kontrollere hvordan du tænker. Man kan kontrollere folks bevægelser, men ikke deres tanker. Folk bærer stadig rundt på deres frygt fra den kolde krig. Singapores første premierminister, Lee Kuan Yew, var undertrykkende, men det her er jo ikke længere Singapore som det var i 60’erne. Den nuværende regering er ikke undertrykkende. Fordi Singapore er et så lille land og så integreret i det globale marked så har vi ikke råd til sanktioner og at blive stemplet som undertrykkende. Hvis amerikanerne indfører sanktioner overfor Singapore, så er vi færdige. Med andre ord: Når andre folks holdning til dig betyder noget, så kan man ikke være undertrykkende.

RÆSON: Ser du overhovedet nogle ulemper ved det singaporeanske system?

CHUA BENG HUAT: Én ulempe er, at Singapore er vokset over sin grænse. Det største problem for singaporeanerne er, at deres ambitioner er meget større end hvad landet i sig selv kan honorere. Øen er simpelthen for lille – og det er meget frustrerende, selv for regeringen.

RÆSON: Kan du forestille dig at den singaporeanske model kunne fungere i andre lande der har en voksende middelklasse?

CHUA BENG HUAT: Jeg tror at den historiske kontekst som et politisk system vokser ud af er utrolig vigtig. Singapore er speciel, fordi PAPs lederskab er specielt. Partiet er ikke klassebundet. Det stammer ikke fra overklassen eller underklassen. Det består af højt uddannede, meget rationelle og professionelle politikere. PAP styrer landet ud fra en instrumental logic: For at blive ved magten må partiet forblive politisk og økonomisk effektivt og undgå korruption. Så ja, andre lande har meget at lære – hvis de gerne vil lære. Men man kan ikke undervise dem, som ikke vil forbedre sig. Måske vil det ske – Kina prøver jo, ret seriøst, at lære fra Singapore. Nanyang University i Singapore har et program, hvor mellem 100 og 150 kinesiske embedsmænd har været og studere det singaporeanske system. Efter de har været her tager de tilbage til Kina med en viden om hvordan man styrer en by, men de oplever ofte, at deres viden ikke kan blive brugt i Kina, for Kina er anderledes. Men Kina er ikke alene – mange små lande siger de vil være som Singapore. Tag lederen af Krim – han har sagt, at landet skal ”styres som Singapore”. Det sker hele tiden. Før han døde sagde Arafat at Palæstina vil udvikle efter den singaporeanske model for fremtiden. Men ingen har haft success endnu, simpelthen fordi de politiske og historiske omstændigheder er anderledes. Man kan ikke adoptere et system udefra uden lokal støtte og en form for organisk vækst. Men prøv at se til Indonesien. Jokowi Widodo, Indonesiens nye statsoverhoved, vil måske indføre elementer fra Singapore. Da han var borgmester i Solo, en mindre by i Indonesien, gjorde han gaderne rene og indførte gadekøknere efter singaporeansk forbillede. Jokowi mødes ofte med

folk for at snakke om hvad de frygter – ligesom PAPs parlamentsmedlemmer mødes med befolkningen hver uge. Og så er Jokowi fri for korruption. Det bliver interessant at se, om han vil styre Indonesien med inspiration fra Singapore.

RÆSON: Så hvis du skulle rådgive Jokowi eller en anden politiker, hvad er så genvejen til at kopiere Singapores succes?

CHUA BENG HUAT: Da PAP fik magten og havde få penge brugte partiet ressourcerne på to vigtige ting: Uddannelse og bolig. PAP har haft en ret seriøst affiliering til formel socialisme. Partiet har bygget skoler og boligblokke, det har udviklet store, statslige virksomheder. I dag ejer regeringen stadig cirka 50 % af økonomien. I den forstand udfordrer Singapore det kapitaliske mantra om, at staten bør sælge alle sine aktiver og ikke være en del af økonomien. Men ingen broker sig over at regeringen i Singapore er en del af økonomien – for profitten fra de statsejede virksomheder ryger tilbage i statens budget.

Chua Beng Huat er leder af Det Sociologiske Fakultet ved National University of Singapore og Ph.D. i sociologi fra York University. Han er, eller har været, associeret professor ved en række universiteter i USA, Europa, Asien og Australien. Derudover har Chua en Bachelor of Science i kemi og biologi.

Asger Røjle Christensen: Er du rig hvis du ejer en mobiltelefon? (oktober 2014)

xx

I Afghanistan vil ingen acceptere et valgnederlag. Den nye samlingsregering – og det kaos, der er gået forud – viser, hvor naiv vesten har været.

Enayatt Safi: Afghanistan. Først nu begynder vesten at se virkeligheden i øjnene (oktober 2014)

I DAG STÅR Afghanistan overfor et afgørende vendepunkt. 6. juli gik landet til valg – og de to hovedkandidater havde dybt forskellige ideologier. Abdullah Abdullah repræsenterede islamisterne (under den Kolde Krig var han med til at kæmpe mod russerne), mens Ashraf Ghani er mere liberal (uddannet i statskundskab og international politik fra American University of Beirut i Libanon og ph.d. i antropologi fra Columbia University i USA). Dagen efter valget var Obama og Fogh ude at rose valgdeltagelsen. De slog fast, at det demokratiske valg med deltagelse på over 50% var en succes for demokratiet i Afghanistan. Ingen vidste, at der ventede et mareridt.

TIDEN EFTER VALGET og konflikten mellem de to kandidater har afsløret en dyster virkelighed. Efter anden valgrunde i juli kom den afghanske valgkommission med tal, som viste en sejr til Ashraf Ghani, men Abdullah Abdullah og hans lejr har siden afvist dette resultat. Abdullah mener at han er blevet udsat for valgsnyd, og siger at valgkommissionen har favoriseret Ghani.

FN har bekræftet, at der har fundet valgsnyd sted fra begge lejre. Kan man overhovedet gennemføre et valg uden snyd i et land som Afghanistan – med en svag stat og krigsherrer som politikere? Svaret er nej. Men Abdullah og hans lejr har brugt det om et argument for at opnå magt i den kommende regering. Siden valget har han stillet flere og flere krav, og hver gang det internationale samfund og den nuværende regering nærmede sig at meddele valgets resultat, hørte man fra Abdullah og hans allierede, at de ikke accepterer resultatet – og truer med at skabe ustabilitet i et land, som i forvejen er ustabil. Stemmerne blev talt op igen – af 900 mennesker, 300 fra hver politisk lejr og 300 FN observatør – og Ashraf Ghani stod igen som vinder. Men før resultatet kunne offentliggøres, tog det kandidaterne over tre måneder at nå til enighed om at lave en samlingsregering.

FOR AT løse konflikten mellem Abdullah og Ghani har USA's udenrigsminister John Kerry to gange været på besøg i landet. Han foreslog at danne en samlingsregering mellem de to kandidater; den tabende kandidat ville blive en slags administrerende direktør, hvilket ifølge nyhedsmedier er det samme som en premierminister. For at gøre den model legitim skal der ændres i forfatningen. Det er imod alle de principper, der bliver prædikeret på de vestlige universiteter og den måde, den almene befolkning anser demokrati på.

På statskundskab på Københavns Universitet, hvor jeg studerer, er det utallige gange slået fast af undervisere i forskellige fag, at demokrati er den bedste styreform. Ofte ser man bare, hvordan vi i vesten har tendens til at løse verdens konflikter ved at indføre vores demokratiske styreform i verden. Vi glemmer, at vores demokrati kun fungerer på baggrund af vores historie.

Tænk på Holberg's Erasmus Montanus. Konflikten mellem den nylig hjemvendte videnskabsmand Erasmus Montanus og landsbyen ligner den, man ser i Afghanistan i dag: Vesten som "videnskabsmændene", Afghanistan som "landsbyen". Selvom det er almenviden i dag at jorden er rund, kan man ikke lade være med at lægge mærke til Erasmus Montanus' optræden som arrogant og bedrevidende over for landsbyens borgere. Hans videnskabelige forklaring om at jorden er rund accepteres ikke som en sandhed i landsbyen, og fremstiller ham som den, der spreder falsk lærdom. Montanus taber, fordi han ignorerer virkeligheden.

I de seneste årtier har USA og deres allierede har haft travlt med at indføre demokratier i flere lande i verden. Det er gået i den modsatte retning af den, man havde forventet. Vi har glemt, at demokratiet fungerer i Vesten, fordi vi har en lang historie og har gennemgået grundlæggende samfundsudviklinger, før vi er nået hertil. Befolkningen forstår demokratiets principper, der er en demokratisk kultur. Demokrati er en religion. Hver gang der er uenighed finder vi løsning ved at lave en afstemning. Flertallet vinder, mens mindretallet accepterer nederlag. Det er meget vigtigt, at mindretallet accepterer deres nederlag og ikke begynder at true med at ødelægge stabiliteten.

I Afghanistan var den tabende kandidat Abdullah Abdullah og hans lejr ikke klar til at acceptere nederlaget. Abdullahs argument om svindel blev taget seriøst og hver stemmeseddel har været talt op tre gange med FNs observatørers tilsyn, men han var stadig ikke klar til at acceptere sit nederlag og prøvede på at opnå en lige magtfordeling med vinderen.

IDEEN OM AT INDFØRE demokrati i et land som Afghanistan – og troen på at det vil fungere i virkeligheden – er naiv. Vi ignorerer virkeligheden i de lande, som vi prøver at demokratisere. Ligesom Erasmus Montanus glemmer vi at se virkeligheden i øjnene, og begynder at lave om på landsbyen. Vi burde møde menneskene på deres niveau, hjælpe dem til at lægge grundsten til et demokratisk samfund og lade dem selv bygge en stat derfra – ikke presse et system i hovedet på dem.

BEGGE LEJRE BRUGTE en stor sum penge på valget. Alle afghanere med magt og penge har en interesse i at være del af den kommende regering. Støtte af kandidater ses som en investering. De indflydelsesrige støtter deres favoritkandidat: når deres kandidat har opnået magten, kan de få højstående poster i regeringen og dermed tjene deres penge tilbage – med profit – ved at tage en del af kagen.

Siden USA og de allierede har begyndt deres mission, er der hvert år givet flere milliarder dollars i støtte til den afghanske regering. Det er en selvfølge, at man som en højstående medlem af regeringen tager en del af kagen på den ene eller den anden måde. Alle indflydelsesrige politikere har fundet deres egen kreative måde til at hjælpe sig selv.

Her har vesten igen fejlet: man har bygget en svag stat, der indførte korrupsion som en del af regeringens kultur. Nu, hvor Abdullah og hans allierede investerede så mange penge i valgkampen, kunne de ikke acceptere et nederlag og det medfølgende tab af alle deres penge. Imens bliver almindelige mennesker

misbrukt ved at Abdullahs lejr opfordrer dem til at gå på gaderne i Kabul for at skabe kaos og ustabilitet. I ethvert demokrati er det flertallet, som bestemmer hvem, der har regeringsmagten – men i Afghanistan ønsker ingen at være dem, der har givet deres stemmer til oppositionen. Med andre ord: Ingen vil acceptere nederlag.

Efter invasionen blev der skabt et frit marked i Afghanistan. De fleste gamle krigsherrer fik mulighed for at investere den kapital, som de havde opnået ved at deltage i krigen. Markedet styres i dag af gamle krigsherrer, som i mellemtiden har skiftet deres militæruniform ud med jakkesæt. De er så magtfulde, at ingen kan ændre på deres skæbne – ikke engang USA. Afghanistans fremtid er i deres hænder.

Hvis forandringen skal komme, skal den komme fra afghanerne og forhåbentlig fra den kommende generation. Vestens støtte til Afghanistan er central – men vi må huske at stille krav til regeringen, som størstedelen af vores hjælp kanaliseres igennem. Den kommende afghanske generation skal uddannes, så de kan ikke misbruges i magtkampen.

Enayatullah Safi (f.1988) er foredragsholder og debattør samt studerende på Statskundskab. Flyttede til Danmark i 2001 fra Afghanistan. Har arbejdet for det danske forsvar som kulturanalytiker fra 2008 til 2012.

Danskeren Jimmy Maymann er CEO for Huffington Post – verdens største internetavis med godt 100 mio. læsere om måneden.

Jimmy Maymann: Mediernes demokratisering (oktober 2014)

Interview af Lukas A. Lausen, medlem af chefredaktionen

RÆSON: David Trads skrev i RÆSON16, at vi ikke har nogen trykte betalingsdagblade tilbage om ti år. Politikens chefredaktør har erklæret sig lodret uenig i dette. Hvordan ser du denne fremtid?

MAYMANN: Bare ud fra det, der er sket i løbet af de sidste ti år, kan vi se, at det er enormt svært at forudse fremtiden på dette marked. Men jeg mener, at vi skal se på, hvordan fremtiden er for betalingsmodellerne for mange aviser. Jeg er af den opfattelse, at vi nok også om ti år vil have betalingsmedier, men jeg tror, at jeg selv tilhører den sidste generation avislæsere, der faktisk har lyst til at sidde med en trykt avis.

Det, det handler om i dag, er at finde ud af, hvad det egentlig er, brugerne har lyst til at betale for. At brugerne er villige til at betale for medieprodukter, er bevist igennem undersøgelser, og faktisk har viljen endda været stigende. Der, hvor jeg ser problemstillingen, er, at der er en masse aviser, der tror, at de kan få penge for generelle nyheder. Det er et marked, der er forsvundet, og især i et marked som det danske, hvor man har public service, findes det ikke mere. Men jeg tror på, at man kan finde fagområder og nicher, som er interessante for et vist publikum. Mindre medier som Weekendavisen eller Information, der går i dybden med nogle områder, og som ikke er en del af det hurtige nyhedsflow, er eksempler på dét – og for disse medier mener jeg også, at der er et publikum, der er villigt til at betale.

Den model, som mange aviser kører i dag, med en simpel betalingsmur er ikke god nok, og den tager slet ikke hensyn til brugernes præferencer, men i langt højere grad til udgiverens. Hvis aviserne i højere grad udbyggede de muligheder, de har for at individualisere over for forbrugerne, ville det gøre en stor forskel.

RÆSON: Hvordan kan onlinemedier opretholde den kvalitet, som har etableret sig blandt dagblade og aviser i løbet af de sidste århundreder?

MAYMANN: Det er et relevant spørgsmål. Vi skal satse på en tosporet strategi. Der er de ting, du kan tage penge for, og så er der 'det andet', som finansieres igennem reklamer. Huffington Post i dag er 100 pct. reklamefinansieret. Det betyder absolut ikke, at det altid vil være sådan, men lige nu har det været den gode og rigtige model for os. Der vil fremover være en inddeling i dem, der laver noget lettere, reklamefinansieret, og så det mere dybdegående, som også kan kræve brugerbetaling.

Det, vi ser i vores tid, er også en demokratisering af medierne. Beslutningen om, hvad der er vigtigt, som fylder forsiderne osv., bliver i dag flyttet væk fra de få redaktører, der igennem historien har afgjort dette, og ud til brugerne, der selv vælger, hvad der er vigtigt for dem. Også journalistens rolle forandrer sig totalt i disse år. Jeg mener, vi er afhængige af journalister til at forklare os verden og til at gøre komplicerede udviklinger forståelige for massen, men samtidig forandrer journalisters jobbeskrivelse sig grundlæggende i disse år. I stedet for at være færdige med arbejdet, efter at en artikel er skrevet, satser vi

ved Huffington Post på, at denne udvikles videre, og man på den måde prøver at få den ud til så mange læsere som muligt.

RÆSON: Men hvad er så formålet for journalistikken på Huffington Post?

MAYMANN: Huffington Post startede i sin tid ud af Arianna Huffingtons idé om, at det må være muligt i højere grad at inddrage græsrodderne i den politiske debat og at nå længere ud med sine budskaber. Og det er stadig i dag kernen i vores model. Selvfølgelig er vi en nyhedsformidler, men samtidig er vi stedet, hvor vi starter debatter og samtaler – vi er ikke bange for at skabe debat og for at belyse forhold fra flere forskellige sider. Den gamle model for aviser om enten at være højre- eller venstreorienterede passer ikke på os; vi prøver tværtimod at få yderpolerne i et meget ideologiseret USA til at tale sammen.

RÆSON: Nu er begge topledere af avisen, altså både Arianna og du selv, fra Europa og har – i amerikansk perspektiv – et mere liberalt syn på dele af politik. Er det noget, som den amerikanske befolkning bliver tiltrukket af?

MAYMANN: Det appellerer nok til den mere veluddannede del af den amerikanske befolkning. Vi har i dag ca. 50 mio. læsere i USA om måneden, så vi favner ganske bredt, men kernen er nok en mere privilegeret del af amerikanerne, der samtidig har lyst til at bruge medierne på en ny måde, for ellers får man ikke meget ud af Huffington Post.

RÆSON: Huffington Post startede som et meget idealistisk foretagende tilbage i 2005, og med tiden voksede den sig større og større, indtil den til sidst blev opkøbt af AOL, som senere installerede dig som CEO for foretagendet. Siden da er de idealistiske mål blevet suppleret med en del økonomiske målsætninger og krav. Hvordan har det påvirket de journalistiske idealer bag Huffington Post?

MAYMANN: Det har ikke påvirket dem negativt overhovedet. Huffington har ladet os investere i brandet og udvikle det videre. Da jeg kom til havde avisen ca. 23 millioner læsere, i løbet af de sidste tre et halvt år er dette tal steget til nu 100 millioner læsere og en etablering i 12 forskellige lande. På den måde har denne udvikling bidraget til, at Huffington er blevet en endnu mere betydelig spiller i nyhedsverdenen. Det har samtidig ikke betydet at vi har solgt ud af vores kerne-model, nemlig at ville inddrage læserne på en helt ny måde. Det er også på grund af dette ideal, at vi har lanceret i Tunesien ovenpå det arabiske forår. Det kommer aldrig til at blive en god forretning, men er til gengæld rodfæstet i en ideologisk beslutning.

RÆSON: Huffington Post startede ud som et meget idealistisk foretagende tilbage i 2005. Mediet voksede sig større og større, indtil det til sidst blev opkøbt af AOL, der senere installerede dig som CEO for foretagendet. Siden da er de idealistiske mål suppleret med en del økonomiske målsætninger og krav. Hvordan har det påvirket de journalistiske idealer bag Huffington Post?

MAYMANN: Det har ikke påvirket dem negativt overhovedet. Huffington har ladet os investere i brandet og udvikle det videre. Da jeg kom til, havde avisen ca. 23 mio. læsere. I løbet af de sidste tre et halvt år er dette tal steget til nu 115 mio. læsere og en etablering i 12 forskellige lande. På den måde har denne udvikling bidraget til, at Huffington er blevet en endnu mere betydelig spiller i nyhedsverdenen. Det har ikke betydet, at vi har solgt ud af vores kernemodel – nemlig at ville inddrage læserne på en helt ny måde. Det er også på grund af dette ideal, at vi har lanceret i Tunesien oven på Det Arabiske

Forår. Det kommer aldrig til at blive en god forretning, men er til gengæld rodfæstet i en ideologisk beslutning.

RÆSON: Huffington Post analyserer i stor stil data fra sin egen hjemmeside og fra de sociale medier. Er der ikke noget etisk forkert i at målrette sin journalistik på en sådan måde, at den sigter efter at få flest mulige klik?

MAYMANN: Jo, det er der. Det er også derfor, at det ikke er det eneste, vi gør. Når du har 50 mio. læsere bare her i USA, så har du også et ansvar for at skabe et fokus på de vigtige ting. Når man kun analyserer tallene og baserer arbejdet på det, så begår man en fejl. Fx er der kun meget få, der deler historier om store katastrofer, der finder sted – alligevel vil det jo netop være disse, som er afgørende. Hvis man kun baserer sit arbejde på talmaterialet, så bliver det meget hurtigt til populærkultur. Her mener jeg, at vi har et ansvar for at være med til at definere den dagsorden, som folk taler om. Ét eksempel på dette er vores serie 'Beyond the Battlefield', som vi vandt Pulitzerprisen for. Denne serie ville vi jo aldrig have lavet, hvis fokus kun var lagt på, om det var en serie, der skabte trafik eller ej. Det var en nicheserie, men vi føler også, at det er vores ansvar at lave sådan noget arbejde, fordi vi netop har ressourcerne til det.

Men det gælder om at finde balancen mellem det kommercielle og det vigtige og nødvendige. Jeg mener bare ikke, at det ene udelukker det andet.

RÆSON: Fordi Huffington Post har enorme ressourcer, har I muligheden for at ansætte store talenter, der kan gå hen og vinde en Pulitzerpris for jer. På den anden side af denne medalje er der dog også en masse journalister, der sidder og leverer artikler, der er målrettet mod det, som man ved vil blive opsnappet af de sociale medier, og som vil blive læst. Har I ikke et større ansvar over for læserne, når I vurderer, hvad der lægges ud på de sociale medier, og hvad der promoveres, end det, der går ud over det økonomiske?

MAYMANN: Jo, selvfølgelig, men vi har også et ansvar over for de flere tusind ansatte, som vi har. Så jo, vi har et redaktionelt ansvar, der ikke går så langt som et public service-ansvar – men samtidig er det afgørende for os at appellere til så bred en skare som muligt. Det hænger også sammen med, at en af de mere 'poppede' historier, som vi lægger ud på de sociale medier, kan betyde, at folk kommer ind på sitet og bliver guidet sådan, at de til sidst ender med at læse de dybere historier.

Det, som vi arbejder rigtig meget med for tiden, er netop at lave en mere personaliseret medieoplevelse, sådan at vi over tid lærer læseren at kende og kan danne en profil på læseren, der gør os i stand til bedre og bedre at anbefale historier, der er relevante for dig.

RÆSON: I en tid, hvor mange får store dele af deres nyhedsopdateringer igennem links fra Facebook og Twitter, mener du da ikke, at medierne har et større ansvar for redaktionelt at vurdere kvaliteten og relevansen af de artikler, som læserne får serveret?

MAYMANN: Jo. På Huffington er der ca. 50 forskellige redaktioner, og ud over al den teknik, vi anvender til at vurdere og promovere historier, så kan redaktørerne jo i sidste ende anvende deres sunde fornuft til at promovere det, som de mener er det rigtige. Det er afgørende for os, at det netop ikke kun bliver laveste fællesnævner – altså ikke bare side-9-pigejournalistik. Det går også igen, når du ser på debatkulturen på vores side, der er langt fra Nationen, hvor man bare sviner hinanden til.

RÆSON: Men hvor meget handlerum har redaktørerne på Huffington Post i virkeligheden i forhold til teknikken?

MAYMANN: De 'overruler' altid teknikken. Selvfølgelig er teknikken god, og den guider os igennem de trends, der foregår ude i virkeligheden, men det er for os også vigtigt at vide, hvornår man skal slå teknikken fra. Der er forskellige faktorer, der har indflydelse på vores udvælgelse af historier. En faktor er selvfølgelig, hvor mange mennesker der læser artiklerne, men det handler også om, hvor meget artiklerne skaber debat, som vi vurderer ud fra, hvor ofte de deles og kommenteres.

RÆSON: Til Politiken har du fortalt, at I bruger omkring 30 parametre til at udvælge de historier, der kommer på forsiden. Mener du, at al den her teknik er lige så god til at udvælge en forsidehistorie, som en erfaren redaktør er?

MAYMANN: Ja, selvfølgelig. Ville vi prøve at teste det, ville vi slå redaktøren ti ud af ti gange. En redaktør arbejder kun på mavefornemmelse. Om man nu vil det eller ej, så kan man jo ikke konkurrere med alle de data, som vi har til rådighed, når vi udvælger forsidehistorierne.

RÆSON: Men er artiklen lige så vigtig?

MAYMANN: Hvad er vigtigt? Er en artikel vigtig, når du og jeg siger, den er det, men der kun er ti mennesker, der læser den? Vigtighedskriteriet hænger for mig sammen med samfundsrelevansen, men det gør jo ikke, at jeg kan tillade mig at sige, at det her er en bedre nyhed, end en anden er. Det er netop problemet med det gamle mediebillede, at det er så subjektivt. Og det mener jeg helt klart er et problem.

RÆSON: Kan man lave samfundsrelevant journalistik, hvis mange redaktioner begynder at lægge sig for meget fast på at skabe omsætning og klikstal?

MAYMANN: Ja, det tror jeg godt, man kan. Det gør forhåbentlig, at man kan lave noget, der er så relevant, at vi kan nå så bredt ud som muligt. Hvis vi taber følingen med, hvad vores læsere efterspørger, så mister vi dem meget hurtigt.